

Baltagul

Mihail Sadoveanu

CAP. I

Stapane, stapane, Mai cheama s-un cane Domnul Dumnezeu, dupa ce a alcatuit lumea, a pus randuiala si semn fiecarui neam. Pe tigan l-a invatat sa cante cu cetera si neamtului i-a dat surubul. Dintre jidovi, a chemat pe Moise si i-a poruncit: Tu sa scrii o lege; si cand va veni vremea, sa pui pe farisei sa rastigneasca pe fiul meu cel prea iubit Isus; si dupa aceea sa indurati mult nacaz si prigonire; iar pentru aceasta eu am sa las sa curga spre voi banii ca apele. A chemat pe ungur cu degetul si i-a ales, din cate avea pe langa sine, jucarii: laca, dumitale iti dau boftori si pinteni si rasina sa-ti faci sfarcuri la mustati; sa fii fudul si sa-ti placa petrecerile cu sotii. S-a infatisat si turcul: Tu sa fii prost; dar sa ai putere asupra altora, cu sabia. Sarbului i-a pus in mana sapa. Pe rus l-a invrednicit sa fie cel mai betiv dintre toti si sa se dovedeasca bun cersetor si cantaret la iarmaroace. A poftit pe boieri si domni la ciubuc si cafea: Mariilor voastre vi-i dat sa traiti in dezmiardare, rautate si ticalosie; pentru care sa faceti bine sa puneti a mi se zidi biserici si manastiri. La urma au venit si muntенii s-au ingenuncheat la scaunul imparatiei. Domnul Dumnezeu s-a uitat la ei cu mila:

— Dar voi, nacajitilor, de ce ati intarziat?

— Am intarziat, Prea slavite, caci suntem cu oile si cu asinii. Umblam domol; suim poteci oable si coboram prapastii. Asa ostenim zi si noapte; tacem, si dau zvon numai talancile. Iar asezarile nevestelor si pruncilor ne sunt la locuri stramte intre stanci de piatra. Asupra noastra fulgera, trasneste si bat puhoaiele. Am dori stapaniri largi, campuri cu holde si ape line.

— Apoi ati venit cei din urma, zice Domnul cu parere de rau. Dragi imi sunteti, dar n-am ce va face. Ramaneti cu ce aveti. Nu va mai pot da intr-adaos decat o inima usoara ca sa va bucurati cu al vostru. Sa va para toate bune; sa vie la voi cel cu cetera; si cel cu bautura; si s-aveti muieri frumoase si iubite. Povestea asta o spunea uneori Nechifor Lipan la cumatrii si nunti, la care in vremea iernii era nelipsit. Zice el c-ar fi invatat-o de la un baci batran, care fusese jidov in tinereta, si binevoise Dumnezeu a-l face sa cunoasca credinta cea adevarata. Acel baci stia si altele si cunostea si slova, lucru de mare mirare intre ciobani. De la el Lipan deprinsese si unele vorbe adanci pe care le spunea cu inteles la vreme potrivita.

— Nimene nu poate sari peste umbra lui.

— Ce vrei sa spui cu asta? il intreba nevasta-sa Vitoria, privindu-l piezis.

— Spun si eu o vorba celor care au urechi de auzit. Nevasta intelegea ceva dar era banuitoare ca orice femeie si deprinsa sa rasara la orice intepatura.

— A fi cum spui, badica; dar cel ce spune multe stie putine.

— Asta pentru cine-i? se rasucea Lipan.

— Asta-i pentru intelepti si carturari.

— Asa? si ma rog, cine-i intelept si carturar?

- Cine sa fie? intreaba-ma si nu ti-oi putea spune.
- Mai femeie, tu iar cauti pe dracu !

— Ce sa-l caut, ca-i de fata!

Si de poveste si de asemenea vorbe iuti, Vitoria, nevasta lui Nechifor Lipan, isi aducea aminte stand singura pe prispa, in lumina de toamna si torcand. Ochii ei caprii, in care parca se rasfrangea lumina castanie a parului, erau dusi departe. Fusul se invartea harnic, dar singur. Satul risipit pe rapi sub padurea de brad, casutele sindrilite intre garduri de razlogi, paraul Tarcaului care fulgera devala intre stanci erau cazute intr-o negura de noapte. Acei ochi aprigi si inca tineri cautau zari necunoscute. Nechifor Lipan plecase de-acasa dupa niste oi, la Dorna, s-acu ziua Sfantului Andrei era aproape si el inca nu se intorsese. In singuratatea ei, femeia cerca sa patrunda pana la el. Nu-putea sa-i vada chipul; dar ii auzise glasul, intocmai asa spunea el povestea; femeia ii adaogase numai putine cuvinte despre campuri, holde si ape line. Aceste vorbe erau ale ei, izvorate dintr-o dorinta, si, repetandu-le in gand, ochii i se aburira ca de lacrimi. Viata muntenilor e grea; mai ales viata femeilor. Uneori stau vadove inainte de vreme, ca dansa. Munteanului i-i dat sa-si castige painea cea de toate zilele cu toporul ori cu cata. Cei cu toporul dau jos brazii din padure si-i duc la apa Bistritei; dupa aceea ii fac plute pe care le mana pana la Galati, la marginea lumii. Cei mai vrednici intemeiaza stani in munte. Acolo stau cu Dumnezeu si cu singuratatile, pana ce se imputineaza ziua. Asupra iernii coboara la locuri largi si-si pun turmele la iernat in balti. Acolo-i mai usoara viata, s-acolo ar fi dorit ea sa traiasca, numai nu se poate din pricina ca vara-i prea cald s-afara de asta, munteanul are radacini la locul lui, ca si bradul. Nechifor Lipan s-a aratat totdeauna foarte priceput in mestesugul oieritului. Stanile i-au fost bine randuite si ciobanii ascultatori. Bacia nu stiau numai istorisiri, ci cunosteau taina laptelui acru s-a branzei de burduf, ii veneau scrisori si cereri de departe, din niste targuri cu nume ciudate. Ca sa i le dezlege, Lipan se ducea la parintele Danila, dupa aceea trecea pe la crasma sa beie un pahar cu alti munteni ca si dansul, vrednici tovarasi in treburi de acestea. Cum se simtea pe Tarcau in sus ca lui Nechifor i-a cazut veste cu parale, rasureau la crasma lui domnu Iordan si lautarii, parca i-ar fi adus hoitul. Omul se intorcea tarziu acasa, in sa cu chef. Femeia gasea de cuviinta sa se arate suparata.

— Iar se otarasc in tine cei sapte draci!

ii zicea razand Nechifor si-si mangaia mustata groasa. La mustata aceea neagra si la ochii aceia cu sprancene aplecate si la toata infatisarea lui indesata si spatoasa, Vitoria se uita ascutit si cu indarjire, caci era dragostea ei de douazeci si mai bine de ani. Asa-i fusese drag in tinereta Lipan, asa-i era drag s-acum, cand aveau copii mari cat dansii. Fiind ea asa de apriga si indarjita, Lipan socotea numaidecat ca a venit vremea sa-i scoata unii din demonii care o stapaneau. Pentru asta intrebuinta doua maiestrii putin deosebite una de alta. Cea intai se chema bataie, iar a doua o bataie ca aceea ori o mama de bataie. Muierea indura fara sa cracneasca puterea omului ei si ramanea neinduplecata, cu dracii pe care-i avea; iar Nechifor Lipan isi pleca fruntea si arata mare parere de rau si jale. Pe urma lumea li se parea prea buna si usoara, dupa randuiala lui Dumnezeu din povestea baciului care fusese jidov. Avere aveau cat le trebuia: poclazi in casa, piei de miel in pod; oi in munte. Aveau si parale stranse intr-un cofaiel cu cenusa.

Fiindu-le lehamite de lapte, si carne de oi sfartecate de lup, aduceau de la campie legume. Tot de la campii largi cu soare mult aduceau faina de papusoi. Uneori se ducea Vitoria singura si o incarca in desagi pe cinci caluti. Pe cel din frunte calarea ea barbateste; ceilalti veneau in urma cu capetele plecate si cu fraiele legate de cozile celor dinainte. Din sapte prunci cu cat ii binecuvantase Dumnezeu, mai ramasesera doi. Cinci murisera de pojar ori de difterie; numele si imaginile li se uitasera si li se amestecasera cu florile, cu fluturii si mieii anilor. La cei ramasi, amandoi se uitau cu placere. Lipan dezmiarda mai mult pe fata, care era mai mare si avea numele Minodora, asa cum auzise el de la o maica de la Agapia si-i placuse; iar pe flacauas il chema Gheorghita si maica-sa il ocrotea si-l apara de cate ori in ochii lui Lipan erau nouri de vreme rea. Gheorghita era numele care placuse Vitoriei, caci era numele cel adevarat si tainic al lui Nechifor Lipan. Acest nume i-l rostisera preotul si nanasii la sfantul botez, cand il luminasera cu aghiazma si cu mir intru credinta cea adevarata, insa intr-al patrulea an al vietii se bolnavise de hidropica si atata slabise incat au fost poftiti preoti de i-au facut sfintele masle. Atuncea, dupa masle, a venit si tiganca cea batrana a lui Lazar Cobzaru, si maica-sa i l-a vandut pe fereastru luand pret pentru el un banut de arama. Primindu-l de la mama lui, Cobzarita i-a suflat pe frunte descantand, si i-a schimbat numele, ca sa nu-l mai cunoasca bolile si moartea. De-atuncea i-a ramas numele Nechifor; dar cand n-o auzea nimeni si erau singuri, Vitoria ii zicea, cu anumit glas, tot Gheorghita. Acel glas de dulceata il avea si feciorasul. Gheorghita coborase cu ciobanii, cu oile, cu asinii si dulaii la vale la iernat, intr-o balta a Jijiei, intr-un loc care se chema Cristesti, nu departe de targul Iasi. Acolo avea sa steie, dupa porunca lui Nechifor, pana ce-a veni el singur sa plateasca Stuhul perdelelor, fanul si simbriile. Trecuse vreme si Nechifor nu daduse semn nici acolo, ca sa se intoarca macar feciorul. Ii venise c-o saptamana in urma scrisoare pe care o dezlegase tot parintele Danila. Flacaul dadea raspuns ca asteapta pe tatal sau cu paralele, ca sa impace pe ciobani si pe stapanul Baltii. Iar oile sunt bine sanatoase, adaogea el, si noi, din mila lui Dumnezeu, asemenea; si vremea-i inca buna si ni-i dor de duca. Sarut mana, mama; sarut mana, tata. Asta era scrisoarea lui Gheorghita si Vitoria o stia pe de rost. Vra sa zica, Nechifor Lipan nu se aratase nici acolo. Care pricina putea sa-l intarzie? Mai stii!

Lumea asta-i mare si plina de rautati. A treia zi dupa scrisoarea lui Gheorghita postasul sunase iar din trambita in prund si Vitoria coborase la parau, ca sa mai primeasca un ravas. Acesta era un raspuns de la baciul Alexa, scris de baiat. Slova era a baiatului dar vorbele erau ale baciului Alexa. Precat am inteles, stapana, din epistolia pe care ai trimes-o lui Gheorghita, esti tot singura acasa; iar Nechifor Lipan stapanul nostru s-al oilor nici pe aici nu s-a aratat. Asa ca noi avand musai nevoie de paralele pentru simbrii si hrana dobitoacelor si a noastra, sa faci bine sa ne trimeti. Dai in targ la Piatra paralele la posta si acei de acolo scriu la posta la Iasi sa ne plateasca noua atatia si atatia bani si dupa aceea se intalnesc ei si se socotesc ce-au dat s-au luat, treaba lor. Asta-i buna randuiala si-mi place, nu-i nevoie sa faci drum calare pan-aici, nici lotrul nu te prada. Iar daca socoti altfel, scrie porunca feciorului sa vindem unele din oile cele batrane. Tot trebuie sa vie Nechifor Lipan stapanul, s-aduca oile pentru care stim c-a plecat la Dorna. Ce putea sa fie cu omul ei? Numai de la dansul nu primise scrisoare. In ajun se bucurase o

clipa. Postasul o trambitase iar. Cu cartea postala in mana, Vitoria grabise la parintele Danila. Poate e ceva dinspre partile Dornei. Nu era dinspre partile Dornei. Era de-aproape, de la Piatra. Parintele Danila radea, saltandu-si burta. Ascultand, obrazii Vitoriei s-au imbujorat de rusine. Si pe asta acum o stie pe de rost si-i vede ingerasii aripati si inca-,, nunati cu trandafiri. Cartea postala cu poze era adresata domnisoarei Minodora Lipan. Frunzulita de mohor, Te iubesc si te ador, Ghita C. Topor. Vra sa zica, feciorul dascalului Andrei, care face slujba militariei la Piatra, tot nu se astampara si tulbura mintile fetei. Vinovat e si el; vinovata e si maica-sa dascalita, careia are sa-i spuie ea cele de cuviinta; vinovata mai ales trebuie sa fie haitusca asta de fata care trage cu coada ochiului in toate partile. Cum s-a intors acasa, i-a batut din picior, a judecat-o s-a osandit-o cu vorbe amarate si ascutite:

— Asta-i grija ta acum, fata, sa-mi faci asemenea rusine, sa ramanem de rasul satului? Acuma ai ajuns domnisoara?

— Asta nu-i nici o rusine, mamuca; acum asa se spune.

— Apoi stiu eu; acum va strambati una la alta si nu va mai place catrinta si camasa; si va ung la inima lautarii cand canta cate-un valt nemtesc, iti arat eu coc, valt si bluza, arda-te para focului sa te arda!

Nici eu, nici bunica-ta, nici bunica-mea n-am stiut de acestea

— si-n legea noastra trebuie sa traiesti si tu. Altfel iti leg o piatra de gat si te dau in Tarcau. Nu-s eu destul de nacajita c-am ramas singura asupra iernii si nu mai stiu nimica de tata-tau; acum am ajuns sa aud pe popa cetind lucruri rusinoase. Dar evanghelia asta i-a voastra, nu-i a lui.

— Acea-i scrisoarea mea? intreaba cu viclenie fata.

— Care scrisoare?

— Acea pe care ai pus-o la oglinda.

— Iti arat eu tie scrisoare. Du-te si vezi de trage pana in sara in fusalai lana pe care ti-am pregatit-o. Si sa te mai prind ca dai gunoiul afara in fata soarelui, cum ai facut azi, ca-ti pun la gat doua pietre de cate cinci oca. N-ai mai invatat randuiala? Nu mai stii ce-i curat, ce-i sfant si ce-i bun de cand iti umbla gargauni prin cap si te cheama domnisoara? Astfel s-a framantat, fara sa i se aline gandurile si fara sa primeasca vreo veste de unde astepta, in noaptea asta, catra zori, a avut cel dintai semn, in vis, care a impins-o in inima s-a tulburat-o si mai mult. Se facea ca vede pe Nechifor Lipan calare, cu spatele intors catra ea, trecand spre asfintit o revarsare de ape.

CAP. II

Soarele batea de catra amiaza de pe tancul Magurii. Ridicand ochii si clipind, Vitoriei i se paru ca brazii sunt mai negri decat de obicei. Dar asta era o parere, caci sub soare lunecau palcuri de nouri alburii. Vremea era calduta si abia adia vantul aducand in ograda, ca pe niste fluturi tarzii, cele din urma frunze de salcie si mestecan. Se auzira pe drumusor talanci cunoscute. Venea Mitrea argatul cu cardisorul de oi si cu cele doua vaci. Vitoria il auzi racnind si suduind incurcat asa cum ii era obiceiul, pe cand vara animalele in tarcurile lor pe poarta din fundul gospodariei spre munte. Lasand la o parte

furca, femeia cheama cu glas cantat:

— Minodora, fata hai!

— Aud, mamuca, raspuse fata din sandramaua din dosul casei de sub paretele de la miazanoapte.

— Lasa, fata, fosalaii si cauta si de altele. Vad ca vine argatul inainte de vreme. Trebuie sa se fi intamplat ceva. Fata se arata sprintena, cu camasa alba si catrinta neagra vrastata ros. Purta parul impletit in cununa, fara nici o broboada, dupa randuiala fecioarelor. Era desculata, ciubotelele cu potcoave galbene si cu varful de glant, cumparate de la Gheorgheoi, le tinea numai pentru hori si nunti si pentru drumurile la targ.

— Tie nu ti-i foame? intreba Vitoria oftand si privind parte atintit.

— Nu mi-i foame, raspuse razand fata. La cine te uiti, mamuca? il vezi pe tata?

— Il vad, raspuse nevasta suspinand. Cine stie pe unde va fi fiind, singur si flamand. Da fuga la fantana si ada apa. Atata focul si pune ceaunul de mamaliga. Cauta in cuibare vreo doua oua. Scoate niste branza in scafita. Pentru argat cauta de cea mai iute.

— Indata, mamuca, raspuse fata lepaind prin batatura si smuncind cofa goala de pe fundul ei. Mitrea se strecura in ograda piezis, pe portita vitelor. Era un om fara varsta, scund si cu ochii stersi. Zambea incremenit cu obrazu-i span. Ducea din cand in cand o mana cu gheare in paru-i roscat, buhos si batucit.

— Ce s-a intamplat, Mitre?

— Cum?

— Ce s-a intamplat?

— Nu s-a intamplat nimica.

— Atuncea de ce ai venit asa devreme acasa?

— Ha?

— De ce ai venit asa devreme acasa?

— Apoi am vazut ca pogoara alti oameni din poieni oile si vacile; le-am pogorat si eu. Zice ca are sa vremuiasca.

— Cine spune asta?

— Spun oamenii. Am vazut si eu dumbravencile zburand in carduri spre soare. Se duc de unde-s ele. Dar mai ales m-am uitat la un nour catra Ceahlau. Noura acela-i cu bucluc. De-acu vine iarna. Si eu te poftesc pe dumneata, stapana, sa-mi dai tohoarca si caciula si piele pentru o pareche noua de opinci. De acu-i gata. Intai are sa viscoleasca; pe urma au sa prinda a urla lupii in fundul rapilor. Mitrea vorbea bolborosit si din fundul gatilejului. Pomenind de iarna si de lupi, se holba fioros. Vitoria simti un fior prin spate. Minodora aseza cofa cu apa la locul ei si incepu a rade.

— Am auzit ca te-nsori, bade Mitre.

— Ha?

— Am auzit ca te-nsori.

— Da nu ma mai insor nici pe dracu . Unde-i norocul acela!

M-as multumi si c-o vadana, ori cu una care a facut copil de fata mare. Dar pana n-oi avea oi destule, nu gasesc. Azi ii lumea rea si femeile-s fudule. Da nu-mi dati?

— Ce sa-ti dam?

— Apoi sa-mi dati tohoarca, opinci si caciula, ca de-acu se cheama ca vine

iarna. Stapana stranse din umeri. Omul se aseza mormaind pe coltul prispei. Fata atase grabnic focul la vatra de afara, umpluse ceaunul cu apa si-l asezase pe pirostrie. Zvarlise in el un pumn de faina; presarase sare. Deodata vantul trecu susuind prin crengile subtiri ale mestecenilor din preajma. Padurea de brad de pe Magura clipi din cetini si dadu si ea zvon. Inaltand fruntea, Vitoria simti adiere rece dinspre munte. Suvitele castanii din jurul fruntii i se zbatu. Clipi din ochi, silindu-se oarecum sa se trezeasca deplin. Pe toata costisa, in gospodariile razlete, se auzeau chemari si inganari de glasuri. Canii incepeau sa zapaiasca. Coloanele de fum se aplecau imprastiindu-se pe, fata pamantului.

— Intr-adevar, se tulbura vremea, grai gospodina grabitTrebuie sa ne mutam in casa. Treci, fata, inauntru si fa focul in horn. Cu miscari iuti, fata apuca taciunii si trecu in tinda. Aburi , subtiri invaluira soarele. Apoi nouri suira cu harnicie dinspre muntele cel mare.

— Mamuca, striga fata, iese fum. Trebuie sa fi facut o dihanie cuibar in hogeag.

— Asta se poate; sa se suie Mitrea pe casa.

— Bine, sa ma sui, da intai si intai sa-mi dati tohoarca, opinci si caciula ca vine iarna.

— Asa este; scoate, fata, din casa cea mica ce-i trebuie holteiului istuia si leapada-i toate in brate, ca sa suie cu ele la hogeag.

— Da nu ma mai sui eu cu ele. Ce sa fac la hogeag?

— Sa strici un cuibar de stanci.

— Bine am sa-l stric, da sa-mi dati ce mi se cuvine. Bombanind, Mitrea aduse scara, pe cand fata scotea din odaia nelocuita de peste tinda, din mirosoari grele de piei si branzeturi, lucrurile care-i erau lui trebuitoare si i le leapada pe prispa:

— Na tohoarca!

na opinci!

Argatul se suia domol pe scara si de sus isi intindea intr-o parte gatul, ca sa vada daca nu-i inselat. C-o prajina lunga cotrobai in hogeag si fumul izbucni, abatut de vant intr-o lature. In cateva clipe, uneltele de bucatarie de sub sandramaua subreda de-afar isi luara locul in tinda, pe prichici si-n jurul hornului. Cofa intra la locul vechi dupa usa. Mitrea cobori gafaind, cauta ulcica, o cufunda in apa si bau cu sete, pufnind, apoi deserta indarat ce ramasese. Trecu dupa aceea sa cerceteze si sa admire imbracamintea de vreme rea. O clipa miscarea casei se potoli si vantul isi spori zvonul pe deasupra satului. Gainile se suira pe prispa la adapost, alungate de cele dintai stropitori reci. Vitoria privi cu uimire la cocosul cel mare porumbac, cum vine fara nici o frica si se asaza in prag. Inima-i batu cu nadejde, asteptand semnul cel bun. Dar cocosul se intoarse cu secera cozii spre focul din horn si cu piscul spre poarta. Canta o data prelung si se mira el singur.

— Nu vine Sopti cu ingrijorare gospodina.

— Cine? tatuca? intreba fata infricosata.

— Nu vine, zise iarasi, aprig, Vitoria. Cocosul da semn de plecare.

— Cine are sa plece? Femeia nu raspunse. Privi in juru-i cu obrazul deodata impietrit si vazu totul rece si umed sub zloata. Soarele pierise, lumina se imputinase si vantul sfichiuia, din cand in cand, fulgi care cadeau domol in tinda, se topeau si dispareau intr-o clipa. Fata pregatea repede pranzul.

Rasturna mamaliga pe masuta joasa si rotunda, taie jumatate si o intinse pe

un fundisor lui Mitrea c-o scafita de branza si c-o ceapa.

— Desfa palma, sa-ti pun s-oleaca de sare Indemna ea. Apoi cerca ouale fierte si le scoase din ulcica lor c-o lingura de lemn intr-o strachina cu apa rece. Se opri din robotit si se uita cu indoiala spre Vitoria.

— Dumneata nu mananci, mamuca? Femeia clatina din cap.

— Argatul s-a dus la sura lui sa manance, urma fata, in soapta. Asa are obicei, ca sa nu-l vada nimeni. C-un stergar acoperi masa si se feri la o parte, cu fata umbrita de intristare, cu umarul rezemat de horn. Vitoria isi trase broboada peste gura si ramasese dreapta pe scaunasul ei, cu bratele incrucisate pe sani, privind fara sa vada framantarea de-afara a stihilor: Din cand in cand invaluirile de vant de deasupra satului pareau ca se alina s-atunci se auzea sunand cu zvon mare, sus, sub nouri, padurea de brazii. Intr-un tarziu privi cele din apropierea ei.

— Tu ce faci?

— Nu mi-i foame nici mie, mamuca, raspunse Minodora.

— Ba tu sa ma lasi cu ale mele si sa mananci. Tu nu stii cate am eu, nici cate gandesc. Esti inca un plod, care ai sa cunosti de-acu inainte supararile vietii. Mananca si mai ales nu te gandi la lunganul acela al dascalului. Are un nas, drept dupa porecla care li s-a dat tuturor din neamul dascalului. Ochii mititei si nasurile topor. Cand il vad ca se mai dezmiarda cu cantece si cu vorbe delicate pe-acolo de prin strainatati, ma bucur care nu se mai afla. Sa faci bine, domnisoara, sa-ti vezi de randuielile tale de fata mare, sa-ti bati si sa-ti scuturi perinile si laicerele de zestre, caci, in caslegile ce vin, am de gand sa te marit. Oi gasi eu un roman asezat, cu casa noua in sat si cu oi in munte, sa i te dau si sa scap de tine.

— Mamuca, nu te supara pe mine si nu ma uri murmura cu lacrimi fata.

— Oricat ai lacrama, sa stii ca ginere ca feciorul dascalitei nu-mi trebuie.

— Mamuca, sa nu ma dai dupa urat si dupa batran, ca sa ma bucur si eu de viata, cum te-ai bucurat dumneata. Vitoria isi trase iar broboada pe gura si ramasese neguroasa. Tarziu, cand conteni zloata, vorbi iar, cu mai putina asprime:

— Ti-am spus sa mananci. Fata se supuse si dezvali masa. Nevasta se ridica in picioare, isi paturi pe ea catrinta si-si stranse sub sani barneata. Apoi intra in odaia din dreapta si-si schimba broboada. Trase in picioare coltuni grosi de lana sura si ciubotele, isi freca palmele cu busuioc si-si netezi pleoapele, isi lua pe umeri un sumaies.

— Eu ma duc la parintele, zise ea. Trebuie sa trimet scrisoare lui Gheorghita. Vezi de gaini sa nu se culce flamande, si scoala pe argat. De buna-sama s-a invalid in tohoarca si doarme cu caciula peste ochi.

— Da, mamuca, raspunse fata, cu fruntea plecata. Vitoria mai cauta un bat de corn dupa usa si trecu spre poarta. Vantul se alinase si vremea sta a ploaie, fara lumina, cu nourii coborati. Fata se misca pe ganduri din locul ei, ca sa treaca in tarcul vitelor, sa trezeasca pe argat. Pe obraz ii aparut un gand s-un zambet. Mai intarzie putin, ca sa curete blidele si sa mature farimiturile sub vatra. Din gura podului, din umbra neagra, o privi deodata un pui cenusiu de mata, cu ochi rotunzi, si-si ceru dreptul de lapte c-un mieunat subtirel. Minodora puse langa farimituri scafita stirba si turna in ea cateva picaturi de lapte. Motanasul tupai delicat pe horn, pe prichici si jos. Incepu a linge cu limbuta-i trandafirie. Umbland cu lumina-i de ganduri in ochi, fata isi facea planul. Maica-sa are sa lipseasca o vreme destul de lunga, caci, ca totdeauna,

are si alte treburi, in acest rastimp, poate trimite pe Mitrea dupa Janica, baiatul invatatorului, ii place cat de repede scrie si cum se uita la ea cu niste ochisori de drac, negri ca doua masline. E bun carturar; invata in liceu la Iasi, intr-a patra clasa, si invatatorul vra sa-l faca doftor, isi aduce el singur cerneala si hartia si s-asaza la masa inaintea oglinzii, intai se uita sa-si vada mutra si pieptanatura, pe urma se intoarce atintit la ea, s-asteapta, cu condeiul gata. Ea s-a gandit de mai-nainte ce-are sa spuie in scrisoarea catre Ghita Topor si cum are sa spuie. A aflat ea niste vorbe frumoase care au sa-i placa. Si le murmura, singura, privind spre motanas. Pun condeiul pe hartie Si incep cu dor a scrie; Pe hartia galbioara, Cu dor de la inimioara. Si te-ntreb de sanatate, Ca-i mai buna decat toate. Mai sunt si altele. La urma trebuie sa puie asa: Cu ele ma inchin la fata dumitale eu Minodora Lipan. Ii placea de Janica al lui domnu Mironescu, caci scrie frumos si nu intarzie; ii scartie penita pe hartie. Si pe urma-i citeste zambind. Alti scriitori din sat au obicei de pun vorbe de ale lor; dar aceea-i scrisoarea lor si ea vrea sa trimita o scrisoare a ei.

— Mai vrei lapte? intreaba ea pe motanas.

— Mai vreau, raspunde el subtirel. Ea-i turna inca un firisor, apoi c-o inganare de cantec, se grabi afara, ca sa trezeasca din tohoarca pe Mitrea argatul.

CAP. III

Vitoria Lipan se indrepta spre biserica pe ulicioare lungi si croite, apoi pe carari printre gradini. Luneca din cand in cand prin mazga; dar altfel calea era curata, caci pietrisul si nasipul sorbisera zloata. Biserica era asezata pe-un damb, cu tintirimul imprejur, in apropiere, in dreapta, se ridica gospodaria parintelui Danila, cu case, suri si heiuri. De partea cealalta a bisericii mai era o casuta, ca o ciuperca singura pe toloaca. Acolo traia baba Maranda. Vitoria avea treaba si cu dansa, intai se duce la parintele, sa-i alcatuiasca ravasul. Dupa ce insereaza, trece la baba Maranda, pe intuneric, ca sa n-o vada nimeni. Ca sa-si pregateasca toate din vreme si cu randuiala, ocoleste pe la crasma. Intra pe dindos, ca sa nu mai aiba schimburi de vorbe cu unii si cu altii. Toti o intreaba de omul ei. Ea trebuie sa stranga din umeri, simtindu-se umilita si rusinata. Cu toate acestea rade si le raspunde ager. Acuma insa n-are gust de vorba. Pofteste la dansa, in odaita de dindos, pe domnu Iordan, crasmar cuviincios cu obrazii rumeni si cu pantecele mare abia stapanit de chimir. El vine numaidecat, razbind anevoie pe usa scunda si ingusta, ii da o garafioara verde, sa i-o umple c-o litra de rachie de cel bun. Cere hartie si plic pentr-o scrisoare. Vara garafioara verde in san si poarta cu mare grija intre doua degete ale manii stangi, langa piept, plicul si foaia invalite intr-o bucatica de hartie neagra. Asa suie la casa popii si canii o intampina repezindu-se spre poarta buluc, cu larma de latraturi. Ea da glas si bate cu batul in poarta. Iese un argat buhos din bucatarioara din laturea caselor celor mari. Se stropseste la cani, ii suduie si zvarle in ei cu scurtaturi de lemn, pe care le cauta la intamplare aplecandu-se in juru-i. Vitoria trece pe carare la

casele cele mari si intra la cucoana preoteasa. Totdeauna, in zilele de lucru, o gaseste la stative, alegand scorturi. E palida, subtire si uscata si intruna se tanguie c-o% voce slaba ca nu-i prieste aerul de la munte. Ea-i de loc din partile deschise de la Prut, s-acolo lumea-i altfel, intre holde si-n soare. Aici umbla si vara cu cataveica si nu se mai poate incalzi. De douazeci si sase de ani si-a parasit neamurile si nu s-a mai intors la ele. Si parintele Irimia Iliut si presvitera Maria, acuma-s batrani si nu mai pot calatori catra ea in munte. A dat sotului ei, parintelui Daniil, sase copii, toti baieti si toti voinici, cu obraji pietrosi. Invata pe la scoli, le merge bine la campie si mai ales le merge bine la munte. Toata sanatatea si tot sangele cucoanei preutese Aglaia au trecut in ei si sporesc cu dobanda. Vitoria ii da buna sara; ii saruta mana. Cucoana preteasa ii raspunde cu vocea-i bolnava:

— Dumneata, Vitorie, ai treaba cu parintele.

— Da, am venit sa ma mai sfatuiesc cu sfintia sa si sa-mi mai scrie un ravas.

— Bine, Vitorie; parintele-i in odaia cea mare. Acu s-a intors din munte. A avut mult bucluc si vorba cu oamenii; dar cum i-i obiceiul lui, i-a rapus pe toti si i-a impacat. A mancat, s-acuma s-a fi hodinind. Se deschise o usa si s-auzi un glas gros:

— Care-i acolo?

— Noi suntem, parinte Danila.

— Aha!

dumneata esti, Vitorie. Pofteste incoace. Parintele Daniil Milies deschise larg usa, ca pentru sfintia sa. Isi desfacu si bratele si-si flutura barba pe deasupra pantecului. Era un om mare si plin, cu ochii mititei foarte patrunzatori. Parul carunt ii era strans pieptanat si impletit in coada la ceafa. Dintii ii straluceau sub tufele de par ale mustatilor. Vitoria intra si inchise usa dupa dansa. Preteasa ramasese singura cu stativale si-si apleca mai tare fruntea pe alesaturi, in umbra amurgului.

— Ai nevoie de vreo scrisoare? intreaba parintele. Sezi, iaca aprind lampa si ti-o scriu numaidecat.

— Si de asta, am venit, parinte Danila, raspunse femeia, si ma aduce si alta nevoie, pentru un sfat.

— Bine; s-ascultam; ce este? Vitoria strecura pe masa rotunda din mijlocul odaii plicul si foaia alba. Statu putin in cumpana, plimbandu-si ochii asupra mobilelor orasenesti din juru-i, dar fara sa le vada.

— Parinte, vorbi ea cu stapanire, nu stiu ce s-a facut omul meu. Am inceput sa am grija. Parintele Daniil isi arata dintii puternici si raspunse cu voce buna:

— Ce grija? Cauta-ti de treaba. Omul se afla la afacerile lui. Mani-poimani se-ntoarce acasa cu chimirul plin. Iti aduce de la Piatra o casanca noua de matasa.

— Bine ar fi sa fie cum spui sfintia ta. Eu socot ca are o pricina, de aceea intarzie.

— stii ceva? Ai oblicit ceva?

— Nu. Tocmai de asta-s cu mare grija, in douazeci de ani am ajuns eu sa-i stiu drumurile si intoarcerile. Poate zabovi, o zi ori doua, cu lautari si cu petrecere; ca un barbat ce se afla; insa dupa aceea vine la salasul lui. Stie ca-l doresc si nici eu nu i-am fost urata. Parintele Daniil rase:

— Cunoastem asta si nu ne pare rau.

— Asa ca eu, desi-s femeie proasta, am numarat pe degete zilele. S-a mai

— dus s-acu sapte ani la Dorna dupa oi. Le-a cumparat cu bine si s-a intors cu pace. A avut vreme sa le coboare la iernatic in locurile pe care le are naimite, le-a dat pe sama bacilor, a stat cu ei la numaratoare, a facut socoteli, a platit simbrii, a statut si-n targ la lasi o zi, a statut alta zi la Piatra

— Si dupa douazeci de zile a fost inapoi. Dar acu a trecut de doua ori pe atata.

— Cum se poate? Asta n-am stiut.

— Apoi, parinte, sfintia ta nu-i esti sot si n-ai nevoie sa stii. Durerea-i la mine si socotelile acestea numai eu le fac noaptea, cand is singura treaza s-aud numai greierul din vatra. Acu, asta-noapte, am avut si un semn in vis.

— Lasa visurile, is mai mult inselari.

— Cateodata poate-s inselari; dar aicea imi raspund mie. Cat chem si cat doresc, trebuie sa-mi raspunda. L-am visat rau, trecand calare o apa neagra.

— Atuncea are sa vie.

— Nu. Era cu fata incolo.

— Acestea-s de-ale femeilor. De cand va bat eu capul si va spun sa nu credeti in eresuri.

— Ba-i vis cu adevarat, parinte, nu-i eres.

— In sfarsit, fie cum spui. Se poate sa aiba omul o pricina de intarzie. Poate sa fi cazut bolnav; si-a sclintit o mana ori un picior.

— M-am gandit la asta, parinte. As fi primit scrisoare. Acuma n-as fi aici; as fi la el.

— Va fi facut vreo pozna. Sta la popreala. Femeia clatina din cap, neincrezatoare.

— Sa fac o slujba si sa cetesc la biserica, incheie parintele. Dumnezeu are sa faca lumina si are sa-ti aduca pace.

— Asa, parinte; asta-i mai bine. Acu la Dumnezeu am si eu nadejde, la Maica Domnului si la sfantul Gheorghe. Te-i ruga pentru mine si ei m-or izbavi. Acuma n-am la mine parale; dar om da cat se cuvine, caci avem de unde.

— Stiu, Vitorie, de asta n-am eu grija. Si nici nu-mi trebuiesc bani. Mai degraba ti-oi fi multamitor pentru-un barbacut cu coada groasa, de care a adus Nechifor din Basarabia. Cand s-ar intoarce turmele la primavara, mi-ai face bucurie daca mi-ai darui unul.

— Se poate, numai sa-mi vad omul sosit acasa. Pentru acesta sfat am venit, in alta parte n-am unde ma duce. Sfintia ta ne esti aici, in pustia asta de munte, si primar si subprefect. Eu ma mai gandeam ca sa scrii cumva acolo la Dorna, la capitania targului, sa intrebi de el ce si cum.

— Hm!

s-ar putea; dar cine-l cunoaste?

— Nu-l cunoaste nimeni; ca el e un strain acolo; s-afara de asta oile trebuia sa le neguteze de la niste ciobani de pe Rarau.

— Apoi atuncea de ce sa mai scriu? Pe Rarau a ramas stapana Mama-Padurii. Parintele se veseli. Nevasta lui Lipan suspina, cu mana la gura, intorcand fruntea intr-o parte.

— Vad ca ai adus hartie. De scrisoarea asta e vorba?

— Nu. Vreau sa dau o stire baietului.

— Atuncea-i bine; sa ti-o scriu numaidecat.

— Da, parinte, incuviinta femeia. Isi incrunta sprancenele si privi tinta inainte- i vazandu-l pe Gheorghita, intre ciobanii de la camp si intre oi, si spunandu-i lui vorbe apasate. Parintele Daniil astepta, cu condeiul in mana, aplecat din

scaun asupra mesei si cu pieptul paros desfacut, ca pentru o munca nu tocmai usoara. Vatalele cucoanei preutese batura de cateva ori in odaia cealalta. Gheorghies dragul mamei, grai Vitoria, atintindu-si feciorul de departe; sa stii ca tatal tau nu s-a intors la noi acasa si eu socot ca poate sa fi ajuns acolo la Cristesti, cu voia lui Dumnezeu. Iar daca n-a venit, tu intelege-te cu mos Alexa baciul si vindeti cat trebuie din oile canarale, ca sa faceti bani. Iar daca nu v-ajunge, scrie, ca sa va trimet de aici, caci mai avem acasa saptezeci de piei de oaie si o suta de miel si saizeci de burdufuri de branza afumata. Vand si va trimet. Iar dupa aceea sa vii de sfintele sarbatori acasa, caci am nevoie de tine, fiind acuma tu singur barbat la gospodarie. Parintele Daniil Milies asculta cu luare-aminte incuviintand din cap si zambind cu ingaduinta. Muind condeiul legat cu ata intr-un sip colbait de cerneala violeta, isi pregati mana cu cateva intorsaturi dibaci si asternu un prea frumos ravas pe care Vitoria il asculta cu religiozitate. Prea scumpul meu fiu! ceti parintele Daniil Milies cu glasul-i gros, afla ca, din mila lui Dumnezeu, sunt sanatoasa si doresc sa aflu si despre tine la fel. Am sa vand produse din magazie si-ti voi trimite bani de care ai necesitate. Vitoria intelegea ca toate sunt puse in ravas intocmai cum a voit ea, numai cat mai lamurit si mai cu pricepere. Saruta parintelui mana si-i fagadui inca o data barbacutul.

CAP. IV

Trecu prin intuneric, pe langa tintirim. Casuta singura a babei Maranda trimitea fire de lumina spre vale printr-un geam cat palma. Cum se apropie de usa, se trezi inlauntru un fel de chelalait ciudat al unei dihanii de pe alt taram. Parc-o sugruma cineva si ea se zbatea in spasmuri de moarte. Glasul bland al babei, bombanind dupa usa, nu izbutea s-o linisteasca. Asta-i catelusa de vrajitoare, vorbea in sine clatinand din cap Vitoria. Trebuie sa aiba dintisori de crita pe care-i ascute baba Maranda c-o cute neagra. Se deschise usa.

— Dumneata esti Vitorie? Te-asteptam.

— Da? se mira nevasta. Poate m-ai vazut trecand la parintele.

— Nu. Am eu veste din alta parte. Intra. Catelusa vrajitoare tot maraia subtire in cotruta de sub horn. Era o javra slabuta, cu urechi ciulite de liliac si cu ochii bolditi. Blanita-i subtire, de culoarea soarecelui s-a cenusei, din cand in cand tresarea zbarcindu-se. Atunci icnea, parca voia sa sperie lumea.

— Taci si fii cuminte, fetita babei, zise batrana ridicand asupra ei aratatorul de la mana dreapta. Fetita babei tacu, incovrigandu-se in cotruta. Vitoria intreba, zambind:

— Poate-l tii in catelusa asta?

— Ce sa tin?

— Nu stiu cum sa-i spun; dumneata cunosti mai bine numele.

— Draga Vitorie, se holba baba in bagdadie, palindu-si una de alta palmele; ti-am mai spus si alta data sa nu vorbesti de dansul si mai ales numele sa nu i-l rostesti, ca-i primejdie.

— Bine, bine, raspunse nevasta privind in juru-i. L-ai intrebat?

— Ce sa-ntreb? Femeia lui Lipan se aseza pe coltul laitei in chilia scunda.

Mirosea a fum: flori uscate, gramadite prin colturi si-n grinda, amestecau cu

fumul mireasma intepatoare, in capatul laitei, sub perne si poclazi, sta o lada mare jafasoveneasca in florita cu ros. Ii atarna o lacata grea in balamali tari. Poate sa fie in lada aceea, se gandea cu indoiala Vitoria. Se vestise in tot satul ca baba Maranda are ascuns la ea pe cel cu nume urat. Daca spui si n-ai apuci a-ti face cruce cu limba, iti ia graiul. Ce demon va fi fiind, cine putea sti? Vitoria incerca sa creada ca tot in catelusa salasluiește. Tot ce se spune poate fi si minciuna; insa adevarat este ca baba are unele tainice stiinti si mestesuguri. Ofta, asteptand. Batrana stia bine ce vant a adus-o pe nevasta lui Lipan; ii lasa insa pricina la o parte si incepu sa se tanguie de ale sale.

— Vai de capul meu cum traiesc eu aici!

Nimeni nu ma stie, nimeni nu ma vede, nimeni nu-mi leapada un brat de lemne ori un pumn de faina. Numai cand au o scarba, ori o boala, atunci isi aduc aminte.

— Baba Maranda, vorbi Vitoria privind-o tinta, tare te rog sa marturisesti daca ai iesit vreodata din casa mea cu mana goala.

— Ba, draga mea, daca as spune asta, as pacatui. Dumnezeu aude. Vitoria ridica ochii spre rasarit. De-acolo le privea si zambea ascultand sfantul Sisoie, care are stapanire asupra unora dintre demonii marunti. Era o zugraveala veche pe lemn de tei. Barba sfantului mai ales, carunta si invaluita de un vant neclintit, era ceva minunat.

— Atuncea de ce vorbești asupra mea?

— Nu vorbesc asupra dumitale. Vorbesc de lumea asta rea, langa care traim.

— Ba, mie, baba Maranda, se cuvine sa-mi vorbești de altele. Iaca, ti-am adus o litra de rachiu de cel bun de la Iordan. Desarta-l in plosca dumitale si sa-mi dai garafioara, ca sa-ti mai aduc si alta data. Iar daca te ostenesti mani pe la mine, nu uita sa-ti iei desaga. Si s-aduci s-o strachina, ca sa-ti pun intr-insa branza. Baba ramase cu ochii atintiti asupra gazornitei care-si palpaia samburele de lumina de pe prichiciul hornului.

— Lumea-i rea, draga matusii, se tanguie ea cu jale, facandu-si gura punga si clatinand din cap. Am inteles despre sotul dumitale, Nechifor Lipan, ca a ajuns cu bine in locul acela la Dorna, unde trebuia sa cumpere oi de la niste ciobani. Dar dupa aceea s-a gasit una cu ochii verzi si cu sprancenele imbinat, care s-a pus prag si nu-l lasa sa treaca. Vitoria isi tinu rasuflarea; simti ca se inabusa.

— Oile le-a cumparat?

— Asta inca nu pot sti, draga matusii. Chiar daca le-a cumparat, i-au mai ramas bani de cheltuiala. El acolo-i ca un fecior de crai. Ia galbanu-n gura si-l stupeste tocma intre lautari.

— Sa fie adevarat asta, matusa Maranda? Mie parca tot nu mi-ar veni a crede.

— Adevarat, draguta babei. Pot sa-ntind si cartile, sa vezi si dumneata singura cu ochii cum s-arata. Asemenea mi s-a intamplat si mie cu omul meu in tinereata.

— Si s-a intors?

— S-a intors. I-am facut eu atuncea mandra petrecere. Baba trase din brau carti soioase si rupte la colturi. Sui pe laita masuta cu trei picioare, intinse pe ea stergar si insira iconitele amestecate cu toate celelalte semne ale bucuriilor si intristarilor. Dadu Vitoriei dama de cupa, ca s-o meneasca incet deasupra buzelor.

— Vezi, draguta, cum ti s-aleg dumitale lacrimile si scarba? si omul dumitale,

craiu de spatii, rasare intr-alta parte, intr-o adunare de oameni. Acolo-i nelipsita cea cu ochii verzi, precum am spus. Nevasta statu pe ganduri, cumpanind in sine adevarurile.

— Cartile asa arata, se invoi ea; dar vreau sa stiu daca asta s-a vazut intai catra el.

— De catra cine? Vitoria isi cobori ochii asupra catelusei. O vazu uitandu-se tinta in sus catra dansa cu luminile-i boldite. S-o auzi maraind strans, ca din pamant. Baba sopti:

— Adevarat este, nu te indoi de asta.

— L-am visat asta-noapte trecand calare o apa neagra marturisi nevasta.

— Nu spun eu? Om calare arata sfada.

— Se facea ca se duce catre asfintit.

— Cum spun si cartile; se duce spre asternut strain. Vitoria ofta. Isi stranse si-si stramba buzele.

— Se poate; numai greu imi vine a crede una ca asta.

— Stiu eu ca-ti vine greu. Dar cand s-a intoarce ai sa-l intrebi. N-are sa marturiseasca, pentru ca nu-i prost, dar sa-l intrebi.

— Am inteles. Bucuroasa as fi sa-l vad acasa.

— Ai sa-l vezi. Aici, la urma, s-arata bucurie si dar. Baba isi purta prin casa trupu-i greu, cautand plosca de lemn, ca sa toarne in ea rachiul cel bun de la Iordan. Ii tremurau carnurile pe solduri si creturile obrazilor. Se intoarse gafaind, ca sa ieie masuta cu trei picioare. Ochii ei mici nu paraseau o clipa pe nevasta lui Lipan. Se aseza iar pe laita. Vorbi cu glas schimbat:

— Daca va fi nevoie, se poate trimite spre acel loc o pasere, care striga noaptea si are ochi de om. E mai greu si-i cu mare primejdie, dar se poate.

— Sa moara dusmanca? Baba incuviinta, apasandu-si barbia in piept. Vitoriei i se batu inima; cu toate acestea hotari cu tarie in sine moartea femeii cu ochii verzi. Se crezu datoare catra sfant si catre Dumnezeu, sa deie o lamurire:

— Intai am sa fac rugaciunile cele de cuviinta la Maica Domnului, zise ea. Dupa aceea am sa tin post negru douasprezece vineri in sir. Pan-atunci, poate mi se intoarce omul.

— A da Dumnezeu suspina subtire, c-un glas iar schimbat si cu totul strain, baba Maranda. Cand se gasi iarasi afara, Vitoria privi in cer nourii subtiri prin care razbatea slaba lumina de luna. Glasul catelusei, in urma, avea un fel de scartait de fierastrau, il asculta pana ce-i ramase numai in urechi, ca o zvavnire. Atunci de pe mormintele tintirimului, trecu falfaind moale paserea aceea despre care ii vorbise baba. Nu-i era frica: se stia curata si cu dreptate; totusi grabi pasii. Vantul contenise deplin si s-auzea in vale vajaitul Tarcaului. La casa ei gazornita era stansa. Intra pe portita si gasi in vatra de-afara carbunii sub spuza. Atunci se impiedica de ceva moale. Era cat pe ce sa cada. Dadu cu batul. Glasul lui Mitrea, din tohoarca, izbucni somnoros:

— Care-i acolo, mai? Vitoria rase singura, fara a raspunde. Argatul se zvarli in sus cu alt racnet sugrumat:

— Care-i acolo? Impunse cu capu-nainte, spre poarta. Se opri fara sa vada pe nimeni.

— Ce este, Mitre? intreba gospodina.

— Care-i acolo, mai? striga argatul iarasi; apoi se intoarse catra femeie:

— Vad ca nu-i; s-a dus.

— Cine?

— Cel care-a fost. L-am vazut cum te vad. Am strigat la el, pana ce-ai iesit dumneata; s-acuma nu-i; parc-ar fi intrat in pamant. Asta mi s-a mai intamplat o data in munte. Sa stii ca nu-i lucru curat.,

— Bine, bine: vara-te iar in tohoarca, Mitre, si intoarce-te pe partea cealalta, ca sa nu ti se intample nimic.

— Care-ai fost, mai? striga iar, mai moale si cu indoiala argatul. Apoi se scarpina la subsuoara, ridicand cotul. Vitoria radea, in casa se aprinsese lumina.

— Dumneata esti, mamuca? intreba Minodora din umbra prispei. Adormisem si m-am spariat auzind racnet.

— Cum sa nu racnesti cand vezi pe Cel cu coarne? mormai Mitrea. Trebuie adus popa Danila sa ceteasca si sa stropeasca cu aghiazma. Ma duc sa dorm de ceea peste gard. Taraind tohoarca dupa el ca pe-un mort, trecu in partea cealalta a intunericului. Stapanu intra in casa, aprinse candela si se inchina la icoane. Apoi cele doua geamuri clipira si ramasera lucind slab. Catra sarbatorile de iarna, Gheorghita veni de la apa Jijiei, unde lasase oile in perdele, in sama baciului celui batran Alexa. Nechifor Lipan nu se aratase inca acolo, ca-n toti anii, dupa legea pe care el singur o intocmise; feciorul urmasa porunca mamei din ravasul alcatuit de parintele Danila. Vitoria il primi cu mare bucurie si-l saruta pe amandoi obrazii; dupa aceea trecu in alta odaie si se incuie pe dinauntru, ca sa poata plange singura, indata insa isi aduse aminte ca feciorul ii vine de pe drum lung, ca-i trudit si mai ales flamand. Veni iar catra el, cu pita proaspata si cu un harzob de pastravi afumati. Trimese pe Mitrea la domnu Iordan crasmaru, s-aduca oleaca de rachiu de cel bun si-i ceru lui Gheorghita sa-i spuie toate.

— Sa intri pe dindos!

ii striga ea din urma argatului. Se intoarse pe marginea lavitei si se pregati s-asculte. Gheorghita era un flacau sprancenat s-avea ochii ei. Nu prea era vorbaret, dar stia sa spuie destul de bine despre cele ce lasase si cele ce vazuse. Avea un chimir nou si-i placea, vorbind, sa-si desfaca bondita in florita si sa-si cufunde palmele in chimir, intorcea un zambet frumos ca de fata si abia incepea sa-i infireze mustacioara. Vitoria il admira din cealalta parte a masutei; Minodora se cuibarise pe un scaunel, jos, gata sa sara de cate ori trebuia ceva. Afara se vedea padurea usor ninsa, subt un cer albastru si insorit de moina.

— Acolo-s toate bune?

— Toate. Am gasit stuh nalt si voinic. Am durat perdele ca pe trei ierni. Am sapat bordeie. Dinspre partea banilor am impacat pe toata lumea. Acolo inca nu-i iarna si oile mai gasesc verdeata in bahna. Dintre stapanii locului unii faceau gura, da Alexa baciul a stiut ce sa le raspunda, caci el e om purtat si se gaseste a cincizeci si cincea oara la Jijia si la Prut. Pe urma am numarat oile si Alexa baciul le-a insemnat la rabus. Eu le-am scris in condica la mine. Iar mos Alexa radea. Zice ca de cand e el n-a vazut oi scrise in condica. Fata indrazni de pe scaunasul ei:

— Ce fel de oameni sunt pe-acolo?

— Oameni ca toti oamenii, rase flacaul.

— Hori sunt?

— Sunt. S-apoi m-am suit in tren s-am mers, s-am mers, pana la Piatra.

Femeile stiau ceva nedeslusit despre tren. Nu indraznira sa ceara mai multe lamuriri. Tacura un rastimp. Statea intre ei o intrebare crancena. Vitoria lasa

sa-i treaca valul care o inabusea si zise incet, privind spre lumina de-afara:
— Inca n-am primit nici o stire de la tatu-tau. Gheorghita aseza domol lingura langa strachina si impinse deoparte pana coapta anume pentru el. Se uita si el pe fereastră. Drumusorul cotit era pustiu.

— Ce sa fie, n-am inteles, urma nevasta. M-am sfatuit cu parintele, am platit slujbe. Mai astept putin, sa vad hotararea de sus. Ma gandesc in fel si chip si am un vis, care-mi mananca sanatatea si ma imbatraneste. Mai stau pana ce gatesc de postit cele douasprezece vineri. Fiind singuri aicea in sat si fara neamuri, trebuie sa te trimit pe tine, ca un barbat ce esti, sa-l cauti si sa-l afli.

— M-oi duce, raspunse Gheorghita cu indoiala. Se poate sa i se fi intamplat ceva.

— Ce sa i se intample? raspunse aprig nevasta. Sa-i fi facut farmece vreo muiere, cum spune baba Maranda, eu n-as crede. Acuma am inteles ca demonul acela, daca-l are, e un prost. Ori ii prost, ori n-are nici o putere, de-o lasa pe dansa amarata, calica si lipsita de toate. Daca ar avea putere sa-l stie unde-i, ar avea putere sa-l si intoarca. N-ar mai fi nevoie, cum ma sfatuieste ea, sa cerce vraji si semne asupra mogaldetelor de ceara, sa le impunga ochii si inima

— ca sa raspunda impunsatura in ochii si inima aceleia. Visul meu e semn mai greu. Tu spui bine: i s-a intamplat ceva la care ma ingrozesc a gandi. Mai bine sa fie ce zice baba, decat ce arata visul meu.

— Ce spune baba Maranda si de care vraji e vorba? intreba feciorasul si ramase uimit, cu gura usor cascata.

— Cum nu stii, baiete, asa sa nu te stie nacazurile si bolile. Graiesc si eu ca si cum as fi singura, imi inchipuiesc ca stiu si altii. Caci si ziua si noaptea eu nu ma gandesc la alta. Trebuie sa te duci si sa-l cauti pe tatu-tau, alta nu-i nevoie sa stii.

— M-oi duce, daca spui; dar e bine sa-mi arati ce si cum; ca sa stiu ce sa fac. Vitoria il privi clipind, il vazu sfios si nesigur; pe cand ea era plina de ganduri, de patima si durere. Ofta cu naduf si incepu sa stranga masa, cu miscari smucite. Fata voi sa-i ajute; ea o dadu la o parte cu cotul. Baiatul se inchina la icoane multamind lui Dumnezeu pentru masa, apoi iese in sat ca sa intalneasca prietini si sa intrebe vesti despre fetele cu care se afla bine. Stapană casei il urmări cu ochii pana departe pe hudita, după aceea, langa vatra, cu coatele pe genunchi si cu templele in palme, se cufunda in starea ei obisnuita. In inchipuirea ei, banuiala care intrase intr-insa era un vierme neadormit. Se desfacuse incet-incet de lume si intrase oarecum in sine. Din fata nadejdii pe care si-o pusese in singurul barbat al casei, intelegea ca trebuie sa deie inapoi. Asta era o mare mahnire. Poate se astepta la dansa. Totusi va gasi un mijloc ca mintea ei sa ajute si bratul lui sa lucreze. Fiinta ei incepea sa se concentreze asupra acestei umbre, de unde trebuia sa iasa lumina. Era ceea ce se numeste o problema

— cuvânt si notiune cu desavarsire necunoscute unei muntence. Timpul statui, il insemna totusi cu vinerile negre, in care se purta de colo-colo, fara hrana, fara apa, fara cuvânt, cu broboada cernita peste gura. Sarbatorile si petrecerile solstitiului de iarna i-au fost pentru intaia oara straine si departate. Urările de Anul Nou, capra si calutul si toata zvoana si veselie cotlonului aceluia din munte le respinsese de catra sine. Izolate de lumea din vai, randuri după randuri de generatii, in sute după sute de ani, se veseliseră

de cresterea zilei si inceputul anilor; toate urmau ca pe vremea lui Burebista, craiul nostru cel de demult; stapaniri se schimbaseră, limbile se prefa-cuseră, dar randuielile omului si ale stihilor staruisera; asa incat se cuvenea ca si copiii sa-si aiba partea lor. Ea insa se socotea moarta, ca si omul ei care nu era langa dansa. Abia acum intelegea ca dragostea ei se pastrase ca-n tinereta. S-ar fi convenit sa-i fie rusine, caci avea copii mari; insa nu marturisea asta nimanui, decat numai siesi, noptilor si greierului din vatra. In ziua de Boboteaza, cand parintele Daniil Milies a binecuvantat fantanile si izvoarele si toate apele, padurea de pe Magura era imbracata in promoroaca. Cerul se boltea verde, rapile erau pline de troiene, drumurile la Bistrita erau inchise. Era insa intr-a saptea vinere de post si Vitoria hotarase, in singuratatile ei, un drum la Piatra si la manastirea Bistrita.

— Oamenii spun ca promoroaca in ziua de Boboteaza arata an imbielsugat li zise Gheorghita, pe cand se intorceau de la biserica.

— Asa se spune, ii raspunse maica-sa; dar sa stii ca pentru noi nu mai poate fi nici bucurie, nici bielsug. Ochii flacauasului se intristara, in iarna aceea toate petrecerile ii erau inveninate.

— Sa pregatesti cu Mitrea sania, ii zise Vitoria. S-o umpli cu fan; sa pui s-un sac de orz pentru cai. Mani dimineata ne ducem la Piatra.

— D-apoi om putea razbi, mamuca?

— Om cerca; cine nu cearca, nu izbandeste.

— Si asta-i adevarat, raspunse el mahnit in sine; caci nu se mai putea bucura de hora de a doua zi.

— La joc s-a duce sora-ta, zise munteanca, privindu-l cu coada ochiului. A spune ea mandrelor vorbe bune si noi ne-om duce la datoria noastra. Mama asta trebuie sa fie farmacatoare; cunoaste gandul omului cugeta cu mare uimire Gheorghita. Cum ajunse acasa, se duse incrunat la casuta vitelor si alese la o parte doi caluti pagi, care se impareceau bine la umblet si erau cei mai buni la ham. Le dadu orz intr-un caus si le descurca de scai coarneau si cozile. Apoi izbi intr-o parte cu piciorul sania cu oplene s-o impinse la gura podului cu fan. Pregati toate singur, fara Mitrea, ca sa-si ieie de-o grija, si se gande la multe lucruri bune peste care a avut el stapanire in munte cat a fost copil. Paraul cu bulboanele au fost ale lui. Potecile la zmeura si mai sus la afine, cand ocolea asa, de bunavoie, umbland dupa turmele ciobanilor. Povestile la stana, sara, cand invalui focul limbi sub spranceana padurii. Stia sa cheme in amurgit ieruncile si capriorii. Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fan, in care pluteau vara si copilaria. Cum se risipeste mireasma in ger, asa s-au dus toate. Acuma a intrat la slujba grea si la nacaz. Se vede ca tatu-sau Nechifor va fi cazut pe undeva s-a pierit, ori l-au omorat hotii. Pentru o tinereta ca a lui cade grea sarcina gospodariei. Si maica-sa asta s-a schimbat. Se uita numai cu suparare si i-au crescut tepi de aricioaica. Cand intra el in casa, Vitoria inalta fruntea de langa vatra.

— Nu te uita urat, Gheorghita, ca pentru tine de-aici inainte incepe a rasari soarele. Ce-o fi vrand ea sa spuie? se intreba el, fara a da raspuns.

— Eu te cetesc pe tine, macar ca nu stiu carte, urma femeia, intelege ca jucariile au stat. De-acu trebuie sa te arati barbat. Eu n-am alt sprijin si am nevoie de bratul tau. In glasul maica-sii tremurau lacrimi. Gheorghita simti o usoara induiosare; totusi nu i se putea alcatui in minte nici o vorba de mangaiere. A doua zi, sambata, plecara la rasaritul soarelui, invalidi in cojoace. Vremea era linistita si blanda dar drumul greu, caci partiile nu erau

bine rupte. Căi luptau cu mare vrednicie; într-o vreme Gheorghita lepada jocul și trase de sub fan lopata de lemn. Începând batalia cu troianul, deodată simți în el putere și îndârjire și nu se opri până ce nu-l birui ca pe-o ființă. Privi spre maica-sa; o văzu zăbind și înțelese că i-a dat răspunsul pe care nu-l putea gangăvi în ajun. Femeile-s mai viclene, cugeta el apucând iar haturile; ele-s mai iscusite la vorbă; iar bărbații is mai prosti; însă mai tari de vartute. Asta tot maica-sa o spusese cândva. Abia către amiază ajunseră la apa Bistritei. Trecu pe pod de gheață și găsiră cale lucie spre târg. Abătura spre stânga, la mănăstire, și poposiră tocmai la slujba de sara, între lumini și cântări. Toți monahii erau în strănă, cu camilafcele aplecate, și slujea părintele arhimandrit Visarion stăretul. Flăcăul rămasese în urmă, că să poată la adăpost căii. Munteanca își lepada jocul lângă ușa de intrare și înainta sprintenă, numai în șumaies, pasind moale pe covor cu opincile, în fața iconostasului se opri și salută pe sfinți cu mare înfrângere, aplecându-se adânc, cu mână dreaptă până la pământ. Făcându-și cruci repetate, își murmură gândul care o ardea. Trecu la sfesnice și așeză făclioarele de ceară pe care le adusesese de acasă invalide în naframa. Cu naframa aceea bătută în fluturi de aur trecu la icoana cea mare și mai de capetenie a mănăstirii, către care avea a-și spune ea năcăzul îndeosebi. Sfânta Ana o privi dintr-o dată prin fum de lumanări și munteanca îngenunchă și-i sărută mână. Stănd umilită și cu fruntea plecată, îi dăruî naframa, c-un băn de argint legat într-un colț, și-i spusă în șoaptă taina ei. Îi spusese și visul; și ceru răspuns. Î se dădu sfintei cu toată ființa, că o jertfă rănita, și lasă să cadă pe naframa lacrimi. După aceea se ridică fără să vadă pe nimeni și trecu în ușa din stânga a altarului, așteptând umilită, cu mâinile încrucișate sub sani și cu fruntea înclinată. Auzi un glas blând. Simți că-i chemată. Deschise privirea spre altar și văzu pe prea sfântitul Visarion. Îndată îngenunchă și-i sărută poala straiului. El își puse mână pe creștetul ei. Era un ieromonah bătrân și uscat, cu barbă albă.

— Părinte, am venit pentru întrebare și sfat Săpti ea.

— Te-ai închinat sfintei Ana?

— M-am închinat.

— Așteapta îi hotărî părintele arhimandrit. Ea rămase în neclintirea ei, așteptând. După sfârșitul sfintei slujbe, monahul îi porunci să vină după dansul. Sui treptele la stăretie și mai aștepta o vreme într-o odaie naltă, cu canapele, mese și alese podoabe. Un părinte stăret e că s-un boier mare Încuviința ea, fără a îndrăzniră să așeze. Veni prea sfântitul Visarion. O întrebă de unde-i. Își aducea aminte că a mai văzut-o la sfânta mănăstire cu sotul ei.

— Da, sfintite părinte; atunci am venit cu barbatu-meu pentru o boliste care dăduse în oile noastre la câmp. Și sfânta Ana ne-a izbăvit. Acuma, sfinte părinte, am venit pentru sotul meu, care s-a prăpadit. S-a dus după o cumpăratură de oi. A plecat pe la Samedru, și nu s-a mai întors. Povestî părintelui Visarion toate, cu vorbe cam multe. Bătrânul o asculta, dând încet din cap. Era trudit; îi era somn; însă o asculta cu bunăvoință.

— Ai dat de veste la stăpanire?

— Care stăpanire? La noi nu este nici prîrnar, nici jandar. M-am plans numai părintelui Danila. S-acuma am venit și m-am jăluit sfintei Ana.

— Bine-ai făcut, nevastă. S-așteptam. Sfânta Ana are să poată cuvânt la scaunul împăratiei celei mari. Îar în același timp dumeata du-te la stăpanirea pământască în Piatra. Du-te la politai și la prefect și spune-le

intamplarea, ca sa faca cercetari.

— Inteleg, raspunse Vitoria; m-oi duce si la dansii, dar nadejdea mea cea mare e in alta parte.

CAP. V

Noaptea aceea, a privegheat intr-o odaita de sub staretie, dupa ce a stat multa vreme de vorba cu femei venite din locuri departate, intr-un tarziu, ele s-au dus la culcusurile lor. A intrat Gheorghita si s-a lasat intr-un cot pe-o laicioara: A adormit indata, parca ar fi trecut spre alt taram intr-o imparatie fericita. Ea ramase singura, subt candela si subt icoane, gandindu-se atintit ce are de facut a doua zi. I se parea lucrul cel mai greu, sa gaseasca anume ulita dintre atatea de multe, si, pe acea anume ulita, anume casa cu mai multe randuri, in toate odaile sed la mese oameni cu condeiele dupa ureche si scriu. Iar intr-anume odaie sade cel care-i mai mare, primar, ori prefect, ori politai. Se uita incrunat si-i gras si barbos. Tot isi scoate ciubucul din gura si racneste la cei mai mici. Cand il aud, cei de prin odai pleaca fruntea si scriu mai harnic, tragand cu coada ochiului unul la altul si facandu-si semne. Acolo vra sa zica e stapanirea imparateasca. S-asa in toate targurile sunt slujbasi, primari, prefecti si politai, pana la Bucuresti; si la Bucuresti sta pe tron regele si da porunci tuturor. Bun lucru neaparat, sa fie asemenea randuiala; toate sa se faca dupa porunca si sa se scrie ce s-a facut. Asa se cunoaste prin targuri cine cumpara vite si cine vinde, si care incotro se duce. La Dorna de-asemeni, Nu-i ca in sus pe Tarcau, unde oamenii traiesc cum au apucat si cum ii taie capul. Daca faptuieste unul o pozna, ori o moarte de om, se duce prin stancile muntilor si se hraneste cu zmeura ca ursii, pana ce-l alunga la vale iarna Atuncea-l prind oamenii, il leaga si-l dau pe mana stapanirii devale. Adevarat ca pana la nacazul acesta care s-a abatut asupra casei ei nici nu i-a pasat si n-a avut nevoie de nici un fel de slujbas al mariei sale. Si-a vazut de gospodarie si de oi; a vandut branza, a dat in mana perceptorului vama si birul

— s-atat. Si chiar asta era mai mult treaba omului. Nechifor Lipan le cunostea pe toate si stia orisicand la ce usi sa bata si la ce slujbasi sa se infatiseze, caci el umbla din tinereta in tara cealalta de devale; ea insa, ca o femeie, ramasese in salbaticie. O ajungea mintea ce are de facut, insa fata de o lume necunoscuta pasea cu oarecare sfiata. Dupa rasaritul soarelui, a doua zi, a fost in Piatra. Targul il mai vazuse, la iarmaroace; insa il stia dinspre alte parti, a imbulzelilor de lume, a petrecerilor, a crasmelor unde-i batelistea muntienilor. Poposi cu flacaul la un han stiut. Au poftit carne fripta la gratar si pane alba s-au baut o garafa de vin. Cum a deschis gura sa intrebe, Vitoria a aflat indata unde poate gasi pe domnul prefect. Asupra unei trebi care s-a petrecut in afara de targ, in hotarele tinutului, numai prefectul are putere. A lasat sania cu flacaul la han si s-a dus singura. A nimerit. Daca ai gura sa

intrebi, nimeresti orisiunde. A gasit o casa mare si frumoasa cu mai multe randuri. S-a simtit indata cu inima linistita cand a vazut umbland pe acolo oameni imbracati ca si prin partile ei. I-a intrebat, i-au spus ca acolo sunt si judecatoriile unde se judeca pricinile. Si acestea le stia de la Nechifor Lipan, dar se apropia intaia oara de ele. S-a suit sus la randul al doilea, pe trepte largi. A intrebat-o un aprod batran pe cine cauta. Cauta pe domnul prefect — Tare bine; s-astepte pana ce i-a veni randul. Asteapta, isi face socoteala in minte cum sa spuie, cu vorbe mai potrivite, intamplarea. I se inegureaza privirile cand intra intr-o odaie frumoasa si scumpa. Prefectul nu-i nici barbos, nici nu fumeaza din ciubuc, nu-i nici incrunat. E un barbat tanar, cu obrazul ras, cu parul scurt, pieptanat in doua parti. Cu straie cernite. Dar zambeste, caci n-are grijile ei. Fara a se misca din locul lui, se uita la munteanca. Isi potrivise in graba casanca de matasa, isi lepadase jocul. Nu mai era tanara, dar avea o frumuseata neobisnuita in privire. Ochii ii luceau ca-ntr-o usoara ceata in dosul genelor lungi si rasfrante in carligase. Simtindu-se admirata, femeia isi regasi indata infatisarea pe care o avea cand se uita in oglinda, c-o lumina abia simtita de ras.

— Despre ce-i vorba, nevasta? Ce vant te-aduce? intreba omul stapanirii. Se juca, privind-o, c-un cutit de os.

— Nu m-aduce vant bun, domnule prefect. Mi-a plecat sotul de-acasa acu saptezeci si trei de zile si inca nu s-a intors. S-a dus la Dorna dupa niste oi. Nu mi-a scris, n-am aflat stire de la nimeni. Stau asa; il astept si nu vine.

— De saptezeci si trei de zile? E cu putinta? S-a dus sa cumpere oi? Avea bani?

— Avea; ca sa plateasca ciobanilor de la Rarau.

— Si n-a dat nici un semn?

— Nici unul.

— Atuncea l-au pradat hotii si l-au rapus.

— Alta nu poate fi Sopti munteanca, lovita in inima; asa imi arata si visul pe care-l am intruna.

— S-ar putea sa fie si altceva.

— Intr-adevar, poate sa se fi oprit la o casa straina. Acuma as dori sa fie asta. Prefectul clatina din cap, privind-o putintel piezis. Avea un spasm de plans, pe care-l inghiti indata. C-un deget lepada pe rand lacrimile din ochi.

— Trebuie sa dau ordin ca sa se cerceteze, vorbi el cu bunavointa. Sa-mi faci o plangere si sa mi-o aduci. Femeia dadu din cap de sus in jos.

— Ai inteles?

— Am inteles.

— Sa pui pe un slujbas de-aici, ori pe un avocat, sa ti-o scrie; sa-i lipesti timbru, si sa mi-o aduci ca sa scriu pe dansa rezolutia. Munteanca iar dadu din cap.

— Ai inteles?

— Am inteles.

— Nu fi prea suparata; inca nu stim nimica.

— Ba eu stiu, raspunse deodata intunecata munteanca. Ii sta s-asa bine.

Omul stapanirii trase un chibrit si-si aprinse tigara. Vitoria se inclina din umeri; se intoarse; pipai clampa si iese. Era ametita. Nimene pan-acuma nu-i deschisese lumina inspre locul acela de intuneric, care se cheama Dorna.

Desi stiu, icoanele tac. Iata, dintre oameni, slujbasul regelui a fulgerat un cuvânt, care-i adevarul. Acest cuvânt statea si-ntr-insa, numai nu indraznea

sa-l scurme. Pe Nechifor l-au rapus raii. Isi ridica in brate jocul de langa usa si se uita in juru-i. Nu vedea bine din pricina lacrimilor, isi stersese genele de blana aspra. Aprodul cel batran si de treaba o observa in tacere, scarpinandu-si cu aratatorul manii stangi barbuta alba. Cu dreapta stapanea clampa de la usa domnului prefect.

— Ce mai vrei, nevasta? Poate ai nevoie de ceva.

— Am nevoie, sa-mi scrie careva o jalba.

— Se poate, de ce nu? Ce fel de jalba? Pentru care pricina?

— O jalba, despre omul meu care s-a dus pana-ntr-un loc si de atunci a trecut vreme si nu s-a mai intors.

— Nu-i usor lucru; dar se poate face. Eu ti-as putea gasi un om mester, dar trebuie sa ma duc sa-l caut. Slujba mea aici e una si pentru asta ma plateste statul, iar ca sa caut ce-ti trebuie dumatiale, e alta slujba. Vitoria il privi zambind:

— Socoti, mosule, ca eu nu cunosc ce am de facut? stiu eu ca trebuie sa-ti dau de-un pahar de vin pentru o slujba mare ca asta. Sa nu te superi, dar, mai mult de cinci lei de hartie nu ti-oi da.

— Bine, dar celui ce scrie jalba se cade sa-i dai mai mult.

— Aceluia i-oi da zece.

— Dar pentru timbru?

— Oi da si pentru timbre zece. Trebuie lipit pe jalba.

— Bine, ma duc s-aduc pe mester. Cum ti-a scri-o el, poate sa ceteasca si Voda si sa lacrameze. Are acesta jalbar o intorsatura de condei cum nu se mai afla; atata numai ca-i mare betiv, trebuie sa-l caut la crasma. Da dumneata ma astepti aicea, nu te clintesti si pregatesti gologanii. Batranelul ii dadu intai ocol, ca si cum ar fi vrajit-o, ca s-o fixeze. Apoi lasa clampa si cobori treptele, depanand repede din picioare. Vitoria isi relua infatisarea incrunzata si dusmanoasa. Veni jalbarul, cu cizme lustruite, cu varguta alba si cu nasul ros. N-avea palton; umbla fudul fara haina aceasta de prisos. Se arata dispretuitor cand auzi ca-i vorba numai de zece lei pentru o lucrare care cere mare pricepere si iscusinta. Vitoria fugea cu ochii ei iuti de la mosnegel, care luase iar in stapanire clampa, la nasul omului fudul, si-si subtie buzele cu indaratnicie. Lasa aprodului pretul pe care i-l hotarase, ca sa nu mai fie vorba si sfada in loc strain, isi trase pe maniei jocul si scobori treptele pana in ulita. Dintr-o data luase alta hotarare. S-a duce la un avocat, om cu mai mare stiinta de carte. Ori a pune in sat la Magura pe parintele Danila sa scrie. Nu poate sa fie pe lume scriitor mai dibaci decat parintele. Pe urma parintele stie toate cum au fost si le-a spune cu adevarat, insa daca nu-i multa indoiala ca Nechifor Lipan ar fi fost rapus de hoti, atunci la ce foloseste jalba? Cine mai poate gasi pe-un om zvarlit cu capu-n jos intr-o fantana? Asta era apa cea neagra din asfintit. Daca nu s-a mai aflat stire, daca n-a mai venit veste nici despre mort, atunci lotrii l-au pravalit in fantana, intr-asa imprejurare, adevarat ca nimenea nu poate descoperi lesul mortului, daca nu-i o lumina de sus care sa arate. De-aceea tot la sfanta Ana de la manastirea Bistrita, cata sa-i ramaie nadejdea. Vointa sfintei a fost ca astazi sa-i vie o intelegere. Dupa aceasta intelegere sfanta ii va hotari intr-un chip oarecare pe unde trebuie sa mearga si cum trebuie sa caute.,

— Unde te duci, nevasta? intreba omul cel sprinten imbracat, atingand-o cu varguta. Ea se opri si se intoarse asupra lui.

— Ma duc unde mi-i voia. Intinde mana sa-ti pun intr-insa hartiuta asta ca si a

mosneagului, si intoarce-te repede de unde vii, ca sa nu te injunghie vreo raceala.

— He!

d-apoi pentru atata mi-am lasat eu actele si scrisorile? Crezi c-asa merge treaba?

— Du-te degraba ca-i frig Il sfatui munteanca razand. Omul se opri, mormaind o sudalma impotriva unei asemenea muieri cu toane. Asta-i o disperata, o categorisi el si vari in buzunar hartia de cinci lei. Grabind spre han, Vitoria simtea cum o umplu ganduri si hotarari nebiruite. Toate ii veneau fara indoiala de la locul unde ingenunchease si unde ceruse cu durere izbavire. Parca intrau intr-insa odata cu intepaturile fulgilor care o biciuiau, repeziti de vant dintr-acolo. Drumul acela la sfanta Ana si la Piatra i-a fost de cel mai mare folos. Avand intr-insa stiinta mortii lui Nechifor Lipan si crancena durere, se vazu totusi eliberata din intuneric. Cum ajunsese acasa isi lasa numai o zi de odihna, apoi incepu a pune la cale indeplinirea unor hotarari mari. Toate erau in dosul ochilor acelora aprigi si ieseau una dupa alta. S-a dus la parintele Daniil Milies ca sa puie la cale jalba catra stapanire.

— Parinte Danila, i-a spus ea cu umilinta, eu nu ma pricep cum ar trebui intocmita asemenea jalba, dar sfintia ta stii toate si tare te rog sa pui intr-insa, ca piper intr-o mancare, toate nacazurile care ma ustura. Sa spui asa, cum tot am asteptat degeaba, doar-doar or intelege slujbasii sa umble si sa caute

— Bine; am sa scriu, Vitorie. Stiu eu ce sa spun.

— Atat am vrut; pe urma faca ei ce-or sti; ca eu n-astept de la dansii sprijin.

— Ai dreptate; cel mai mare sprijin trebuie sa-l asteptam de la Dumnezeu.

— Da. Dupa ce trimet jalba, imi ispravesc toate cate am de ispravit si m-oi duce singura la Dorna. Am si primit eu hotarare in inima mea. N-am sa mai am hodina cum n-are paraul Tarcaului, pan ce l-oi gasi pe Nechifor Lipan.

— Atuncea de ce sa mai scriu jalba?

— Asa, ca sa fie; sa stie si altii cat mi-i de neagra inima. Mai am cinci vineri, si pan-atunci vand ce am si strang banii care-mi trebuie; ma spovedesc si ma impartasesc. Dac-a intrat el pe celalalt taram, oi intra si eu dupa dansul.

— Poate pan-atuncea vine vreo stare.

— Parinte, asta n-o mai cred. Adevarul s-a dat pe fata si l-am primit de la obraz sfant. Cuvioasa Ana numai cat s-a uitat la mine si m-a strapuns pana-n inima. De la dansa mi-au venit si hotararile de-acuma.

— Bine, Vitorie; daca crezi, du-te. Asta-i datoria ta.

— Iau cu mine si pe baiet; sa am alaturi o putere barbateasca. Mani dau faurului o bucata de fier sa bata din el baltag si sfintia ta vei face un bine, sa-l blagoslovesti.

— Oi face si asta. Dar ai cugetat ca ai sa umbli drum lung si acolo ai sa intarzii? Ce faci cu fata?

— M-am gandit si la asta. Am o sora a mamei mele calugarita la manastirea Varaticului. Dintre toate surorile mamei, ea traieste acolo, si o cheama Melania. Pun intr-o zi pe fata in sanie cu zestrea ei si ma duc s-o lepad la sfanta manastire, la picioarele matusii mele maica Melania.

— Iti ramane gospodaria asa, de izbeliste.

— Sa ramaie, parinte, c-o intocmesc eu la loc. Las in sama lui Mitrea doua-trei capete de vite, si-i spun asa: Tu, mai Mitre, sa ai grija de ele si alta sa nu faci decat sa dormi pana ce m-oij intoarce eu.

— Asta are sa-i placa mai mult decat orice.

— Parca Dumnezeu l-a ingaduit in lume pentru altceva? Fiinta asta, parinte, a fost ca o pedeapsa a mamei care l-a nascut. Cine stie cu ce-a pacatuit impotriva lui Dumnezeu ori ai sotului ei!

si-a viclenit si si-a apasat barbatul la greu, ori i-a pangarit asternutul, ori a facut asupra lui farmece. Dumnezeu i-a dat pe Mitrea. De-asa dar s-a bucurat, a inchis ochii si a pierit. Iar eu duc spre sotul meu flacau mandru si voinic. Asta-i dragostea noastra din tinereta pe care i-am pastrat-o ca pe un ban bun. Astfel fiindu-i hotararile, a facut fara nici o schimbare intocmai asa. In ziua de februarie 27, praznicul cuviosului parintelui nostru Procopie, a incarcat in sanie zestrea Minodorei. Fata si cu dansa s-au asezat deasupra si Gheorghita a piscat calutii cei pagi cu sfichiul biciusteii. Copila plangea in pumni; iar obrazul maica-sa parca era un portret neclintit. Abia dupa ce a fost iesit din sat pe vale, s-a miscat. Si-a facut semnul crucii rasucindu-se catra soare.

— Fata, a vorbit ea fara suparare; tu sa nu fii proasta si sa nu te bocesti pe tine. Astazi e o sfanta luni si incepem indeplinirea hotararii.

CAP. VI

Joi, in 9 martie, parintele Daniil a facut frumoasa slujba la biserica pentru cei patruzeci de sfinti mucenici din Sevasta. Dupa geruri lungi, asta era intaia zi de moina. Stresinile picurau si soarele imprastia de deasupra Magurii, pe omaturi, o stralucire orbitoare. Corbi falfaira spre albastrime din brazii rapilor si pe urma se intoarsera cu zboruri invaluite si croncaniri, ca sa sparga cu clonturile si sa bata cu aripile ouale inghetate in faur. Vitoria dusesese cu Gheorghita frumoase daruri la biserica: colaci, coliva, untdelemn si vin.

Asupra lor aprinsese cu mana ei faclii. Pe urma se inchinase la toate icoanele si se oprise in preajma altarului. Parintele Daniil i-a dat sfanta impartasanie. A inchis ochii simtind o racoreala de roua in cerul gurii si-n toata fiinta si a ingenuncheat. Nimeni, dintre poporarii de fata, nu cunostea intelesul acelei impartasanii. Se curatise de orice ganduri, dorinti si doruri in afara de scopu-i neclint. Murmurele si cantarile slujbei ii ajungeau ca valuri line la urechi.

Platise parintelui trei hartii de cate douazeci, ca sa se roage si pentru calatoria ei. In adevar, preotul, intre celelalte chemari si rugaciuni, a inaltat glas pe care tot numai ea singura l-a inteles, patrundandu-se de el pana in fundul fiintii. Si inca ne rugam pentru cei calatori Inalta frumoasa cantare parintele Daniil Milies. Vitoria suspina, batu metanie sarutand lespedea de piatra si se inalta in picioare. Pentru dansa slujba era ispravita. Facu semn lui Gheorghita cu ochiul. Puteau sa plece. Mai aveau in ziua aceea o multime de trebi si daraveruri.

— Bate vant cald, zise ea intrand acasa. Se cunoaste ca purcede zodia primaverii.

— Poate s-avem vreme buna pe cale, raspunse feciorul.

— Ehe, Gheorghita, calea noastra-i lunga s-au sa ne mai bata viscole, caci trebuie sa vie asupra lumii omatul mieilor s-al cocostarcilor. Pan ce ne-ntoarcem noi, se pot intampla multe. Flacaul clati din cap, fara sa raspunda. Mama lui hotara plecarile si intoarcerile. Se vede ca hotara si vremea. El n-avea decat sa se supuie.

— Ascuta, Mitre, grai gospodina catra argat, eu am a pleca putina vreme de-acasa.

— Inteleg eu asta, raspunse Mitrea razand. Te duci s-aduci pe stapan de pe unde-i steclesc ochii si petrece.

— De unde stii tu asta?

— Am aflat si eu. Vorbesc unii si altii prin sat. Zic c-ar fi bine sa iei s-un capastru, ca sa-l aduci mai usor. Daca purcezi astazi, apoi pana duminica esti inapo. Sa n-ai nici o grija, ca pazesc eu casa.

— Apoi se-ntelege, incuviinta stapana. Eu am in tine toata nadejdea. Unde pui tu mana, pune si Dumnezeu mila. Cat om lipsi noi, tu sa stai acolo intre vite si sa dormi. Te scoli si le duci la adapat, le pui sub bot mancare si iar te culci. Sa nu uiti sa mananci si tu, ca sa nu-ti slabeasca puterile. Vaca cea cu manzat mai are oleaca de lapte. Mulgi si bei. Iar manzatului leaga-i ragila cea cu cuie pe bot, ca sa impunga pe ma-sa cand a nazui sa suga, si ea sa-l bata si sa-l alunge. Vra sa zica cu laptele manzatului si cu faina din sac si cu ce ti-am mai pus eu acolo, o duci tu aceste trei zile.

— Apoi oi face si eu economie.

— Se-ntelege; nici nu m-astept la risipa de la un gospodar asa ca tine. Iar daca eu intarzii cumva si luni si tu ai vreo nevoie, sa stii ca am spus o vorba parintelui Danila. Sa te duci pe la dansul.

— Ce sa fac la parintele Danila?

— Ti-a spune el; iar tu s-asculti. Pasind in casa, isi lepada langa vatra cojocelul. Apuca clestele, risipi spuza si cladi pe carbuni aschii de brad. Dadu fuga dupa apa; aseza ceaunul pe pirostirii. Puse intr-un harb de ceaun la sfarait slanina si bucati afumate de porc. Lasa asta si incepu a scoate si a cladi pe coltul patului poclazi si scorturi. Gheorghita o privea cu aceeasi mirare pe care o avea de catava vreme pentru maica-sa.

— Ce te uiti asa la mine? zise Vitoria zambind. Acestea si cu altele ai sa le pui desara pe saniuta si ai sa le duci pe intuneric pana la parintele Danila. Raman in sama cucoanei preutese Aglaia. Acu vina si mananca. Rastoarna mamaliguta pe fund; .ad-o la masuta si te asaza. De mani, nu mai avem tihna asta. Cat om umbla s-om cauta, mancarea noastra are sa fie din pumn si in picioare. Flacaul incuviinta si asta, in tacere. Ca sa-si plateasca lipsuri viitoare, inghitea felie dupa felie si intingea in topitura bucati mari de mamaliga pe care le captusea apoi cu branza. Abia intr-un tarziu baga de sama ca maica-sa sta in fata lui cu bratele incrucisate si-l priveste, fara sa se atinga de mancare. Daca-i intr-adevar vrajitoare, cugeta el, apoi eu mananc si ea prinde putere. Femeia stranse blidele repede, le opari si le randui pe polita. Dupa ce aseza cea din urma strachina, intoarse capul. Afara, in batatura, oameni se scuturau de omat. Isi potrivi in pripa broboada si deschise. Gheorghita ramase neclintit la locul lui, ca sa vada ce mai este.

— Bucurosi de oaspeti? intreba parintele bocanind cu cizme mari in tinda.

— Bucurosi. Ma rog dumneavoastra sa poftiti. Sarutam dreapta, parinte. Dupa preotul Milies, intra domnu Iordan, crasmarul. Dupa domnul Iordan, isi feri

capul, ca sa nu se paleasca de pragul de sus, un negustor nalt si subtire imbracat in straie nemtesti. Avea barba si mustati taiate rotunjit si tapos, parca-si pusese pe jumătate de obraz o masca de arici ros. Stropituri marunte de aceeași culoare îi patau partea neblanita a obrazului, isi trase si el din cap caciula si pofti gazdei buna-ziua. Femeia aruncase o privire repede de sus in jos si de jos in sus asupra lui. Apoi intreba, ferindu-si capul:

— Dumnealui e negustorul?

— Dumnealui, raspunse domnu Iordan.

— Eu is cunoscut si prietin al sotului dumitale, intra deodata in vorba omul cel nalt, uitandu-se in juru-i si cautand loc sa se aseze, in casa unui prietin eu am sa ma asez chiar daca nu ma pofteste nimeni, dar dupa parintele Daniil. Intai sa se aseze parintele si pe urma am sa sed si eu. Eu, nevasta, tin dugheana, crasma si han la Calugareni. Acolo este totdeauna loc de popas pentru domnu Nechifor Lipan. Gaseste o mancare buna, un pahar de bautura s-un pat de hodina.

— Dumneata esti domnu David?

— Eu sunt domnu David. Am luat bani de la domnu Nechifor Lipan; dar i-am si dat, pe marfa. Eu i-am fost totdeauna cel dintai musteriu al lui. Si, as putea zice, cel mai bun. Rareori trecea mai departe.

— Bine, domnu David. Cand te intorci dumneata acasa, la Calugareni?

— Ma intorc mani, cu marfa pe care am s-o cumpar.

— Atuncea de-aici pana la Calugareni om merge tovarasie.

— Om merge, de ce sa nu mergem? Tovarasia e mai buna decat singuratatea. Dumneata ai vreo treaba la Calugareni?

— Am, ceva mai departe. Negustorul voi sa mai intrebe ceva. Apoi se opri, privi in juru-i si tacu.

— Marfa-i in odaia cea mare de dincolo, incepu iarasi cuvânt gospodina. Flacaul meu a insemnat pe hartia asta cate burdufuri de branza si papusi afumate si piei de miel mi-au mai ramas. A scris si pret, dupa ce m-am sfatuit cu parintele si cu domnu Iordan. Am lepadat ceva, ca sa nu fie vorba. N-am eu curaj acuma sa ma negutez. Dumneata cercetezi si numeri marfa si-mi pui banii pe masa. Negustorul privi petecul de hartie; tacu. Inchise dintr-un ochi. Intoarse pe celalalt spre domnu Iordan

— insa el cerceta foarte atent pe gospodina locului.

— Dumneata ai nevoie de toate paralele? Sa ti le pun aicea pe masa?

— intocmai asa. Altfel intarzii o zi, ca sa ma duc cu marfa la Piatra.

— Poti sa intarzii si doua zile.

— Se poate.

— Eu zic ca se poate sa fie si trei. Pe care negustor l-ai vazut dumneata lepadand banii asa, dupa porunca? Eu vreau sa vorbim, sa ma conving ca marfa imi convine, ca pretul nu se mai poate scadea; sa numar banii si sa constat daca am cat trebuie. Un negustor se cade sa simta ca-i negustor. Dumneata vrei ca la regele Pret fix.

— Cum ai spus?

— Pret fix.

— Asa vreau eu, domnu David. Fa o bunatate si treci dincolo cu baietul si cu domnu Iordan si cerceteaza marfa. Cantarestes, socotestes. Daca dumneata esti domnu David despre care-mi vorbeste barbatu-meu, apoi stiu ca ai castigat destul de la dansul. Mai castiga acu si de la mine. Asta e meseria dumitale, ca un negustor ce te afli.

— Cateodata am pierdut.

— Atuncea nu esti bun negustor.

— Am castigat alta data. Bine, sa fie cum spui dumneata. Ana sa vad s-am sa socotesc. Ai sa mai lasi ceva si facem targul. Domnu David a cercetat indelung marfa. A trecut apoi cu domnu Iordan afara si s-a sfatuit cu el. Isi mangaia cu mana stanga ariciul de pe obraz si cu dreapta suna niste chei in buzuf narui adanc al mantalii de aba roscata.

— Sa-ti spun ceva, domnu Iordan, sopti el venind aproape langa umarul crasmarului, si inchizand ochiul drept; daca n-as fi ovrei si insurat, si munteanca asta n-ar avea sot, intr-o saptamana as face o nunta. M-ar cununa parintele Daniil. Am luat marfa si ti-am dat dumitale comisionul de care mi-ai scris. Dupa ce negustorul a numarat hartiile de banca si le-a pus clit pe masa, Vitoria le-a ridicat cu atentie si le-a mai numarat si ea o data. Treizeci si opt mii de lei. Le-a invalidat in jumatate din gazeta din care le scosese domnu David, le-a varat in tasca ei de piele, a strans cataramile si a poftit pe parintele Daniil sa-i tie tasca pana a doua zi dimineata. Gheorghita urmarea cu mare luare-aminte toate vorbele si purtarile maica-si. Ii placea; dar se mira. Ar fi vrut s-o intrebe de ce da popii banii. Se teme sa n-o prade careva la noapte. Descoperind acest adevar, se veseli si incepu a rade singur. Oaspetii plecasera.

— Apoi n-am eu baltagul pe care mi l-a blagoslovit parintele? intreba el.

— Acela-i pentru altceva, raspunse Vitoria. Catra asfintitul soarelui, negustorul a venit cu sania-i larga, cu doi caluti roibi, si a incarcat marfa. Cele din urma raze lucira in turturii de gheata ai stresinei, apoi in albastrul inalt al cerului. Era liniste si fumurile satului suiau drepte in vazduh. Gospodina facu paturile devreme. Gheorghita ii lasa cuvânt ca se duce in sat pana la cantarea intaia a cucosilor. Avea el de facut inspectie la o claca de scarmanat. Vitoria stinse opaitul si ramase in intuneric, dar nu adormi indelunga vreme. Cand se trezi, auzi sunand vantul dinspre amiaza in cercevelele ferestrei. Acel sunet cu ciudate modulatii era intovarosit de un racnet intaratat si ragusit. Cunoscu numaidecat glasul lui Mitrea. Sari din pat si-si cauta incaltarile. Apoi isi vari nasul in geam. Se retrase si desprinse cu luare-aminte din cui pusca cu doua tevi, care sta atarnata de curea pe perete, asa cum o lasase Nechifor Lipan. Ii pipai otelele si trase cucoasele. Trecu, numai in sumaies, la usa de-afara. Atuncea auzi mai deslusit strigatul lui Mitrea. Daduse la vite o dihanie. Toti canii din imprejurimi se desteptasera si zapaiau. Trase zavorul. Cand deschise, auzi si glasul lui Gheorghita, amestecat cu al argatului, intinse pusca spre stresina si slobozi un foc. In clipa, din cornul de din dos al casei se desprinsera doua umbre omenesti, si se departara in fuga, mistuindu-se in intuneric spre padure. Oamenii de la cele mai apropiate gospodarii soseau intr-ajutor cu zvon. Unii rupeau si desprindeau razlogi din garduri. Mitrea povestea ca pe-o minune intamplarea. Cum lupul sarise peste tohoarca lui si nazuise la scroafele din fundul surii. Si cum dintr-odata s-au sculat cu manie scroafele asupra lupului, clefaind si palindu-l cu sfariele, pana ce-a avut el vreme sa puie mana pe par. Avea el un par greu de corn, pe care il tinea langa dansul pentru nevoi de acestea. Cand i-a tras una, lupul a facut hi!

ca un om. Cand i-a mai lepadat una, gata a fost. Cum l-au vazut pe o coasta, cei doi dulai au si fost cu coltii in beregata lui.

— Dar de ce racneai asa, daca l-ai doborat? intreba Vitoria.

— Mi-a fost frica tare marturisi razand Mitrea si pali cu botul opincii in lesul lupului. Femeia se uita pe ganduri la dihania zdrobita si-n juru-i urmareea in inchipuire umbrele care-i statusera ca o primejdie aproape, intoarse ochii spre stele, simti sub sumaies vant cald; si in toate intelegea semne, inca nedesluite. Cum trecu in casa, aprinse gazornita si puse pe flacau sa incarce iarasi pusca. Acuma se vedea ca trebuie sa ieie cu dansa arma aceasta a-lui Lipan. Cine stie ce pusca va fi fiind!

Poate-a lovit candva om; de aceea-i scurtata cu pila, hoteste. Lipan o cumparase demult, de la un pribeag, si o tinea pentru vremuri de primejdie. Deci trebuia sa i-o duca cu mana ei. Nu mai simti nevoie sa se hodieasca. Se incalta cu opinci si-si aseza in desagi straie de schimb si ciubotele. Tarnitele cu poclazole, pentru calutii cei pagi, erau gata, cu traistile cu merinde aninate de ciochine. Sumanele si cojoacele erau insirate alaturi, indata ce trec cei din urma nouri de omat si vin zilele calde, pot lepada cojoacele la un han pe cale si pot ramanea mai sprinteni.

— Dar cat avem sa stam? intreba, cu nesfarsita-i

— mirare, Gheorghita.

— Nu stam; umblam, pana gasim ce cautam. Alta randuiala n-avem. Nu uita s-ascuti baltagul; ca sa ai mai multa nadejde intr-insul. In zori-de-ziua, vineri in 10 martie, munteanca si feciorul ei au inchingat caii cei pagi s-au incalecat. Au trecut pe la parintele Danila si Gheorghita a adus maica-sa tasca de la cucoana preuteasa Aglaia. Au coborat la crasma s-au trezit pe negustor. Au cerut domnului Iordan rachiu intr-o plosca de lemn. Si cand rasarea soarele, se aflau afara din sat, in lungul paraului, catra apa Bistritei. Pe omaturi moi fasaia austral si cerul era ca floarea de zlac. Gheorghita purta aninat in lat, in dosul coapsei drepte, baltagul. Vitoria potrivise si legase pusca cea scurta dinapoia tainitei. Umblau alaturi inaintea saniei jidovului. Cand izbucni soarele in rasarit catra Bistrita, intai munteanca si pe urma flacaul isi facura de trei ori semnul sfintei cruci, inchinand fruntea spre lumina.

CAP. VII

Intr-o vreme, jidovul zise din urma:

— Dumneata, nevasta, dupa, cat vad eu, esti pornita pe lunga cale.

Gheorghita ramase inainte, Vitoria isi struni calul si-l potrivi in latura dreapta a saniei, intreba, fara a privi pe negustor:

— De unde stii dumneata asta? ti-a spus ceva domnu Iordan?

— Parca era nevoie sa-mi spuie? Vreau sa zic ca nu-i atat lunga calea, cat cotita. Sa admitem ca dumneata vrei sa te duci la Dorna, ca sa-ti gasesti barbatul. Asta nu-i mare lucru. Te sui intr-o sanie, feciorul dumitale si un om mana caii si te cara la Dorna. Acum, cat mai tine omatul, drumurile-s usoare. Ori, mai degraba, te repezi pana la Piatra, te sui in tren si gata.

— Negustorul are dreptate, clatina din cap Gheorghita, privind inainte.

— De ce am dreptate? rase domnu David. N-am dreptate deloc. Sa zicem ca te duci cu sania. Peste trei zile da un dezghet si nu mai ai ce face cu dansa. Dar poate ai a umbla pe margini de rapa, prin locuri unde au fost stani. Cu

sania nu poti face nimic,

— mai ales cand or porni puhoaie. Cu calu, poti trece. Vra sa zica, dumneata ai pornit cu gand sa intarzii, sa cauti, sa umbli cotind. Flacaul vad ca s-a bucurat de tren. In tren esti olog, mut si chior. Eu pana la Dorna vreau sa poposesc la hanuri, ori pe la oameni de prin sate, sa vad, s-aud. Nechifor Lipan poate nici n-a ajuns la Dorna. Femeia asculta, ganditoare.

— Vra sa zica, domnu lordan ti-a spus ce caut eu.

— Mi-a spus in scrisoare ca este buna marfa de vanzare, ca ai nevoie de parale, ca sa-ti gasesti barbatul. Asara, la crasma, am auzit si pe oameni graind. Dar ei suguiesc, ca oamenii. Ziceau ca Nechifor e dezertor de la nevasta si cand il vei prinde ai sa-l vari in inchisoare. Vorbe. Cand v-ati strans, neamurile lui s-a dumitale, ca sa judecati cazul

— cine a fost de parere s-asteptati atata?

— Oi, domnu David, ofta munteanca; noi n-avem neamuri aici, la Magura. Ne-am dus de la locurile noastre cand eram tineri si ne-am facut aici asezare. Fratii lui Nechifor au umblat tot cu oile. Pe cat am oblicit, au ajuns intr-o iarna cu turmele pana la Cram. S-au asezat acolo, la niste imasuri bogate, langa Marea. Zice ca sa vie inapoi dupa vreo cincisprezece ani, numai cu asinii, si pe samarele asinilor numai burdufuri de parale. Eu frati n-am avut; surorile mele au ramas departe incolo, dupa alti munti, si nu m-am mai raspuns cu ele. Batranii nostri s-au prapadit si ei. Asa ca aicea traim numai noi si cu copiii nostri. Sfatul meu a fost mintea putina cata o am de la Dumnezeu. Am intarziat asteptand. Ce era sa fac?

— Asa este, incuviinta negustorul. Acum dumneata ai ajuns sa crezi ca a pierit acolo.

— De ce?

— Pentru c-ai pornit dupa el. Altfel, cum ai asteptat pan-acuma, puteai sa astepti si de-acu inainte.

— Si asta-i adevarat. Dar eu n-am cugetat ca s-ar putea sa-l fi lovit hotii pana a nu ajunge acolo. Avea la el parale cum am si eu acuma. Era indraznet si umbla si noaptea. Eu am hotarat sa nu umblu decat intre rasaritul si asfintitul soarelui si sa ma alatur pe cat oi putea pe langa oameni. Sunt pe lume destui rai, dar se afla si oameni de treaba. Asta-noapte a trimes Dumnezeu o dihanie, ca sa-mi arate pe doi dintre cei rai. Cum v-am povestit la crasma, au nazuit doi hoti la parale. Am inteles ca domnu lordan e dintre cei de treaba, ca n-a zvonit catra nimeni ca paralele sunt la parintele Danila.

— Hm!

facu Gheorghita razand in sine.

— Asculta, nevasta, relua negustorul zambind si inchizand din ochiul drept. Cu ochiul deschis cata intr-o parte si aratatorul mainii drepte il tinea inaltat spre ochiul inchis. Asculta. Dumneata nu te incurca cu asemenea ganduri. Barbatul dumitale nu-i mort nici pe cale, nici la Dorna. Nevasta isi inabusi un tipat usor de bucurie.

— Stii dumneata asta?

— Nu. Ea isi pleca fruntea.

— Nu pot sti, caci n-am fost cu dansul. Dar ca un om care stau si judec, zic asa, ca toate cele de pe lumea asta au nume, glas si semn. Aicea, in stanga pe deal, se vad sapte case de barne, sindrilite si acoperite de omat. Si prin sapte hodgeaguri iese fum. Ele nu striga,

— dar de spus, spun ceva. Mai intai, spun un numar: sapte. Al doilea, spun

ca-i iarna si gospodarii stau la vetrele lor si pregatesc mamaliga si topitura. Daca dintr-un hodgeag n-ar iesi fum, intelesul ar fi altul. Vra sa zica toate pe lumea asta arata ceva. Ai auzit dumneata vreodata moarte de om sa nu se afle, si les sa nu iasa la lumina? Se duc hultanii si corbii s-arata unde zace un trup lovit de banditi. Apa il da la mal daca-i inecat. Daca-i intr-o fantana vine vreme de seceta si fac picioarele semn celui care se uita intr-insa. Daca-i ingropat, se duce si lupul si scurma. Vra sa zica toate vorbesc: asa le-a randuit Dumnezeu. Toate trec din gura in gura, ajung pana unde trebuie si se afla. Fratii lui Nechifor Lipan, cum ai spus, au ajuns la Cram. E ca si cum ar fi murit. A venit totusi veste despre ei. De la sotul dumitale n-a venit, pentru ca el sta undeva si tine taina. Dac-ar fi pierit, nu se putea ascunde. Eu ti-o mai spune si alta. Dumneata trebuie sa crezi ca traieste, ca sa ai putere sa-l cauti. Femeia clatina din cap si-si stranse buzele, cu usor dispret.

— Dintre toate cate-mi spui, domnu negustor, eu inteleg ca vrei asa sa ma mangai, ca un om cu inima buna. Sa stii dumneata ca eu am pornit dupa semne si porunci. Mai ales daca-i pierit cat sa-l gasesc; caci, viu, se poate intoarce si singur.

— Bine, zise negustorul si tacu, indemnandu-si caii cu biciusca. Cand ajunsera la Bistrita, soarele batea de la amiaza si stresinile din sat de la Tarcau taraiiau, sticlind siraguri de margele vii. Bistrita insa avea pod verde de gheata. Treceau pe el sanii cu butuci, umblau oameni cumpanindu-si topoarele. Numai in gura paraului se afla o toplita, unde bolborosea apa scanteind, ca un cuiar al soarelui. Pe malul celalalt-poposira, ca sa-si hodineasca animalele. Vitoria si feciorul mancara langa desagi. Domnu David isi aduse aminte ca avea treaba la un negustor. Dar de acolo unde avea a se duce se vede ca gasise alti doi-trei negustori cu barbile carora isi amestecase si el ariciul lui ros, impletind intre barbi degetele. Asa cugeta munteanca zambind, asteptand si pazindu-i marfa, intr-un tarziu, domnu David se arata foarte grabit, facand pasi mari cu cizmele-i grele prin omatul moale. Scoase traistile de orz de dupa gatul cailor si puse mana pe bici.

— De-acu mergem, zise el. Am vorbit cu niste jidani de-aice, cum e obiceiul nostru, despre toate cate sunt pe lumea asta. Am aflat pretul cerealelor la Galati si la Hamburg si la Pariz. La Dorna n-a fost nici unul in iarna asta. Ce fel de oameni sunteti voi, ca sa nu va duceti nici unul la Dorna? Iaca, asa suntem noi, niste oameni care nu ne-am dus la Dorna. Bine, atuncea sa va deie Dumnezeu copii sanatosi si s-ajung sa va vad intr-o suta de ani. Da un pahar de vin bun mi-au dat, de ce sa spun ca nu mi-au dat? Cel mai bun vin se face aici la gura Tarcaului, din stafide de la Constantinopol.

— Ai stat cam mult, domnule negustor; noi ne grabim, rasari cu indrazneala Gheorghita.

— Aveti vreme, pana ce s-or topi toate omaturile si s-or scurge toate gheturile acestea, inainte de a vorbi despre toate, am imprumutat halaturi si mi-am facut rugaciunea cuvenita. De-acu sa mergem. Pana la asfintitul soarelui, ajungem la gura Bicazului. Acolo poposim, la un crestian om de treaba, imi am eu oamenii mei. La jidovi ma duc sa beau vin de stafide si sa-i intreb daca nici ei n-au avut treaba la Dorna in iarna asta. Daca n-au avut treaba nici ei, apoi atuncea am sa-i sudui. Au, mers asa in lungul Bistritei la deal, incet, pe drum de moina. Munteanca vedea in tovarasul lor om trimes, caci le era de folos. Avea limba agera si scociora prin toate partile. Popasul de sara l-au facut la Bicaz, la han la Donea. Au ingrijit caii, le-au dat orz, au

adus intr-o odaie tarhatul s-au stat de vorba cu femeia de gazda si cu crasmarul pana intr-un tarziu. Nechifor Lipan era pentru ei obraz cunoscut.

— Era om vrednic si fudul, zise Donea hangiul; nu se uita la parale, numai sa aiba el toate dupa gustul lui. Nu l-am vazut de mult. Va fi avand treaba undeva la camp. Ori poate cununa si boteaza in sat la el. Dar cum da primavara, iar s-arata.

— De cand nu l-ati vazut? ispiti munteanca.

— Apoi cam de multisor, cam de asta-toamna. Se ducea in sus; avea bun cal. Domnu David facu semn usurel cu ochiul drept. Munteanca nu mai intreba nimic.

— Dar de ce va interesati? intreba Donea.

— E dator niste parale nevastei acesteia zise domnu David.

— De ce nu-l cautati acasa la el, pe Tarcau in sus?

— Nu-i acasa; l-am cautat si eu. Acu de la dansul de-acasa venim si pana la Calugareni mergem tovarasie.

— Apoi atuncea unde poate fi gasit? Daca nu-i in munte, e la oile lui in balta, la Prut, ori la Jijia.

— Zice ca s-ar fi oprit la Dorna asta-toamna dupa ce-a trecut pe aici.

— Se poate; avea de negutat acolo oi de la niste ciobani. Daca le-a gasit nutret pe loc, se poate sa fi stat.

— Stii ceva, ai auzit ceva?

— N-am auzit nimica. Vitoria ofta si-si freca domol ochii cu palmele, potrivindu-si broboada. A doua zi, sambata, au incalecat iar s-au asteptat pe negustor. Iarasi intarzia. Nu-si scoase sania in drum decat dupa ce incepura a curge stresinile fulgerate de soare.

— De intarzierea asta chiar va rog, prietinelor, sa nu va suparati, se apara el razand. E din pricina tocmelilor noastre, a jidovilor, cu Dumnezeu. Azi e sambata si n-avem voie sa umblam pe drum. Numai daca ne aflam pe apa — putem merge mai departe, pana unde se ispraveste acea apa. Daca esti pe apa, n-ai incotro. Asa ca Dumnezeu ne-a ingaduit sa ne aflam calatori pe apa. Vazand ca trebuie sa fiu numaidecat desara acasa la Calugareni, am asteptat sa porneasca a curge stresinile si a se topi omatu. Cum a ajuns apa sub sanie, am putut porni. De-acuma tot pe apa merg pana acasa. Vitoria se cruci.

— De unde asemenea randuiala? Ai stat de vorba cu Dumnezeul dumneavoastra?

— Eu nu; dar a stat de vorba cu el un neam al meu de demult, pe care-l chema Moise. Astfel calatoresc eu pe apa pana acasa S-acolo imi iese balabusta inainte cu bratele deschise. Apa ramane afara, si-n casa gasesc vin si mancare calda. Aveti sa gazduiti la mine, daca nu vi-i cu suparare, asa cum gazduia si Nechifor Lipan.

— Pe cat inteleg, ti-a fost de multe ori oaspete.

— Mi-a fost. Are sa deie Dumnezeu sa-mi mai fie. Dupa socotinta mea, ai sa te intorci cu dansul. Au umblat astfel vorbind; au lasat in urma si popasul de amiaza; si pe urma au prins a avea in coada ochiului stang, necontenit, umbra albastrie a Ceahlaului nins. Acuma acolo, in rapi sorite, scot botul din pesteri ursii, fornaiesc la soare si stranuta, in curand au sa bata din aripi asupra molizilor batrani cucosii salbatici s-au sa se lese pe crengi, ca sa ciuguleasca cucuruzi. Paraiele au prins a suna altfel, cu zvon de clopotei, si sar pe trepte de stanca si gheata

—si apar din ele aratari de-o clipa jucand, cu rochiti si horbote de spuma. Munteanca simtea si ea in nari, ca salbaticiunile padurilor, mireasma de apa noua. Era trudită după două zile de umbrelă caldă și c-o simțire de plăcere la gândul unui culcus moale. La Calugareni, nu departe de Piatra Teiului, își avea așezare, în dosul unei dughenite s-a unei crasme, domnul David. L-a ieșit înainte soția, numai în carne albă și-n barbie revarsată, și s-a bucurat c-un glas de cântec. Apoi s-a uitat cu ochi holbați la munteanca, văzând-o ca scoate de după sa o pusca scurtă hotească. Vitoria și Gheorghita au intrat într-o odaie peste samă de caldă. Răcaul s-a hrănit bine. Munteanca a statut în picioare. A căutat o ulcică și a baut apă cu sete, ca să stănga o arșită. Pe fereastră se vedea în amurg Piatra Teiului, singuratică, cu glugă ; de omăt în creștet.

— Sotul meu, se îndreptă ea către gazdă, mi-a spus odată povestea stăncii acestia.

— știu, incuviința domnului David, este o istorisire cum că diavolul ar fi rupt cîndva, noaptea, piatra asta din varful Ceahlăului s-a adus-o până aici în brațe, ca s-o lepede în curmezisul Bistritei, să poprească apele și să inece cuprinsul. Dar cum o aducea în zbor, l-a apucat cântarea cea din urmă a cucosilor. A lepadat-o și a fugit în pustie, la întuneric, ca să nu-l fulgere soarele. Dar acestea-s numai vorbe de-a oamenilor.

— Dacă se spune, trebuie să fie adevărat, se împotrivi Gheorghita.

— S-ar putea să fie adevărat, dar nu-i. Ori diavolul acela avea minte puțină. De ce nu s-a întors în alta noapte, să pravale piatra cu piciorul în Bistrită? Așa, piatra stă aici de pe cînd nu erau oameni, nici diavoli; și lui Nechifor Lipan, de câte ori poposea la mine și se așeza la fereastră asta

— îi venea așa un indemn să se suie deasupra să facă un semn cu securea împotriva demonului. Totdeauna mă sfădeam cu el și nu-l lasam. Striga că vrea să ieie s-un cofaiel de vin cu dansul, și lăutarii. Cum auzeau de una ca asta, țigarii fugeau și se ascundeau după casă.

— Adevărat, era om cu hărăț la chef, se învoui Vitoria. Mie mi-era drag cînd îl vedeam așa, cu mare curaj. Nu-i putea sta nimănui împotriva. Odată, venind noi de la Piatra, pe cînd eram grea cu Gheorghita acesta, ne-au ieșit înainte oameni manjiti pe obraz cu funingine. Au ridicat ciomegele asupra noastră și au strigat să lepadăm paralele pe care le avem și merindele pe care le purtăm. Se suiseră spre noi dintr-o răpa, la un corn de drum, pe inserat. Nechifor avea baltaș. Numai și-a lepadat din cap căciula, și-a scuturat pletele s-a înhatat baltașul. Atata a strigat: Mai slabănogilor, eu pe voi vă palesc în numele tatalui și vă pravalesc cu piciorul în răpa. Aceia au ferit pe după niste chitei și s-au dus. De hoti nu se temea: avea stăpînire asupra lor. Doar dacă l-or fi palit dintr-o latură, prietini, pe furis. Nevasta lui domnului David începu să deie din mâini și să vorbească într-o limbă străină. Negustorul înlămură:

— Nevasta-mea spune că numai așa a putut să-l doboare cineva. Altfel nu. Îi era drag și ei domnului Nechifor. Vitoria își lunecă ochii, c-un zambet subțire, asupra ovreiceii. Femeia de gazdă mai spuse ceva.

— Zice că asta-toamna, cînd a trecut spre Dorna, era singur și n-avea nici un tovarăș. E adevărat că eu nu l-am văzut. Mă aflam cu marfa la târg. Gazda vorbea iar.

— Zice, înlămură negustorul, că n-a stat decît puțin. A plecat la drum asupra nopții. Vitoria privea pe fereastră în întuneric și cumpanea în sine acele vorbe. Zice că avea bani asupra lui și l-a rugat să nu se ducă; dar el n-a

ascultat-o si s-a dus.

— Se poate, raspunse munteanca stramband si apasand din buze. Gheorghita se lasase pe pat langa soba si adormise cu fata in sus. Femeia de gazda vorbi iar.

— Ce mai spune?

— Zice ca flacaul samana cu tatu-sau.

— Va fi samanand. Dupa ce ramase singura, facu semnul crucii, marunt si de multe ori, asupra usilor si asupra perinei unde avea sa-si plece capul. Apoi se lasa pe un scaunas cu trei picioare, isi cuprinse genunchii cu palmele si statu aplecata, cu privirea-i de umbra atintita in, necunoscutul dinainte-i. Incerca sa-l opreasca pe Lipan si sa-i intoarca spre ea obrazul, ca sa i-l ceteasca. El era insa tot mai in fund. Peste el se revarsau ape de primavara. Afara picurau stresini. Vantul de la sud susuia cu cresteri si coborari.

— Gheorghita, sopti ea asupra vedeniei, sa-mi raspunzi daca esti cu alta. Flacaul se rasuci si deschise ochii.

— Ai spus ceva, mamuca?

— N-am spus nimic, raspunse ea, cu ochii atintiti asupra geamului. El o privi un timp si inchise dintr-o data iarasi pleoapele, furat de dulceața somnului. Vitoria il judeca pe Lipan. Avea ea sa-i spuie multe; si le spunea, fara sa miste buzele si limba. I le spunea din launtru, cu banuieli si suferinti vechi. Altadata il impunsese cu vorbe adevarate pentru placerea pe care o avea, el sa-si abata calul in preajma muierilor si sa poposeasca langa ele. I-l parasera baciai cei batrani, care erau oameni cuminti si iertati de Dumnezeu. Acuma, daca a pierit ii ramasese dator cu acele zambete si cu acele ceasuri. Se implinesc noua ani la Sfantu Gheorghe de cand a sarit ca o gaie asupra lui, sa-i vare cangile in ochi si sub barbie. El o dadea incet la o parte cu bratul si radea. Ea s-a inviersunat mai tare, pomenindu-i de-o rea si de-o sluta de la gura Tarcaului. Acolo-ti faci popasurile si-ti cheltuiesti averea, il impungea ea cu vorbe indesate, si iar isi raschira cangile. Atuncea el intai a lovit-o. Pe urma a cuprins-o la piept s-a strans-o peste brate. Ea a tacut deodata, ca si cum ar fi murit. I s-a lipit cu fruntea subsuoara. A asteptat dezmiardarile ca o ticaloasa. Acu sapte ani a lovit-o pentru alta. Intr-un an au fost ochi negri; intr-altul niste ochi albastri de nemtoaica, intelegea ea intr-o privinta ca, pentru un barbat ca dansul, acelea-s petreceri

— cum bei un pahar de vin, ori cum rupi o creanga. Ea era deasupra tuturor; avea intr-insa o putere s-o taina, pe care Lipan nu era in stare sa le dezlege. Venea la dansa ca la apa cea buna. Nu poate fi nici ovreica; nici unguroaica cu ochii verzi. El tot cazut undeva trebuie sa fie. Il mai chema o data cu toata fiinta, iertandu-l pentru orice, si Nechifor Lipan nu-i raspunse. In dimineata de duminica incaleca trudita si cu ochii cerniti. Asculata privind in alta parte felurite sfaturi ale negustorului. Rasari atenta numai la socoteli si recomandari de parale.

— Asta-i bine, incuviinta ea. Sa-ti platesc pentru gazduire. Sa-mi dai bani marunti de cateva mii, ca sa-i am la indemana. Nu vreau sa se simta ce am cu mine, ca sa nu ispitesc pe nimeni. Dac-ar fi paralele mele, n-as zice nimica. Mi le ia si pace buna!

Dar is paralele lui.

— A cui? Ea raspunse tot din launtru, fara vorbe: A lui Lipan; a mortului, dar raspunse numai pentru sine. Primi paralele marunte, le lega Intr-un colt de naframa si batu cu calcaiele in pantecele calutului pag. Au umblat pana la

Farcasa pe soare. Cand au intrat in sat la Farcasa, deodata s-a pravalit de pe muntele cel mare un vant rece, tragand dupa dansul nouri negri si vartejuri de ninsoare. Cand au trecut prin dreptul bisericii, nu se vedea nici in cer, nici in pamant. Vitoria a oprit calul, a descalecat. S-a inchinat spre locasul sfant. — Gheorghita, vorbi ea; asta-i porunca sa facem popas aici. A descalecat si feciorul. Au luat caii de capastru si au cautat gazda.

CAP. VIII

Nu cunosteau locul. Umblau asa pe ulita cea mare a satului, inaltand nasurile cand spre dreapta, cand spre stanga. Veneau asupra lor aripi cenusii si-i bateau peste ochi. Deodata vartejul trecu si luci soarele. Deasupra se facu albastru, inainte, ca si cum li s-ar fi deschis o alta lume, ulita cotea scurt, si, pe un tapsan, o adunare stransa de oameni se framanta. Cei de la spate voiau sa treaca peste cei dintai. Vorbea cineva, cu glas tare, pe prispa casei. Adunarea se desfacu lasand loc de trecere unui om mititel, negricios, cu capul mare. Parea sa fie o persoana a stapanirii. Purta caciula tuguiata de astrahan si blana cu guler de vidra, inaltand nasul, privi dupa vartejul de ninsoare, care fugea catra apus. Alti oameni veneau pe alt drum, spre aceeasi raspantie. Doi jandarmi, cu pustile pe umar, umblau ceva mai inainte, impingand de umere pe doi pantalonari cam jerpeliti. Purtau paltoane cu manicile prea scurte. Nu pareau jigniti de pozitia umilitoare in care se aflau. Persoana cu caciula tuguiata de astrahan si cu guler de vidra lua o infatisare incrunтата. Se opri si lasa pe jandarmi sa-i aduca oarecum la picioare pe cei doi. El era pe tapsan. Jandarmii se oprira ceva mai jos. Vantul statuse deplin. Soarele avea in el ceva copilaresc si vesel. Nimene dintre cei de fata nu se mira de vartej. Toti, ca si Vitoria si ca si Gheorghita, se mirau de cei doi straini.

— Ce-or fi faptuit? intreba femeia cu grija pe unul dintre munteni.

— Nu stiu: are sa-i judece si avem sa vedem.

— Dar cine-i boierul acesta mititel si tantos?

— Om mare. Domnu subprefect.

— Il vad c-o adunare dupa dansul.

— Este; a hotarat adunarea acasa la primarele, ca sa spuie oamenilor porunci de la stapanire. Are sa fie alegere de deputat la Piatra. Vitoria nu stia de acestea. O interesau si mai mult cei doi jerpeliti. Sprijinindu-se de sa, se ridica in varful degetelor, ca sa vada mai bine. Domnul subprefect intreba suparat. Vorbea tare si repezit:

— Ce-i cu indivizii acestia? Unul din jandarmi lamuri. I-au gasit la crasma, intre oameni, c-o jucarie: o musama cu colori si numere. O intind pe-o masa si indeamna pe sateni sa puie parale si sa zvarla zaruri. Daca se potrivesc numerele, platesc; daca nu se potrivesc numerele, pun mana pe paralele oamenilor si le vara in buzunar.

— Aha!

De-acestia imi sunteti voi? se holba la ei domnul subprefect.

— Domnule subprefect, se apara unul din ei cu grabire, dand din maini. Era cel mai nalt. Celalalt il privea mai de jos, cu umilinta. Domnule subprefect, va rog sa binevoiti a ma asculta, ca sa vedeti ca in toata chestia aceasta nu este nimic neonest. E un joc de noroc, domnule subprefect. Eu va cunosc pe dumneavoastra, domnule subprefect. Dumneavoastra sunteti domnul subprefect Anastase Balmez. Va stiu om just. Vetii conveni ca putem castiga, dar putem si pierde, intr-adevar, cateodata pierdem, cum s-a intamplat la Hangu. E o afacere ca oricare alta.

— Cum? Ati fost si la Hangu? se mira subtile domnu subprefect Balmez, impungand in sus cu caciula. Eu adun oamenii pentru interesele lor, si voi veniti pe de laturi si-i inselati cu minciunile voastre?

— Vai de mine, domnule subprefect, se poate una ca asta? Noi nu inselam pe nimeni. Avem de-a face cu oameni in toata firea. Le explicam ce este si nu le pretindem numaidecat sa ponteze. Unora le place si ponteaza. Putem noi sa-i impiedicam?

— Las ca va stiu eu. Ia sa-mi spuneti intai cum e jucaria aceea a voastra.

— E cu zaruri, domnule subprefect, si cu numere castigatoare. Un om, care are placere, ponteaza un leu. Daca castiga, ii platesc sapte.

— Intr-adevar, afacere buna. Ia sa ridice in sus mana cei care au castigat. Vad ca nu ridica nimeni mana. Acuma va rog sa binevoiti, cum spune negustorul acesta, sa ridicati mana cei care ati pagubit. Asa de multi pagubasi? Dupa cat vad, ati pagubit toti. Oamenii radeau, agitand bratele. Pentru paralele lor pierdute, aveau cel putin petrecere. Persoana stapanirii lua o infatisare mai severa.

— Sa faceti bine dumneavoastra, cinstitorilor negustori de parale, sa-mi aratati actele. Cine sunteti? De unde sunteti? Unul dintre jandarmi raporta respectuos:

— Traiti, domnule subprefect, i-am cercetat in privinta asta. N-au nici un act.

— Suntem de la Galati. Pe mine ma cheama Spiru Gheorghiu. Pe tovarasul meu Ilancu Neculau.

— A, sunteti de la Galati. Atunci cunoasteti pe munteni, din port, cand coboara la dumneavoastra cu plutele. Vi s-a facut dor de ei si ati venit sa-i cautati aici. Sa-mi aratati autorizatia pentru jocuri de noroc.

— N-avem.

— Atunci, racni subprefectul crescand dintr-odata, sa mi-i duceti din post in post pana la resedinta. Dar mai intai sa lepadati aicea banii pe care i-ati sfeterisit de la oameni, ii puneti cu proces-verbal in mana primarului.

— Ce sa faca cu ei primarele? intreba cineva.

— Sa-i imparta la pagubasi.

— D-apoi se mai stie care a pagubit si cat a pagubit? Oamenii iar pornira veselie. Petrecea si Vitoria. Ar fi vrut sa incerce si ea; sa puie unu si sa castige sapte. Vedea ea bine ca si lui Gheorghita ii parea rau ca-i duc asa intre pusti pe cei doi de la Galati. Cu privire la intrebuintarea banilor, oamenii se imparteau in tabere. Unii ii cereau pentru o bute de vin, altii pentru sfanta biserica. Subprefectul iese in drum, asupra Vitoriei si a lui Gheorghita. Desi era un barbat nu tocmai mare, munteanca se sfii de cautatura lui. Uitase chiar sa i se fereasca din drum.

— Dar cu dumneavoastra ce-i? O intreba pe dansa.

— Nici eu n-am hartii, raspunse ea cu indoiala.

— Ce hartii? Ce hartii? N-avem nevoie de nici o hartie. Nu vad eu ca esti o

nevasta de oier de pe Tarcau?

— Adevarat este, raspunse Vitoria zambind.

— Si flacaul ista ti-i fecior?

— Mi-i fecior.

— Nu sta; incalica si du-te acasa, ca te-asteapta barbatul.

— Nu ma duc acasa, domnule, ma duc la Dorna.

— Foarte bine. Te-i fi ducand dupa datorii pe marfa. Vine primavara si aveti nevoie de bani. Du-te sanatoasa. Munteanca socoti ca trebuie sa mai deie o lamurire.

— Eu sunt nevasta lui Nechifor Lipan. Subprefectul dadu din umeri. Nu cunostea. Nici dintre oamenii buluciti care ascultau nu se afla cineva care sa deie semn ca ar fi cunoscand pe Nechifor. Deci era departe si se simti straina. Cel putin avea un folos: parerea barbatusului aceluia, ca s-ar fi ducand dupa bani. Asta-i bine s-o spuie tuturor de-acum inainte; ca sa nu se ademeneasca cineva dintre oamenii rai, banuind altfel.

— Imi place de domnia ta, zise ea zambind iar, cum le despici si le patrunzi pe toate.

— Apoi eu de-o viata traiesc intre munteni, marturisi cu placere Anastase Balmez. Ii cunosc cum imi cunosc nevasta. Vitoria vedea pe unii din dosul subprefectului razand pe sub mustata. Dupa ce trecu el, fudul, auzi soapte, si rase si ea.

— Daca-i vorba pe-aceea, atuncia nu ne cunoaste chiar asa de bine. De la munte veni iar furtuna, cu mai mare repeziciune, tesand fulgi mari si moi. Oamenii se risipira chiuind. Vitoria nimeri cu caii sub cel intai adapost, o sandrama afumata, asteptand sa treaca s-acest val. Dar de data asta valul nu trecea. Soarele parea ca lunecase pe alt taram. Batea ninsoarea, intr-un fel de amurg cenusiu.

— Credeam c-om putea merge inainte, zise Gheorghita. Acu iar trebuie sa cautam gazda.

— Om cauta s-om gasi, vorbi cu liniste femeia. Eu tot am nadejde sa vad lumina. Nu stii ca Dochia isi scutura cojoacele si dupa aceea le intinde la soare?

— Care Dochie? intreba un glas rastit. Un om in cojoc lung, cu mitele atarnand, intra din viscol la adapost. Cu maini negre si ciolanoase isi smulse din cap caciula s-o scutura de apa. Era un batran carunt, cu sprancenele aspre. Pufnea pe nas. Femeia il cunoscuse numaidecat ca-i baut.

— Care Dochie? se supara el iarasi, lasandu-se putin din mijloc s-apoi tresarind in sus.

— Baba Dochia ranji Gheorghita.

— Care baba Dochia? Cea de pe munte, ori cea din casa? Vitoria se amesteca:

— Sa nu te superi, mosule. Noi pe baba dumitale n-am vazut-o, nici n-o cunoastem.

— Dochia o cheama.

— Sa fie sanatoasa.

— Sa fie. Dar voi ce cautati aici? Ati intrat asa cu caii; nu va pasa. Ce fel de vorba? Nici nu ma intrebati pe mine, nici nu strigati la baba sa iasa.

— Nu te supara. Ne-om duce. Suntem oameni straini.

— Ehe!

Nu merge asa, femeie. Vii de la Tarcau si te duci la Dorna si nici macar nu ti-s

caii in buna randuiala. Ba ma supar. Trebuia sa bati la usa si sa strigi la baba sa-ti deie drumu. Sa deschida grajdul pentru cai sa le puie fan sub bot. Sa v-aduceti in casa buclucurile si sa va hodiniti. Sa va dau o bucata de pane uscata s-un pahar de apa. Atata am, atata-va dau, dar sa nu-mi faceti mie rusine sa stati sub paretele meu. Si caii sa-i potcoviti din nou. Eu is fierar si potcovar, iar potcoavele nu le pot bate decat mani dimineata. Astazi e sfanta duminica. Am fost la biserica; pe urma am facut oleaca de popas la crasma. Unde-i baba? Mai baba Dochie!

Incepu a bate in usa.

— Daca-s suparat, is suparat, ce-mi puteti face? Iesi baba Dochia in prag, cu catrinta si cu camasa in florita.

— De ce bati in usa, mosnege?

— Ca sa deschizi.

— D-apoi ii inchisa usa asta vreodata? impinge si intra. Vad c-aduci lume straina.

— Aduc. Poate-ti pare rau?

— De ce sa-mi para rau? ii poftesc cu draga inima sa poposeasca la noi.

— Mani dimineata am sa le bat potcoave la cai.

— Le-i bate, da acum vara oamenii inauntru. Nu-i mai tinea afara, impinge poarta si du caii in grajd. Pana ce le-i aduce tarhatul in casa, eu am si pus de mamaliga.

— Asa am sa fac; dar sa stii ca-s suparat. Vitoria ii facu fata, cu glas placut:

— Mosule cum te cheama?

— Pricop.

— Mos Pricop, oricat de suparat vei fi fiind, eu tot am sa-ti spun ca baba dumitale a fost frumoasa femeie in tinerele ei.

— Adevarat, frumoasa; dar a facut multe rautati. De-aceea-s suparat eu s-acuma si nu mi-a mai trecut. Sa nu care cumva sa indrazniti sa spuneti altfel decat cum vreau eu. Sa stati, sa mancati si sa beti cu mine si cu baba. Mani dimineata va potcovesc caii. De ce-i va fi venit prin minte femeii lui Lipan, cat isi asezau buclucurile in casa, in preajma focului din hoarna, sa-l intrebe anume lucru pe fierar? Isi lepadase jocul si-i silise sa se dezbrace si ei de straiile groase, ii asezase pe scaunase in preajma focului si le turna rachiu in paharele verzi.

— Mos Pricos, dumneata n-ai mai potcovit cumva cai din partile Tarcaului?

— Ba am potcovit.

— Nu s-a oprit cumva la covalia dumitale, asta-toamna, un om cu un cal negru tintat in frunte?

— Ba s-a oprit.

— Si-ti aduci aminte cum era imbracat acela om?

— Imi aduc aminte. Purta caciula brumarie. Avea joc in clinuri, de miel negru, scurt pana la genunchi, si era incaltat cu botfori.

— Acela, mos Pricop, a fost sotul meu.

— Hm!

facu mos Pricop; daca-i sotul dumnitale, apoi n-am ce zice, vrednic roman. Numai nu-mi placea ca se ducea la drum asupra noptii. Eu as fi avut placere sa cinstesc cu dansul ca si cu dumneavoastra. Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc; dar cu oamenii straini imi place, ca ei is calatori, au necazuri si-i bine sa le stai inainte cu pahar dulce si vorba buna. Dar omul acela zicea ca se duce noaptea; ca se bucura sa umble pe luna. De oameni

rai spunea ca nu-i pasa; are pentru dansii pistoale incarcate in desagi, S-a dus si intr-o vreme a prins a canta din solz, ca sa nu-i fie urat.
— El a fost intr-adevar, sopti munteanca, si lepada o picatura din paharut inainte de a bea rachiul.

CAP. IX

Locuitorii acestia de sub brad sunt niste fapturi de mirare. Iuti si nestatornici ca apele, ca vremea; rabdatori in suferinta ca si-n ierni cumplite, fara griji in bucurii ca si-n arsitile lor de cuptor, placandu-le dragostea si betia si datinile lor de la inceputul lumii, ferindu-se de alte neamuri si de oamenii de la campie si venind la barlogul lor ca fiara de codru

— mai cu sama stau ei in fata soarelui c-o inima ca din el rupe; cel mai adesea se dezmiarda si luceste

— de cantec, de prietinie. Asa era si acel Nechifor Lipan care acuma lipsea. Asa au intampinat-o in drumul ei pe Vitoria si altii, nu numai mos Pricop. La Borca a cazut intr-o cumatrie. Le-au iesit in cale oameni, au apucat de capestre caii si i-au abatut intr-o ograda. Erau aprinsi la obraz si aveau placere sa cinsteasca pe drumeti si sa-i ospateze. Vitoria a trebuit sa se supuie, sa descalece, sa intre la lehuza si sa-i puie rodin sub perna un costei de bucatele de zahar si pe fruntea crestinului celui nou o hartie de douazeci de lei. S-a inchinat cu paharul de bautura catra nanasi, a sarutat mana preotului, s-a aratat tuturor celor care vreau s-o asculte ca are nacaz c-o datorie de bani de la Dorna, pe care de atata vreme o urmareste si n-o mai poate implini, isi cheltuieste si paralele de nafura ca sa razbata pe vremea asta de iarna. Nici pana la Brosteni nu stie cum a ajunge. Noroc ca are acolo niste cunoscuti de la care a putea imprumuta ceva, ca sa razbeasca pana unde are asemenea interes. Mult se minuna preotul de asa fiinti fara inima si fara omenie:

— Ne pare rau cand spunem, dar ce sa facem? Trebuie sa spunem si sa marturisim ca sunt intre noi muntenii si oameni dintre acestia crancenii, care-ti calca dreptul tau, care-ti iau banul si nu-ti mai dau inapoi nimica. Apucatori ca lupii

— asa-s unii dintre ai nostri, ofta sfintia sa. Pe-aceia Dumnezeu i-a blastamat sa fie rai, sa prade asa cu uneltiri blajine, ori sa iasa cu toporul la drumul cel mare sa paleasca pe gospodar in frunte si sa-i rapeasca avutul. Muntenii, radea sfintia sa, sunt ori asa ca noi, cu bucurie si cu cantece, s-acestia toti avem s-avem intrare la rai

— ori dusmani capcauni

— s-acestia, putini cati sunt, au sa se ieie de mana s-au sa se duca in iad la Caraotchi. Pe dinafara, cerand intrare ba colo-ba dincolo, nu se poate! La noi nu sunt oameni de mijloc.

— Asa am patit eu, cu oameni care au sa se duca in iad

— se vaita Vitoria, veselindu-se in sine de viclenia ei. La Cruci a dat de nunta. Fugeau saniile cu nuntasii pe gheata Bistritei. Mireasa si drustele cu capetele in florite; nevestele numai in catrinti si bonditi. Barbatii impuscau cu pistoalele

asupra brazilor, ca sa sperie si s-alunge mai degraba iarna. Cum au vazut oameni straini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni si le-au iesit inainte cu naframile de la urechile cailor falfaind. Au intins plosca s-au ridicat pistoalele. Ori beau in cinstea feciorului de imparat si a slavitei doamne mirese, ori ii omoara acolo pe loc. Nunta s-a abatut catra drum. Vitoria a primit plosca si a facut frumoasa urare miresei. Arata vesela fata si limba ascutita, desi s-ar fi convenit sa fie scarbita, caci se ducea la rai datornici, la Dorna.

— Eu is de loc de la Tarcau, mai spunea ea, si sunt nevasta unuia Nechifor Lipan, care a trecut si el cateodata pe aici si a inchinat poate si el, ca mine, un pahar la nuntile dumneavoastra, in drumul meu eu intai am dat peste un botez; si s-ar fi convenit sa vad intai nunta si pe urma botezul; dar cateodata se intampla sa fie altfel. Nu-i nimic nici atuncea, fiind tot de la Dumnezeu. Si mai am o mirare: ca, dupa randuielile cele noua iesite de la stapanire si batute cu darabana si spuse de crainic si la noi in sat, calindarul s-a schimbat. Toti ne-am trezit mai batrani cu treisprezece zile

— numarand zilele, sarbatorile si posturile dupa moda papistasilor. Acu ar fi sa fim in post, iar dumneavoastra faceti nunta, ca si cum ar fi tot caslegi.

— He-he!

au racnit nunii suindu-se in picioare in sanii; dumneata, nevasta de la Tarcau, nu stii pesemne ca noi nu ne dam si vrem sa fim mai tineri cu treisprezece nopti, si noi tinem cu calindarul cel vechi de la inceputul lumii pe carele Domnul Dumnezeu l-a dat lui Adam. Noi nu vrem altfel si facem pe popa nostru cu de-a sila sa se tie de lege. El, saracu, zice cum zicem noi

— iar altora de prin parti de lume, daca le place sa tie cu nemtii ori cu jidovii, n-avem ce le face. Al lor are sa fie, pe ceea lume, focul cel nestins.

— N-aveti grija, a raspuns munteanca, ca si cei de la Tarcau is cu legea veche. Mie numai sa-mi spuneti, daca puteti, cine-ati vazut un om de la noi calare pe un cal negru tintat in frunte si-n cap cu caciula brumarie. Nu s-a aflat nimene dintre nuntasi sa raspunda ca ar fi vazut asemenea om. Numai intre femei s-a ales una care parca isi aducea aminte; dar indata a uitat s-acee. Nunta a pornit inainte si iar s-a lasat pe gheata Bistritei, cu chiote salbatice. In pasul domol al calului, Vitoria cugeta, cu privirile posomorate, isi lamurea gandurile, in putine cuvinte, si catra Gheroghita. Nu putea spune ca-i suparata de asemenea intarzieri. Mai bine sa se amestece asa, cu voia altora, printre lume, ca sa poata mai bine baga in sama si iscodi. Din acestea invata si cum sa se fereasca de adunari, cand va trebui. Bine este, sa fie la vedere cu prietini, decat intr-un ascunzis, cu niste dusmani necunoscuti. Cand is multi, ei te baga mai putin in sama si tu ii poti mai bine cerceta. Cand is multi, te poti socoti singur, cu nacazul tau; dar cand is putini, impung si te coasa cu ochii. Gheorghita nu intelegea tocmai bine; dar i se parea ca asa trebuie sa fie. Pare ca Nechifor a umblat pe acest drum, cu pace.

— Poate nu ne-a opri nici pe noi nimica rau, s-om ajunge cu bine la locul oilor. Sa vedem ce fel de tara-i Dorna si ce fel de munte Raraul. Au mers intr-adevar bine, cu popasuri potrivite. Cum s-au apropiat de tara Doinelor, Vitoria a inaltat nasul si a simtit in nari ca o mireasma. Nu era nimic decat un vant subtire si caldut de la asfintit, care urma sa topeasca domol omaturile. Ea nu simtea, nimic din afara; o mistuia o arsită dinlauntru si o inabusea. Avea credinta ca aici avea sa aleaga o randuiala noua a vietii ei. Dornele-s numai paraie, numai muntisori cu brazii, numai tapsanuri si asezari de sate. Cate

neamuri, atatea Dorne. Neamuri de oameni frumoși și curți, îi plăceau Vitoriei. Îi privea în trecut cum petrec la crasma și cum joacă cu mare aprindere și patimă, parca în puține ceasuri avea să fie sfârșitul lumii. Aici în Dorna asta, n-a fost iarmaroc și vânzare de oi; n-a fost nici în sarul Dornei; nici în Dorna Candrenilor; după ce se știe de toată lumea care-i fată și petrece, a fost mare iarmaroc și s-au vândut multe oi asta-toamna, în Vatra Dornei. Vitoria pleacă fruntea și privește trudită în juru-i. Hai să mergă să-și caute datornicii în Vatra Dornei.

— Hai, Gheorghita, imbuca ceva de-a calare, căci nu se cade să întârziem. Om da orz cailor când om ajunge. Eu de ieri nu mai am liniște și somn. Nu-mi mai trebuie mâncare, nu-mi mai trebuie apă. Am ajuns ca la un scaun de judecată a lui Dumnezeu, unde trebuie să ingenunchez. Cum au purces spre Vatra Dornei, au intrat într-o strălucire de soare de la amiază. Era un drum de dezghet și prindeau a curge paraie de sub omăt. Pe alocuri, pe zăpezile batucite, pașii cailor sunau ca pe pod. Iarna se risipea spre toate văile, clipind, și aburea și spre soare. Un om nalt și desirat, cu copilul pe-un umăr, cu ciubote de iuft și c-un toiegal cu care se juca din când în când scriind omatul, îi se ținea de catava vreme în preajmă. Mergea și el în pasul cailor. Grăbi într-o vreme și se ținu în dreptul femeii. O întreba dincotro vine și mai ales unde are de gând să poposească. .

— Vin de departe, om bun, și nu mă opresc decât la Vatra Dornei.

— Ai vreo treabă?

— Am, cu niște datornici.

— Da pe mine nu vrei să mă-ntrebi unde mă duc și ce caut?

— Dacă poftesti, pot să te întreb. Omul era vesel; a ranjit pe sub mustata și s-a desfasurat ca de pe un mosor spre urechea Vitoriei, șoptindu-i ceva ca să n-auda flacaul. Munteanca a batut în grumazul calului cu capatul fraului și a trecut repede înainte, cu obrazul întors spre Gheorghita și lepadându-i o porunca:

— Trage baltagul și palește-l. De glasul ei uscat și otrăvit, atât feciorul cât și străinul s-au spaimantat. Gheorghita a pus mâna pe baltag; omul a sărit săntul s-a apucat-o pe o potecă și pe sub o rapă. Rădea el singur și se minuna de asemenea arătare. Femeia asta trebuia să fie de pe alta lume; cele de la noi sunt mai prietenoase; tăie cu vorba, nu cu baltagul. Adevărat era că nevasta lui Lipan se socotea ea singură intrată în alta lume. Privea piezis și cu ură pe un om cum se duce. După aceea își grăbi calul la trap. Într-un timp, fără să-i fi arătat nimene anume, cunoscu, după spuse, în răsărit, Pietrele Doamnei și Rarăul. Dintr-acele singuratate înghetate au venit către Nechifor Lipan ciobani cu oile. Intrată în Vatra Dornei, Vitoria întreba pe-un negustor care scoase la soare marfa de piele și fier în care parte se afla ulita iarmarocului. Negustorul făcu semn, tăind cu mâna spre dreapta. Femeia își purta calul într-acolo, cu ochii întunecoși atinți. Astfel au aflat un han și au poposit. Și-au închis tarhatul într-o chilie și n-au așteptat nici prânz, nici hodină. S-au dus, după sfatul hangiuului, la o cantelarie, unde au găsit un slujbas cu sapcă. După vorba, se părea a fi neamț.

— Poftesc, a salutat el cu mâna la sapcă, cu ce pot să fiu la serviciul dumneavoastră?

— Te-am ruga, domnule, a răspuns munteanca cu ochii tulburi și cu inima batând, să cauți dumneata într-o condică a dumnitale și să-mi spui despre niște vânzări de oi care s-au făcut asta-toamna.

— Se poate; asta nu costa parale multe.

— Om da cat trebuie. Negustorul care m-a indreptat la dumneata zice sa-ti dau de-un crighel de bere.

— Dac-a spus el asa, bine. Intai sa caut. In ce luna?

— In luna noemvrie.

— Da. Este. In luna lui noemvrie, duminica intaia, Gheorghe Adamachi si Vasile Ursachi au vandut oi trei sute lui Nechifor Lipan. Vitoria a dat un strigat:

— Asta este!

Gafaia pripit, privind cu ochii mari pe neamt.

— Poftesc, ma rog, ce este? a intrebat el cu grija.

— Nu-i nimica. Acest Nechifor Lipan este sotul meu.

— Tare bine; asta nu-i lucru de spaima. Nu, ma rog, nu-mi datoresti nimica, adaogi el ferind cu mana intr-o parte bancnota. Eu am baut atunci aldamas — si gata. Asta a fost cea mai mare vanzare de la noi. Barbatul dumnitale s-a infatisat, a batut palma, a scos s-a numarat paralele s-a cerut adeverinta. S-au mai infatisat cumparatori; dar nu mai erau oi. Au venit doi gospodari de treaba si nacajiti si l-au rugat sa le lese lor macar o parte din oi. El i-a cinstit si pe dansii s-a raspuns ca le-a da si lor o parte. Au facut invoiala pentru o suta de capete. l-au dat putinul castig

— omul dumnitale s-a aratat galant. Mi-a placut; s-am ramas cu dansul prietin. Poftesc, ma rog, de ce plangi dumneata? Vitoria cazuse pe o ladita, cu fruntea in palme, si suspina.

— Te rog, zise batranul, fii dumneata buna si stai pe-un scaun. Ea se impotrivea sa se scoale din locul ei de umilinta.

— Spune, ma rog, ce este?

— Ea-i spuse indata ce este. Isi stergea ochii cu manicile sumaiesului si graia pripit. Dupa acea cumparatura de oi, Lipan nu s-a mai intors acasa, nici n-a mai dat semn de viata.

— Nu se poate.

— Ba se poate. De aceea am venit pana aici, sa-i caut urma.

— Asta este un lucru pe care eu nici intr-un chip nu pot sa-l pricep. Am fost si eu de fata. Au despartit o suta de oi. Cu oamenii lui Gheorghe Adamachi si Vasile Ursachi, cu cainii si cu magarii, le-au pornit la vale, ca sa le duca la un iernatic. Cand abia se mai zarea colbul oilor tocmai in fund, au incalicat s-au pornit si ei.

— Cine?

— Prietinul meu Lipan si cu ceilalti doi munteni de care am pomenit.

— Care munteni? cine? de unde?

— Iaca asta nu stiu, A fost o daravela intre ei. Se vede ca se cunosteau. Le-au cantat lautarii, au baut, s-au imbratisat; dupa aceea s-au dus dupa oi. l-am spus: servus si la revedere!

Adevarat ca, de atunci, nici eu nu l-am mai intalnit. Batranul isi mangaie c-un deget mustacioara tusinata, isi trecu dosul palmei cu barbia rasa cu ingrijire si-si ridica ochii in bagdadie, cautand un raspuns la nedumerirea lui. In bagdadie, nu era decat lampa, cu tilindrul afumat.

— Asta-i tare curios!

zise el, scuturand din cap. Acasa n-a venit? Vitoria inalta din umeri, jignita de intrebare.

— Poate-i la iernat cu oile.

— De ce nu mi-a trimis ravas? De ce nu mi-a venit nici un fel de stare? striga cu naduf munteanca.

— Eu de unde pot sti? Eu nu sunt vinovat cu nimica, zise neamtul ridicandu-si in laturi palmele. Eu cred asa ca, daca nu i s-a intamplat ceva neplacut, se intoarce el singur acasa. Vitoria holba ochi rai.

— Eu nu inteleg ce vrei sa spui dumneata.

— Daca nu i s-a intamplat ceva neplacut, repeta mai incet batranul. Gheorghita pricepea ce vrea sa spuie slujbasul. I se parea ca maica-sa nu pricepe. Nu indraznea sa se amestece si sa lamureasca. Dar deodata, privind piezis la ochii ei, avu intelegerea ca ea de mult banuieste toate. Nu numai banuieste, ci stie tot. De aceea se si afla ei aici, la Vatra Dornei.

— Acuma ce-i de facut? intreba cu un fel de umilinta slujbasul. Cu manile apasandu-si templele, Vitoria se cumpanea incet intr-o parte si-n alta. Inchisese ochii. Apoi ii deschise si privi in juru-i. Cu mirare, batranul o vazua zambind. Nu intelegea ce gand are.

— De-acu ma duc, il lamuri ea, pe drumul acelor oi. Zici ca s-au dus tot la vale?

— Da, ma rog.

— Tot la vale, inspre un loc de iernat?

— Da, ma rog. Pe cat i-am inteles, au apucat drumul pe Neagra.

— Cred ca ni-a ajuta Dumnezeu si mi-a da miros, sa le-adulmec din urma in urma.

— Da, ma rog, hm!

facu batranul ramanand singur, ca sa se minuneze si mai mult de asemenea muiere ciudata.

CAP. X

Cum a facut nevasta lui Lipan calea intoarsa; vremea s-a zbarlit. S-a rasucit vantul si a prins a bate catra miezul-noptii. Dezgheturile au stat. Lumina a slabit in dosul paclelor. Cu aceasta suflare rece in spate si pe sub fuga aceasta de nouri subtiri, cei doi calatori au umblat in tacere ca printr-o tara noua. Abia o vazusera in ajun si acuma n-o mai cunosteau. Caii bocaneau cu potcoavele lui mos Pricop prin gloduri inghetate si grunzuri. Drumurile si potecile erau pustii. Ferestrele crasmelor degeaba aratau covrigei uscati si gaturi de sticla cu bauturi colorate. Aveau un aer de parasire si dezolare. Asta insa pentru putina vreme, caci biruinta deplina a soarelui nu putea sa intarzie. Toate stateau ca-ntr-o asteptare. Cand vor porni iar la vale puhoaietele, trebuiau sa duca o veste noua. Asa dezlega Vitoria intelesul acestor infatisari schimbate. La marginea celei din urma Dorne, cum intrau, era crasma dupa randuiala. Au descalecat s-au lasat caii unul langa altul, fara sa-i lege, fara sa le deie graunte. S-a ridicat de dupa gratiile tejghelei o femeie, care se silea sa opreasca, cu palma, cascaturi somnoroase. Vitoria a poftit o garafa de vin s-a cerut si al treilea pahar. Au vorbit putine lucruri despre vreme, despre nutretul vitelor. Desi somnoroasa, fiind femeie si

crasmarita pe deasupra, gazda n-a lipsit sa-si puie intrebarile cunoscute.

— Da dumneavoastra de unde veniti?

— Venim din Vatra Dornei.

— Si unde va duceti?

— Ne ducem incolo, la vale. Vitoria a statut putintel la indoiala. Pe urma a marturisit:

— Ma duc dupa un datornic.

— Asa?

— Da. Este o pricina cu niste oi, care au trecut la iernat asta-toamna, catre Sfintii Arhangheli.

— Aha!

a facut femeia cu nepasare.

— Pe-aici pe la dumneata, n-or fi facut cumva popas?

— Or fi facut.

— Pricina mea e pentru o turma de trei sute. Si stapani erau trei, calari

— unul pe-un cal negru.

— De asta nu-mi aduc aminte. Poate-or fi trecut cand eram eu dusa de-acasa, la o fata care am maritat-o in fundul sarului.

— Dar barbatul dumnitale nu-i aici? Poate va fi stiind el.

— Nu; ca acum-a-i dus el acolo. Pentru-un pahar de vin s-au spus destule vorbe, incheie cu acrima crasmarita. Pe cand incalecau, Vitoria a facut o observatie cu glas destul de tare, ca s-o auda dinlauntru gazda.

— Se vede ca aici nu-i loc de popas.

— Dar de ce-i? a dat raspuns ascutit crasmarita, grabindu-se sa scoata afara numai capul.

— Pe-aceia te uiti si treci, a graita cu buzele subtiata si apasate nevasta lui Lipan. Crasmarita s-a simtit pe loc otravita de asemenea ocara. A iesit cu totul in prag, lepadand cateva vorbe rele. Vitoria n-a mai intors obrazul. Parea ca n-aude nimic, dar intr-insa se zbatea naduful. Pe acest dintai dusman il dorea mort si ingropat subt ochii sai. Au mers fara sa schimbe o vorba, pana in celalalt capat de sat, la iesire. Munteanca a strans fraul.,

— Iar opresc si iar vorbim? a intrebat cu indoiala Gheorghita. .

— Iar. Ce vrei sa fac, daca asta-i slujba pe care o am? Aici era o batatura larga, cu multe ramasiti ale popasurilor. Crasmarul, om carunt, negricios si subtiratic, nu parea posac si avea ochi ageri.

— Va intoarceti asa degraba? intreba el. V-am vazut trecand ieri. Vitoria il privi cu luare-aminte. Se tanguie:

— Ce sa facem? Ma intorc, om bun. Am niste daraveri incurcate. Vad ca dumneata, daca te-oi intreba ceva, ai sa-ti aduci aminte.

— Sa vedem, intreaba-ma. Iaca vinul pe care l-ati cerut, iaca paharele. Dar socot ca sa bei intai dumneata, care intrebi. Si daca ti-oi fi de folos, oi gusta si eu.

— Nu ma-mpunge, omule, grai Vitoria cu blandeta. Sa te fereasca Cel de sus de nacazuri ca acela pe care-l am eu.

— Daca nu mi-i spune ce te doare, nu ti-oi putea fi de nici un folos. Femeia a vorbit de turma de trei sute de oi si de trei oameni calari. Omul isi aducea tare bine aminte; si obrazul muntencei se insenina putintel. Catra Sfintii Arhangheli Mihail si Gavril, intr-adevar a facut popas mai la vale, pe toloaca, asemenea turma cum o descria nevasta. Cand ciobanii s-au miscat inspre crasma, au sosit din urma si stapanii, in numar de trei. Da, da!

unul era pe-un cal negru tintat si purta caciula brumarie. Acela a dat porunca pentru rachiul s-a cinstit pe ciobani. A cerut o litra deosebita pentru el si pentru ceilalti doi tovarasi. Aflandu-se de fata si parintele Vasile, l-a poftit si pe sfintia sa sa guste cu dansii un paharel. Parintele Vasile nu s-a pus impotriva, vazandu-i oameni cumsecade, si crasmarul i-a pus scaun la masa drumetilor. Nu mult dupa asta, dupa ce-au mai cinstit o litra, omul cel cu caciula brumarie a avut gust sa-i faca parintele o cetanie s-o aghiazma si sa-i stropeasca oile.

— Asta mi-a placut. Si parintele Vasile a trimis sa-i aduca basmaua cea rosa cu patrafirul, cartea si celelalte scule ale sfintiei sale. A binecuvantat turma frumos, s-ajunga cu bine la iernatic si-n primavara sa sporeasca. Cel cu caciula brumarie a scos din chimir s-a platit, ramanand parintele Vasile multamit. Dupa aceea, intr-un tarziu, s-au sculat s-au dat porunca de plecare.

— Cine a dat porunca?

— Tot acel cu caciula brumarie. Acela avea doua parti din oi, si ceilalti doi numai a treia parte. I-am auzit graind si facand socotelile iernatului. Spuneau ceilalti ca au sa traiasca bine oile. Dar am uitat sa va spun ca inainte de a incalica, cel cu caciula brumarie si-a mai adus aminte de o datorie. Mi-a mai cerut o bucata de pane s-a hranit el cu mana lui un cane pe care-l avea. Mi-a placut si asta. Au platit cinstit ce-aveau de platit si s-au dus.

— Tovarasii zici ca erau oameni de treaba si prietini?

— De treaba si prietini. Unul era mai putintel la trup si negricios ca mine. Celalalt mai voinic decat toti si radea des si tare. Avea buza de sus despicata ca la iepure. Mai ales ii placea tare bautura. Multe vorbe nu spunea. Radea si bea. Mester la vorba era cel cu caciula.

— Cel cu caciula brumarie?

— Acela.

— Apoi il stiu, ofta Vitoria. Din pricina lui bat drumurile.

— Vra sa zica ti-i sot?

— Da; mi-i sot.

— S-acuma umbli dupa dansul?

— Ce sa fac? Daca nu umbla el dupa mine, umblu eu dupa dansul.

— Cauta-l bine unde va fi facut un popas mai lung zambi crasmarul. Vitoria dadu din cap, c-o parere de zambet, isi inabusea o intepatura dusmanoasa, intoarse fruntea si-si cauta in san naframa, ca s-o dezlege si sa plateasca vinul. Dupa ce incalcară, Gheorghita saluta pe crasmar:

— Ramai sanatos, domnu Macovei, si noroc bun!

— Mergeti sanatosi. Sa gasiti paguba!

— Acuma si tu!

bombani femeia catra flacau. De unde stii ca-l cheama Macovei?

— Cum sa nu stiu, daca asa-i scris pe firma, deasupra usii? Dumitru Macovei.

— Vad ca toti sunteti cu cap si cu invatatura. Numai eu is o proasta. Flacaul tacu. Uneori ii era lehamite sa se mai uite la obrazul maica-sa. Munteanca simtea intr-insa mare neliniste, dar si o putere mare. Binevoind Dumnezeu, dupa staruinta sfintei Ana, a-i da cele dintai lamuriri si cea dintai buna indrumare, jurui in sine lumanari si daruri manastirii Bistrita. O impingea tot catra vale vantul de la spate. Ea baga de seama truda si foamea lui

Gheorghita. Dar se facea a nu pricepe tocmai bine. Grabi cat putu spre Paltinis, pe urma spre Darmoxa, pe urma spre Brosteni. Numai cand vedea calutii sfarsiti, se indupleca sa faca pentru dansii popas. Acuma incepeau sa arda ochii ei si sa se stanga ai flacaului. Caii rontaiau cu multamire orzul, varandu-si adanc boturile in traistiile aninate pe dupa urechi; se scuturau, pufneau, asteptau apa, ca sa prinda in ei puterea pamantului. Flacaul incepea sa doarma mai putin si sa se traga la fata.

— Asa iti sade mai bine, il incredinta maica-sa, cu zambet rautacios.

— S-or sfarsi ele s-acestea zise Gheorghita.

— Dragul mamei carturar, ii intoarse cuvânt nevasta; se vede ca mintea ta e-n carti si-n slove. Mai bine ar fi sa fie la tine in cap. Mananca zdravan si te întăreste, nu atât pentru tine, cât pentru balta.

— Adevarat este, mama, ca eu ceva nu inteleg. De ce-am umbla noi cautand si n-am lasa slujba asta celor care-s platiti anume!

Doar tara are randuieli, politisti si judecatori. Vitoria ii lepada raspuns cu dispret:

— Ce am eu cu dansii? Eu am cu nacazul meu. Fa cum spun.

— Fac cum spui, se invoi Gheorghita, dar avem sa gasim?

— Ce?

— Avem sa gasim pe tata?

— Avem sa-l gasim; de asta nu te indoi. Cu adevarat, urma se gasea din semn in semn, adica din crasma in crasma. Uneori parea ca se stinge; dar pe urma aparea mai incolo. Unde erau crasmari zaluzi, nu se mai putea afla nimic din ce se intamplase cu paisprezece saptamani in urma ca si cum un gest, o privire, un cuvânt s-ar putea inmormanta pe totdeauna. Acestia nu-si mai aduceau aminte, cum nu-si aduce aminte piatra pe langa care treci si pe care ai atins-o. Dar iata ca mai departe caciula brumarie se arata iar. Staruia, vie, in amintirea altui om. Dincolo, imaginea brumarie era nedeslusita, dar aparea omul cel cu buza de sus despicata, vorbind putin, razand mult si band vartos. Cel de-al treilea se purta ca o umbra. Trecea si el

— dar fara sa i se deschida obrazul si faptura. Astfel a gasit vorbe vii la hanul cel mare de la Brosteni. Oile trecusera catre gura Negrei spre Bistrita, suind in vazduh nouri de colb. Un baci burduhos se suise intr-adaos pe samarul unui magarus ca sa-si mai crute puterile. Dintr-o desaga, de pe alt asin, scoteau capul si se uitau la lume trei catei cruzi, iar cateaua cea batrana umbla dedesubt la picioarele magarusului. Au statut copii in priveliste, la marginea caii. Pe urma s-au aratat cei trei oameni calari. Au oprit drept la han, fara sa descalece, s-au poftit cate-o ulcica de vin. Un flacaus a dus ulcelele. Stapanul hanului a iesit in prag. Era un neamt batran si cuviincios.

— Bun vin, tinut cu cinste si bine racit, a zis calaretul cu caciula brumarie catre tovarasii lui. Sa stiti dumneavoastra ca neamtul ista batran e tata drumetilor. Aceste vorbe erau inca vii si le-a spus neamtul cel batran Vitoriei si lui Gheorghita. Femeia le-a ascultat cu placere, gandindu-se adanc si privind departe. A gasit amintirea celor trei tovarasi calareti si la Borca. Iar de-aici turma a apucat spre stanga, parasind apa Bistritei. Acum Vitoria se abatea iarasi intr-o tara cu totul necunoscuta, cu nume de sate si munti pe care nu le mai auzise. A facut popasul obisnuit intr-un sat caruia-i zicea Sabasa s-a aflat s-acolo urma oilor s-a calaretilor. Pe urma a suit un drum serpuit sapat in stanca, ocolind in singuratati pe sub vulturi. Era ca o pustie a ghetii si a omatului si sus vantul avea un spulber s-o putere vie, incat te

puteai rezema cu spatele in el. De-acolo se vedeau departate intinderi de soare, spre apa Moldovei. Iar muntele, cu cale serpuita si cu puncte de piatra peste prapastii, se chema Stanisoara. Ii dadea Vitoriei aceste lamuriri un flacauas, pe care-l luase calauza, feciorul crasmarului din Sabasa. In pisc, sub crucea care se cheama a Talienilor, au hodinit caii intr-un dos de mal, la adapost de pulber, ascultand in tacere bubuitul vantului in prapastii si suietele brazilor, inspre soarele acela, care luceste pe apa Moldovei, s-a dus Nechifor Lipan

— cugeta Vitoria. Aicea s-a oprit si el s-a uitat departe. Au coborat mai repede, pe calea batuta si pe paraiazele inghetate ale moinei, si nu s-au oprit decat dincolo de satul Suha, la marginea dinspre vai.

— Aicea tine crasma domnu Iorgu Vasiliu a dat lamurire flacauasul din Sabasa. Dumneavoastra popositi aici; eu ma intorc. M-a hotarat tata sa fiu pana in sara inapoi.

— Spune lui domnu Toma ca-i multamesc, a raspuns Vitoria. Poate a da Dumnezeu sa ma mai opresc pe la dumnealui vreodata si-oi fi mai putin suparata decat acuma. Poftim si tie, Neculaies, paralele pe care ti le-am fagaduit. Si spune mamuca-ta vorbe bune si sa-i spui asa ca noi ne-am dus tot inainte si-am coborat la Moldova si spre targul Folticenilor. De-acolo se vede ca trebuie sa ne ducem si mai inainte, pana la Prut, in tinutul Botosanilor.

— Multamesc si eu, raspunse Neculaies. S-a dus la deal pe iapa lui pantecoasa, calarind pe deselate, numai pe-o cerga mitoasa. Avea pe el cojoc strans pe trup c-un capat de funie si-n cap o caciula mare. Gheorghita il privea razand cum se duce. Vitoria a fost indata in crasma la domnu Iorgu Vasiliu. Aici urmau sa faca popas mai indelung, sa se hodineasca, sa manance. Domnu Iorgu Vasiliu parea om asezat, caci purta ochelari si scria intr-un catastif. Avea chelie, ceea ce dovedea muntencei ca era si prea invatat. Cu mani cam scurte si groase isi potrivi imprejurul pantecelui pestelca albastra. Deci era un om, care pe langa randuiala scrisului, avea si placerea curateniei. De o parte si de alta a rafturilor de scanduri, umplute cu garafi in randuri stranse, alte rafturi si saltare se insirau, bucsite de toate bunatatile pamantului. A scos muntencei dintr-o putina o scrumbie buna, tinand-o atarnata de coada cu clestele delicat al degetelor. A asezat-o cu grija pe o coala de hartie, pe o masuta curata si bine frecata. A adus o panisoara calduta inca. Dintr-un butoi a umplut cu bere spumata doua pahare naltute. Bun lucru berea, dupa truda si cand ti-i foame se gande femeia. Gheorghita nu era obisnuit cu asemenea bautura. O gusta si o impinse deoparte. I se parea ca a inceput sa se amarasca. Domnu Iorgu Vasile se purta usor in pantofi de pasla si raspundea cuviincios la orice intrebare. Erau singuri; nu se mai aflau alti musterii in pravalie. Soarele batea piezis in ferestre. Era la un ceas dupa amiaza si vantul i se parea Vitoriei ca a continut. Cand se incredinta ca faptul e adevarat, simti neliniste. Totusi se intoarse la datorie. Ca o mestera incercata si iscusita, aduse vorba despre afacerea ei. Statornicind bine anul si luna si cumpanind cu luare-aminte si ce era insemnat in condica, negustorul statu si cugeta indelung si gasi si-n amintirea lui intocmai ce i se cerea sa stie, ca intr-adevar, in cutare zi, din cutare luna, au trecut oi. Atuncea s-aici e bine si mergem mai departe se gande Gheorghita. Insa Vitoria nu putea sa se multameasca numai cu asemenea raspuns. Mai avea nevoie sa i se lamureasca toate despre stapanii

oilor. Fireste, intai au trecut oile, cu ciobanii, cu gospodaria, cu canii, cu asinii, iar dupa aceea s-au aratat si stapanii.

— Asa este, se invoi, dupa cugetare adanca, domnu Vasiliu. Dupa aceea au venit si stapanii.

— Intai au facut, si oile si ciobanii, popas. Ciobanii au asteptat pe stapani.

— Nu, scutura din cap domnu Vasiliu. Ciobanii au apucat in treacat cate-o pane. S-au dus inainte.

— Si stapanii au sosit pe urma, nu-i asa? Erau calari.

— Intocmai, au sosit pe urma, cum spui calari. Amandoi au descalicat si le-am dat o gustare

—ca si dumneavoastra. Scrumbie, pane si bere. La mine, aceste articole sunt de prima calitate. Am deprins a le aduce de demult, de cand lucrau sus, la poduri si sosea, italienii.

— Nu erau doi, zise cu liniste Vitoria. Erau trei.

— Ba erau doi. Vitoria clipi din ochi asupra unui intuneric care-i izbucnise inaintea. Domnu Iorgu Vasiliu isi repeta afirmarea. Ca si cum intunericul care se iscase in ea avea sa se deschida, munteanca statu asteptand si cugetand. Acuma vedea adevarat si bine ca vantul a continut. Cazuse jos, in vale, si amutise si el. Semnul era vadit. Mai inainte nu putea trece. Trebuia sa se intoarca indarat. Nu avea in ea nici cea mai mica indoiala ca, intre cei doi, Nechifor nu se afla. Panu-aici nu ajunsese, aici nu se mai gasea nimic viu din el.

— Doi erau? intreba ea cu luare aminte si liniste. Era unul mare, cu buza de sus crapata ca la iepure, si altul mititel si negricios.

— intr-adevar, incuviinta domnu Vasiliu. Acestia erau: oameni pe care mi se pare ca-i cunosc. Sunt de aici, de pe-o vale. Pe cel cu buza, chiar iepure il cheama. Adica nu: tocmai pe celalalt marunt il cheama iepure. S-au dus dupa oi.

— Si nu stii daca s-au intors?

— Dupa ce si-au asezat oile la iernatic, trebuie sa se fi intors. Pe celalalt il cheama Calistrat Bogza.

— Pe care?

— Pe cel cu buza crapata, iti spun ca erau doi s-acuma vad ca le stiu si numele. De ce-mi vorbesti dumneata de trei?

— Vorbesc si eu, ingana cu ochii pe jumătate inchisi femeia; dar acum inteleg ca erau atatia cati spui. In intuneric, incepea sa i se faca lumina. La Sabasa fusesera trei. Dincoace, peste muntele Stanisoara, la Suha, Nechifor Lipan nu mai era. Se inaltase deasupra? Cazuse dedesubt? Aici, intre Sabasa si Suha, trebuia sa gaseasca ea cheia adevarului. Nu i se parea nici greu; caci Calistrat Bogza si tovarasul sau puteau fi gasiti la casele lor, ori in valea din dreapta, ori in valea din stanga, intai si intai de la ei trebuia sa afle daca Lipan s-a inaltat in soare, ori a curs pe-o apa Dumnezeu ii va fi pastrat urmele. Ea are datoria sa se intoarca si sa le gaseasca. Sfanta Ana i-a si dat semn, poprind vantul si intorcandu-l pe crangul sau.

CAP. XI

Semn nu era numai unul. Incepeau sa se dovedeasca si altele. Se deschise usa din fund, cu geam mic rotund la inaltimea capului. Prin acel geam trecuse de cateva ori o privire de ochi ager. Acel ochi si cu tovarasul lui, impreuna c-o fata rotunda si c-un trup revarsat din sani si solduri, se aratara in umbra. Domnul Iorgu Vasiliu se retrase pe cat putu, facand loc fustei crete si infoiate a sotiei sale. Munteanca indata isi dadu seama ca trebuie sa fie cu luare-aminte fata de o fiinta atat de alba, atat de larga, cu coltuni rosi si cu papuci cu talpa, care clepaiau usor.

— Dumneata iti aduci foarte bine aminte de toate zise ea catra sotul sau, luand loc pe scaun; numai numele unuia dintre gospodari nu inteleg cum l-ai prapadit. Nu l-ai scris in condica?

— Nu. Il am scris numai pe Bogza. Celuilalt stiu ca-i zice Iepure.

— Nu se poate, raspunse gospodina. Iepure e porecla tot a lui Bogza, pentru ca i se vad dintii de sus prin despicatura buzei, iar celuilalt ii spune Ilie Cutui, precum toata lumea stie. Nu-i cunoastem noi? Nu stau in vale la Doi Meri?

— Tare mi se pare ca ai dreptate, nevasta, zise negustorul, razand, cu admiratie, catra oaspeti.

— Sunt prea multamitoare cucoanei pentru lamurire, vorbi Vitoria, c-un fel de umilinta care puse in mare uimire pe Gheorghita. Sotia domnului Vasiliu se aseza mai bine pe scaun si-si indesa barbiile in piept.

— Dumneata, femeie, il urmaresti pe careva dintre dansii pentru o datorie? Se poate, caci s-au umflat si s-au latit ca broastele in tau. Eu is oleaca de neam cu nevasta lui Bogza. De-o bucata de vreme se semeteste si nu mai calca pe aici. Da ce-i, Ileana, zic, ai uitat drumurile vechi si obrazurile prietinelor? Nu, dar n-am timp si-s tare ocupata. Cand o auzi asa, sa nu crape? N-are vreme, si ea toata ziulica ba la primareasa, ba la preuteasa. Iti datoreste pe oile de asta-toamna? Vitoria statu muta, privind-o atintit. Apoi vorbi incet, anume pentru sotia lui domnu Vasiliu.

— Ca-mi datoresc ceva

— ori unul ori altul, se poate; dar nu stiu cat si cum.

— De ce? Barbatul dumitale nu le-a vandut oile?

— Asta n-am de unde cunoaste.

— Nu ti-a spus?

— Cum sa-mi spuie? Cei care nu-s de fata vorbesc? Eu, de asta-toamna, cucoana draga, is ca si vaduva.

— Te-a lasat?

— Nici asta nu cunosc. Dumnezeu stie. Sotia negustorului intreba in soapta, ca si cum ar fi fost ele singure:

— Cum te cheama pe dumneata? Munteanca ii dadu raspunsul si afla indata si numele gazdei.

— Draga Vitorie, urma negustorita cu dulce glas si pe acelasi ton de doi; eu trebuie sa-ti spun dumnitale ce am aflat de la femeia celuilalt, a lui Ilie Cutui. S-aceea

— Gafita

— e o fudula si se crede frumusetea lumii, pentru ca barbatu-sau o poarta gatita. Frumoasa i s-a fi parand lui

— dar nu este. Iar Cutui e un imbrobodit. Ea face si el nu stie; ca si cum l-ar descanta. Sa se ieie cu cealalta, a lui Bogza, de mana. Tare se mai uita gales una la alta si-si vorbesc parca le-ar fi limbile unse cu miere; dar daca ar putea si-ar scoate ochii.

— De ce, draga cucoana Marie?

— Nu mai pot de bine. Le-a cazut din cer avere. La primavara le fata alte sute de oi la Prut. Bogza umbla numai beat si cu caciula pe-o spranceana. Cand vine de la crasma plin ca o bute, o gramadeste intr-un colt s-o bate.

— Pe cine, draga cucoana Marie?

— Pe Ileana.

— De ce?

— Asa. Da dovada ca-i barbat si e in putere. Dar ei nu-i pasa. Are cu cine petrece.

— Dar celalalt?

— Cutui? Bea s-acela, insa mai putin. Si umbla pe langa Gafita in patru labe ca un catel. De la Gafita am aflat ce zice Cutui despre oi. Zice ca le-au cumparat el si cu Bogza de la un oier de departe. I-au pus in palma toti banii si el le-a lasat lor toate oile.

— Asa. Dar acel muntean ce-a facut? S-a dus acasa la el la Tarcau? Nu s-a dus. A cazut undeva bolnav? Nu s-a aflat. S-a pus sa-si cheltuiasca paralele cu una cu ochi verzi de pe aici poate stii dumneata, ori poate stie altcineva. Nu s-a aflat nici de asta? Atuncea ar fi bine sa-i intrebam pe dansii; sa-mi deie ei o stiinta. Sa ma indrepte unde sa-l gasesc. Poate sa le fi spus lor un secret.

— Or iesi la intrebare s-om vedea ce-or spune. S-apoi, dupa spusa asta, om vedea daca nu pica jos fudulia unor muieri. Femeile schimbaseră singure si cu multa insufletire aceste vorbe. Domnul Iorgu Vasiliu isi inchise catastiful si le privi pe rand cu ingrijorare.

— Stati, fratilor si surorilor, cuvanta el; la ce va ganditi? D-apoi se poate una ca asta, sa banuiti dumneavoastra de cine stie ce, poate de moarte de om, pe niste gospodari pe care toata lumea ii stie de treaba si la locul lor? Averea pe care o au e castigata cu cinste. Cum ar fi cutezat sa loveasca si sa jefuiasca? Asta o fac hotii de drumul mare, iar nu niste gospodari din Suna.

— Hm!

se cruci sotia dumnisale, facand semnul sfant; cum iti vine dumnitale sa vorbesti astfel? Cine-a pomenit de moarte si de jaf? Dar sa ma fereasca Dumnezeu sa cred una ca asta. Si nici nevasta asta nu poate crede. Dar se cuvine sa se infatiseze, sa deie sama unei femei sarmane, care umbla prin lume ca o vaduva, sa-i arate cum au cumparat oile, sa-i dovedeasca ce parale au dat, sa-i spuie pe ce drum si inspre care parte de lume a apucat acel oier cu numele de Nechifor Lipan. Nu se cuvine?

— Ba se cuvine. Sa se duca sa-i intrebe. Acesta-i dreptul femeii.

— Atuncea ne-am inteles. Vra sa zica avem dreptate sa facem intrebare. Iar eu as da oleaca de sfat s-as spune asa: Draga Vitorie, nu te duce singura, numai cu feciorul dumnitale, in loc strain, intr-o singuratate ca la Doi Meri. Poate nu-i gasesti acasa. Daca-i gasesti, pot sa se supere ca le ceri asemenea socoteala. Dumnealui sotul meu zice ca ei ar fi palit pe oier. Pot sa te paleasca si pe dumneata. Domnii Vasiliu asculta cu gura cascata.

— Am spus eu asta?

— Se intelege c-ai spus. Dar chiar daca n-ai fi spus, eu socot ca mai bine este sa le trimitem vorba c-un argatel al nostru si sa-i poftim pentru o chestie mare la Primarie. Dar sa le spuie ca e o chestie mare care-i in interesul lor. Acolo oi fi si eu de fata. Dumneata ai treaba in pravalie. Iar eu ma duc asa cu nevasta asta. Sa-i tin de urat. Sa-i arat unde-i casa comunei. Sa aiba si ea un avocat s-un martor. Vine tocmai de la Tarcau si nu poate sta singura in loc

strain impotriva unor cloncani ca Bogza si Cutui.

— De ce cloncani, nevasta?

— Asa. Acu vrei sa spui ca nu-s cloncani? Ba-s cloncani.

— Fie si cloncani; dar sa nu cumva sa rasuflati vreo banuiala. Un om cu mintea intreaga nu poate crede asemenea nebunii.

— Care nebunii? Nu poate crede pe nevasta asta ca nu i-a venit acasa barbatul?

— I-a venit ori nu, asta-i alta chestie.

— Asa ti se pare dumnitale, ca-i alta? Mie mi se pare ca alta nu-i. Prin urmare dumneata pretinzi s-o legam pe femeia asta si s-o ducem la bolnita, caci e nebuna?

— Am spus eu si asta? se tanguie cu groaza domnu Vasiliu.

— Se intelege c-ai spus. Asa ca sa trimitem pe Ghitisor sa-i pofteasca la Primarie. Tare frumos are sa-i intrebe nevasta asta, si ei sa raspunda de asemeni. In vreme ce flacauasul cel subtiratic, cu gatul lung si cu obraz pistrii, pe care-l chema Ghitisor, isi tot aduna pe el partile sumanului si grabea pe o poteca de-a dreptul peste un deal, sotia domnului Iorgu Vasiliu a poftit pe Vitoria la ea in odaita, dincolo de ferestruica cea rotunda ca sa-i spuie o multime de lucruri despre fiecare din femeile mai cu mot si mai fudule si care se socoteau mai frumoase din cuprinsul acelor meleaguri, cat bateau ochiul, stiinta si vestile ei. Oricat de multe ori fi fost acele muieri, fiecare cu cusurul ei, mai cu seama a lui Calistrat Bogza era mai vinovata ca o facuse maica-sa frumoasa, si o lovea din cand in cand barbatu-sau ranjind. Bine c-o bate; numai atat ca-i fara de nici un folos. Numai primarita s-ar putea pune cu dansa in privinta rumenelelor

— ba chiar o si intrece, fiind mare mestera. Cat despre farmece si vraji, nu este alta mai presus decat dascalita. A tinut intr-o iarna trei saptamani o unguroaica numai? pentru invataturi de acestea. Munteanca se supunea acestor valuri si vanturi de vorbe si le asculta cu supunere, fiind in totul de parerea cucoanei Maria. Ascultand c-o ureche, isi lasa cugetul sa fuga si sa sfredeleasca in toate partile. Cand s-a intors Ghitisor, soarele era pe la toaca, indata l-a luat sub stapanirea ei sotia lui domnu Iorgu Vasiliu. Sa-i spuie dintr-odata si scurt daca Bogza si Cutui erau acasa.

— Erau acasa.

— Si cand au auzit ca-i cheama cineva la Primarie, ce-au zis?

— N-au zis nimica. Bogza a ranjit. Cutui a zis: bine.

— N-au cercetat, n-au intrebat?

— Ba da.

— Si tu ce le-ai spus?

— Eu nu le-am spus nimic, precum am avut porunca.

— Dar a lui Bogza ce facea?

— Femeia lui Bogza? Nu stiu, ca nu m-am uitat pe fereastră.

— Nici pe-a lui Cutui n-ai vazut-o?

— Nici.

— Nu spun eu? Se tin de vizite.

— Ba a lui Cutui era acasa; am auzit-o cantand, dar n-am vazut-o. Era acasa si cealalta. Am auzit-o cotrobaind prin pod. Bogza!

M-a intrebat cine a poposit aici, la han.

— Si i-ai spus?

— Nu i-am spus.

— Se intelegea insa ca a spus. Stapanu l-a rusinat pe Ghitisor c-o privire intr-o parte si c-o rasfrangere de buze.

— Cand au spus ca vin la Primarie?

— Au venit odata cu mine. Vitoria isi simti inima rasarind. Cu multe vorbe si cu mare graba, cucoana Maria isi puse incaltarile, apoi trase pe maneci cataveica. Au lasat pe Gheorghita ca s-asculte invataturi bune de la domnul Vasiliu s-au fost amandoua in aceasta vreme la Primarie. Acolo au gasit pe primar si pe notar fumand si stand la taifas cu gospodarii cei doi. Munteanca a fulgerat cu privirea prin geamuri. A intrat blanda si supusa in urma ocrotitoarei sale. Glasurile groase si tari au tacut. Fumul de tutun s-a ridicat in bagdadie. Vitoria s-a uitat s-a cunoscut pe Calistrat Bogza. L-a cunoscut si pe cel marunt si negricios. Primarul si notarul, oameni bine hraniti si grosi, erau imbracati oraseneste.

— Dumneata trebuie sa fii nevasta lui Lipan, a luat cuvantul cel dintai, razand, Bogza. Vitoria se uita in alta parte, dar il vedea. A dat din cap, incuviintand. A asteptat sa vada ce se mai spune.

— Ai venit dupa vreo datorie? Eu, pe cate stiu, am platit lui Lipan toti banii. Poate Cutui sa-i fi ramas ceva dator.

— Nu-i datorez nimica, raspunse Cutui, serios. Calistrat Bogza ranji iar:

— Atuncea poate ai venit sa ne vezi cum traim noi aici la Suha. Multamesc lui Dumnezeu, traim bine. Munteanca ofta:

— Alti oameni, intr-adevar, traiesc bine si-i vad impacati. Numai pe mine m-a alungat de-acasa supararea.

— Asa? Din care pricina, ma rog dumnitale? Spune, sa vedem daca-ti putem fi de vreun folos. De asta ne-ai chemat dumneata, nevasta? Bogza se mira, privind c-o usoara veselie pe notar si pe primar, care se mirau si ei. Vitoria tacu, plecand fruntea. Se amesteca nevasta lui domnu Iorgu Vasiliu:

— Dumneavoastra nu stiti, oameni buni, ca nevestii acesteia inca nu i s-a intors barbatul acasa? Bogza ii intoarse o privire de mirare. Ea isi zbatu pleoapa stanga. El zambi numai dintr-un colt al gurii:

— Ei, si daca nu i s-a intors acasa barbatul, ce-i putem face noi?

— Nu-mi puteti face nimica, vorbi cu blandeta Vitoria fara sa ridice fruntea. Ca o femeie nacajita ce ma aflu, am venit la niste prietini sa-j intreb si sa-mi spuie, cand s-au despartit de Nechifor Lipan, ce vorbe au grait? incotro l-au vazut ca se duce? Poate-a spus ceva din care as intelege unde sa-l caut. Bogza isi vari mainile in chimir si se uita induiosat la nevasta lui Lipan.

— Ce as putea sa-ti spun? zise el saltand din umeri. Pe drum, venind de la Dorna, ne-am inteles asupra vanzarii oilor. I-am numarat paralele. A dat o parte Cutui care-i de fata. Alta parte am dat eu. Ne-am despartit. Lipan inca arata graba mare.

— Dac-as putea sa stiu unde s-a intamplat asta suspina Vitoria.

— Vrai sa stii unde s-a intamplat asta? Pe drum.

— In care loc anume?

— Dumneata vrai sa stii cam multe, rase Calistrat. De unde vrai sa stiu eu chiar in ce loc? Pe cat tin minte, ne-am oprit la Crucea Talienilor.

— Si dupa ce i-ati platit, in care parte a apucat?

— Cum in care parte? S-a intors inapoi. S-a dus spre casa lui.

— Nu te supara, domnu Bogza, zise Vitoria. Am vrut sa stiu daca nu cumva a spus vreo vorba, ca ar avea de gand sa nu se intoarca acasa.

— Nu ma supara, nevasta, macar ca mie asemenea intrebari multe si marunte

nu-mi plac. Poate ai cumva vreo banuiala, spune curat. Nu umbla imprejur ca o albina care tot vra sa impunga.

— Vai de mine si de mine, se impotrivi munteanca, facandu-si cruce; sa ma fereasca Dumnezeu sfantul de un gand rau, ori de o banuiala. Vrau sa stiu numai daca ati inteles de la dansul ceva.

— N-am inteles nimica, isi rasufla Bogza ramasita de suparare. I-am dat paralele si s-a dus in treaba lui.

— La Crucea Talienilor?

— Da. Precum am spus.

— Si oile erau trecute inainte?

— Ca totdeauna.

— Vra sa zica un cioban, ori un baci, nu l-a mai vazut. Putea sa-i lepede aceluia un cuvânt. Vitoria ofta si ramase in aceeași pozitie, cu fruntea plecata, incercand a sfredeli dusumeaua cu betisorul pe care-l luase de la crasma. Atunci, intra in vorba, cu oarecare nepasare, sotia lui domnu Iorgu Vasiliu; Se uita intai la portretele de pe pereti, apoi facu iar semn din geana, aratand inca o data prin asta ca ea nu poate fi partasa la vreo nebunie ori vreo prostie a unei femei straine.

— De la cel care nu stie, femeie, nu poti cere o caruta de vorbe. Bogza incepu a rade catra tigara pe care o rasucea si dadu din cap: Asa-i.

— O femeie iti poate spune mai multe. Un barbat tace. Dar poate or sti altii, cu care sotul dumnitale s-a vazut dupa aceea. Or fi crasmari la care a facut popas la intoarcere. Or fi poate din cei care au fost martori la invoiala si la numaratoarea banilor. Vitoria inalta domol fruntea. Bogza isi aprinse tigara, trase si dadu drumul pe nas fumului.

— Asa ca atata-i, incheie el. Ce am stiut si mi-am adus aminte, am spus. Poate Cutui sa mai stie ceva.

— Eu nu mai stiu nimica.

— Dac-a fost un cioban de fata, ii poti cere si-l poti intreba, starui nevasta lui domnu Vasiliu catra Vitoria. Dac-a fost vreun om strain, poti sa te duci sa-l cercetezi, numai sa stim anume cine-i.

— Sa vedem; daca mi-oi aduce aminte, i-oi spune si asta primi Calistrat. Dar eu, femeie, mai degraba ma gandesc la alta. Sa nu fie saturat el de vechi, si sa fi cautat nou.

— Cum spui dumneata, domnu Calistrat?

— Si-a fi gasit alta femeie, ranji Bogza. Cei de fata zambira.

— Asta se poate, primi munteanca, zambind si ea palid; numai sa nu fie cea cu dintii ranjiti. Bogza pali si zvarli tigara. Urma o tacere. Femeile se indreptara spre usa.

— Domnu Bogza, vorbi din varful buzelor Vitoria; dumneata fii bun si nu te supara, ca unul care ai fost prieten cu Lipan. Eu voi mai trece pe la dumneavoastra. Daca va mai aduceti aminte de ceva, imi spuneti.

— Fie s-asa, raspunse Bogza. Te duci?

— Ma duc, ce sa fac? Musai sa-l caut, ca numai unul am. L-am cautat pe drumul mare, acuma am sa-l caut pe poteci, ori prin rapi. Sfanta Ana de la Bistrita are sa ma indrepte unde trebuie. Toata sara aceea Gheorghita a ramas ucenic la domnu Iorgu Vasiliu; iar sotia lui domnu Iorgu Vasiliu si cu Vitoria Lipan au stat la sfat in odaita punand la cale alte cercetari. Nevasta lui domnu Vasiliu s-a aratat foarte doritoare sa se duca in persoana la fata locului, acasa, atat la Bogza, cat si la Cutui, sa vada mai intai frumusetile

lumii, s-al doilea sa cumpaneasca desteptaciunea cu frumusetea, sa vada care-s mai usoare. Daca nici prin femei nu se va putea scurma somnul barbatilor, vorba lor la betie, marturisire in mare taina incredintata numai nevastei apoi atuncea, unde-i intuneric sa lamureasca Dumnezeu. Mai mult decat e in stare, omul nu poate face.

— Lipan avea o vorba, grai Vitoria, cu privirea ei de vis.

— Care vorba?

— Nimene nu poate sari peste umbra lui. Aceasta-i si pentru noi; poate si pentru altii.

— Adevarat cuvânt, bun cuvânt. Vitoria inchise ochii, zguduita. Din intunericul lui, in care se departa, pentru intaia oara Lipan se intorsese aratandu-si fata si graind lamurit numai pentru urechile ei. In vremea noptii s-a somnului, aceasta vedenie s-a mai produs o data. S-a adeverit si alta asteptare a muntencii. Vantul a pornit din nou, venind acuma de catra miazazi. Potrivit sfaturilor si hotararilor, mama si feciorul au lasat cojoacele cele grele si o parte din tarhat la hanul lui domnu Iorgu Vasiliu, si au trecut pe cateva zile dincolo de munte, la Sabasa. Cucoana Maria facuse indemn pentru anume cercetari si lamuriri. Vitoria isi urma un gând tainic al ei. Soarele isi slobozise iarasi puterile. Urcand soseaua cea mare serpuita peste Stanisoara, Vitoria si Gheorghita auzira glasul puhoaielor. Acest zvon crestea mai ales cand treceau peste arcurile marilor poduri de piatra, deasupra prapastiilor. Coborara in Sabasa odata cu apele drumului si acolo poposira la alta gazda si alti prietini

— la domnu Toma. Pe cat era de mititel domnu Vasiliu, pe-atata era de mare si de pletos domnu Toma. Iar nevasta-sa Catrina era maruntica; dar tot asa de vorbareata ca cucoana Maria. Numai cat toate le spunea incet si mai tainic, in clipa marturisise Vitoriei ca viata toata se temuse de omul ei. Macar ca stia pe de rost Alixandria si Visul Maicii Domnului mai frumos decat un calugar si se inchina cu smerenie dimineata si sara la icoane, domnu Toma avea dese tulburari de manie si atuncea impunea cu fruntea in toate partile ca un inorog. Cu toate acestea nu era om rau. Indata-i trecea si-si aducea aminte ca n-a baut in ziua aceea un pahar de vin. Stand la masa si la sfat cu prietinii acestia din Sabasa, Vitoria le povesti ce facuse, ce vazuse si ce aflase la Suha, in partea cealalta a muntelui. Le ceru si lor sfat si facu o rugaciune anumita. Sfaturile lor, destul de multe si de incurcate, le asculta cufundata in gandul ei, fara sa le auda. Iar pentru rugamintea pe care o facuse, s-a sculat domnu Toma si s-a aratat gata s-o insoteasca pe femeia lui Lipan in lungul satului. Si-a pus cojocelul cel nou; si-a trecut palmele peste plete in doua parti potrivindu-si caciula deasupra, si, cautand dupa usa toiaș, a iesit in ulita, cu femeia straina dupa el. Vitoria adusese cu dansa betisorul alb cu care incercase a sfredeli dusameaua primariei de la Suha. Il purta cu dansa subsuoara ca pe ceva folositor, desi nu-i era de nici un folos. Trecura in lungul unui drum naboit de apa dezghetului. Oamenii stateau inchisi in casutele lor sub munte si sub vant

— si arare se arata unul pe prispa, in lumina, privind la trecatori.

— Apoi dupa ce-or curge si aceste ape, zise domnu Toma, au sa iasa toti din barloguri. Acu datina munteanului e sa doarma. Se stie ca cei mai dulci somn e-n luna lui martisor. Din trecere, Vitoria se oprea la unele porti, privind pe deasupra.

— Mai avem, mai avem, grai domnu Toma, scuturandu-si caciula. Cotira pe-o

hudita, subt o rapa. In fund sta inchisa o gospodarie bine intocmita. Cum ajunsera la zaplazul de scanduri, domnul Toma batu cu toiagul in poarta, indata raspunsera canii. Vitoria se grabi sa treaca inainte si impinse portita, isi trase de la subsuoara betisorul, ca sa se apere. Domnu Toma pasi in urma ei, intinzand cu luare-aminte gatul intr-o parte, ca sa vada ce se intampla. Trei cani navalira cu zapaituri suparate. Deodata, cel mai mare, din mijloc, se opri. Statura si ceilalti; apoi se razletira, latrand din laturi. Cel din mijloc statea neclintit si atintit. Era un dulau sur si flocos, cu urechile si eu coada scurtate, dupa moda din munte a ciobanilor. Vitoria isi trecu betisorul in stanga si intinse spre el mana dreapta.

— Lupu!

Strigase c-un glas pe care abia il auzi domnu Toma. Totusi strigase din toate puterile ei launtrice. Cunoscand-o, cainele lui Lipan veni drept la dansa si i se asternu la picioare. Scheuna incet, plangand; inalta botul si linse mana care-l mangaia. Femeia avea in ea o sfarseala bolnava si-n acelasi timp o bucurie, gasind in animal o parte din fiinta celui prapadit.

CAP. XII

Desi stia despre ce-i vorba, domnu Toma se arata mirat. Nu-i venea sa creada ca asemenea intamplari pot avea loc; sa vie o nevasta de la Tarcau si sa gaseasca aicea, in Sabasa, cainele barbatului ei. Tot asa de mirat paru omul de gazda, cand vazu ca intr-adevar cainele raspunde la numele pe care i-l da nevasta si o cunostea de stapana cu mare bucurie. Dand lamurire la intrebarea nevastei, arata ca acest caine de pripas a venit la gospodaria lui asta-toamna, din rapile muntelui. L-a vazut dand tarcoale; pe urma s-a suit pe-un colnic s-a urlat, cum urla canii in singuratate. A coborat si s-a asezat in preajma, supunandu-se cu pantecele de pamant. Munteanul a inteles ca poate sa fie un cane ratacit de la ciobanii care au trecut cu oile. L-a judecat destept si vrednic dupa infatisare si a strigat la nevasta sa-i caute o bucata de mamaliga rece. I-a dus mamaliga aproape si i-a lasat-o. El s-a apropiat si a mancat-o lacom, din doua inghitituri. A venit la poarta, asteptand sa i se dea drumul. Gospodarul a deschis poarta. El a intrat s-au navalit asupra lui cei doi cani vechi de casa. Fara a fugi, fara a navali-asupra lor, fara a arata coltii, numai putintel arcuindu-se, si-a dat el intelegere cum ca ar fi un pribeag care cauta stapan si tovaras. A trecut spre sura. L-au primit astfel si canii. Oamenii de casa i-au dat nume Pripas, pe care el l-a inteles

— si s-a purtat toata iarna cu vrednicie, strajuind in vremea noptii in patru parti a ograzii si platindu-si cu dreptate hrana. Acuma, se invoia gospodarul, daca femeia asta si-a gasit canele si-i trebuie, poate sa si-l ieie, dand numai cuvenita multamire gazdei. El nu se pune de pricina, afland mai ales ca-i vorba de un gospodar stapan de oi, care s-a prapadit si nu se mai gaseste. In cele dintai saptamani, in unele dupa-amiezi, dulaul era fugar. Se ducea in

munte cautand parca ceva. Din cate spunea nevasta de la Tarcau, se vede ca-si cauta stapanul. Se ducea poate unde zacea lesul, intr-un loc singuratic si pustiu. Dupa ce au venit ninsorile si s-a pus omat, canele s-a mai linistit. Tot se mai duce pana la colnic. Acolo sta pe ganduri; dupa aceea se intoarce acasa. Mintea canelui nu-i ca a omului. Se vede ca a uitat drumul, daca intr-adevar se ducea pana la stapanul lui mort. In gandul acesta care-i venise dintr-o data, sa caute canele, Vitoria cunoscuse alta binecuvantare. De unde-i venise gandul? Fara indoiala de la Nechifor Lipan. El

— se intelegea lesne

— nu mai era intre vii cu trupul. Dar sufletul lui se intorsese spre dansa si-i dadea indemnuri. Era s-o hotarare mai de sus

— catra care inima ei intruna sta ingenunchiata. Desfacu naframa si dadu omului mai mult decat astepta. Gospodarul crezu ca se insala el; pe urma isi inchipui ca se insela nevasta. Desfacu la vedere cele doua bancnote de cate o suta de lei. Nevasta nu se inselase, le impinse spre el, innoindu-si multamirea. Canele o urma supus, scheunand din cand in cand moale. Atunci se apleca dintr-un umar si-i mangaia crestetul cu palma, il intreba in gand daca are sa-i fie de folos. Nu avea nici o indoiala ca are sa-i fie de folos deoarece nu se indreptase catra el fara hotararea altor puteri. Tine canele cu dansa si-l poarta de cateva ori in munte, pana ce si-a aduce aminte s-a cunoaste iarasi locurile. Poate are sa intarzie cu voia lui Dumnezeu, pana ce se va mantui zaporul si se vor scurge puhoaietele. Atunci, de pe costisa pe costisa si din rapa in rapa are sa caute oasele si armele. Calul nu s-a vazut. Poate-a fost dus de dusmani la iarmaroacele de la camp. Ori poate a fost si el pravalit si zdrobit si l-au ciugulit, ca si pe stapan, corbii. Acuma vede ca chiar de la inceputul inceputului a inteles aceasta durere a vietii ei; chiar de aceea, din intaia clipa, i-a stat inima ca in cleste. Mai bine astfel, intr-o privinta: sa-l stie mort, decat parazit de casa lui, in bratele alteia si-n asternut strain. Dar daca i-a fost lui Nechifor scrisa asemenea soarta, pe care nimica n-o poate inlatura, Dumnezeu, prin sfanta de la Bistrita, a adus-o pe dansa, Vitoria, pe cai cotite, tocmai unde trebuia ca sa-si gaseasca pe cel drag, sa-l ridice din locul pieirii si sa-l puie in pamant sfant, cu toate randuielile stiute. Acuma, dupa niste sfaturi ale sotiei domnului Vasiliu si dupa invatatura lui domnu Toma, ii ramanea sa mai faca un drum pana la Borca

— sa intrebe pe cale, s-acolo, inca o data, daca Lipan n-a fost zarit cumva intorcandu-se din Stanisoara. Dumnealui, domnu Toma, nu l-a vazut. Daca s-ar fi intors, n-ar fi lipsit a face la crasma popas. Cine-a facut o data popas intr-un loc s-a gasit ca-i bun acel popas

— apoi se abate s-a doua oara. Chiar daca nu i-i foame, poate i-i sete. Daca nu-l aduce foamea nici setea

— vine din prietinie. Nechifor Lipan a trecut o data. Domnu Toma l-a vazut ducandu-se

— calare intre ceilalti doi munteni, inapoi, venind cu fata, nu s-a mai aratat. S-a bucurat si Gheorghita de cane si, dupa hotararea maica-sa, l-a pus in lant, tinandu-l alaturea de el si de cai. In vremea cinei, s-a sculat domnu Toma, cat era de mare, si-a scuturat pletele si si-a mai adus aminte ca altadata, pe cand era el copilandru, s-a mai intamplat asemenea fapta, tot in aceste partii in singuratatile Stanisoarei. Iar cine ucide om nu poate sa scape de pedeapsa dumnezeiasca. Blastamat este sa fie urmarit si dat pe fata. Dator este sa-l urmareasca omul; randuit este sa-l urmareasca fiarele si dobitoacele. Daca ai

cunoaste intelesurile vantului si a tipetelor de paseri, si a scheunatului dihaniilor, si a umbletului ganganiilor, si a tuturor urmelor care sunt dar nu se vad dintr-o data

— atuncea indata ai ajunge la cel vinovat. De ajuns tot trebuie sa ajungi la el, insa mai tarziu. De aceea, ca un om cinstit si saritor la nacazul altuia, domnu Torna nu sta deloc la indoiala sa puie iapa la caruta si s-o duca el singur pana la Borca pe Vitoria si s-o intoarca inapoi in Sabasa, oprindu-se intruna si cercetand pretutindeni. Indoiala putea fi pan-aici. Acuma nu mai este. Lipan a ramas prapadit intre Sabasa si Suha. Dupa aceasta hotarare data de domnu Toma, jupaneasa Catrina, nevasta lui, a prins a lacrama si a caina pe Vitoria. Dar munteanca de data asta socotea ca nu mai are de ce plange. Avea de cautat, de gasit si de randuit. De plans, a plange mai pe urma. Acuma n-are vreme. Incalecand cu Gheorghita, a trecut iar la Suha. Lupu a mers cuminte in lantug. Clocoteau pretutindeni puhoaietele si batea vant cald. In popasul de sus au stat s-au ascultat cum pocneste gheata intr-un parau din vale, cine stie unde. Treceau corbi, treceau pajuri. Nu i-au dat nici o instiintare. Au ajuns, sara, la hanul lui domnu Vasiliu. Vitoria stia ca acolo are sa gaseasca ceva. Intr-adevar, a gasit. In sat la Suha, se starnise oarecare zvoana.

Spuneau unii si altii ca ar fi nevoie sa vie vreun judecator de la targ, sa cerceteze pum a fost cu vanzarea oilor. Sa vada daca se afla hartia lor de cumparatura de la Dorna, si daca gospodarii din Suha au chitanta de paralele pe care le-au dat lui Lipan. Nu spune nimene ca asemenea gospodari cu vaza ar fi in stare a savarsi o fapta rea

— dar e bine sa-si arate indreptarile. Afara de asta, a mai spus nu stiu cine ca numaidecat cinstirii gospodari trebuie sa arate martorul ori martorii care s-au gasit fata la vanzare si la numaratoarea banilor. Ba la intelegerea orisicui ca numai asemenea strain ori straini, care s-au aflat de fata, au putut sa urmareasca pe Lipan, sa-l loveasca si sa-i rapeasca banii oilor. S-ar putea ca acesti martori sa fie cu totul necunoscuti. Nici Calistrat, nici Ilie Cutui nu i-au vazut pan-atunci, nici de-atunci. Chiar dac-ar fi asa, sa arate ce infatisare aveau, ce cai si ce straie. Din putin, se pot afla multe si faptasii ies la iveala.

— Dar mai este una, draga Vitorie, urma cu fierbinteala cucoana Maria a lui domnu Iorgu Vasiliu. Inchipuieste-ti dumneata ca, de la o zi la alta, nevasta lui Bogza si-a adus aminte de mine si a venit aicea in vizita. Eu nu i-am dat apa cu dulceti si cafea, ca la cucoana primarului, dar am poftit-o sa sada. Si ce-ti pare dumitale, draga Vitorie, iaca m-a instiintat ca suntem rude si vine la mine sa ma intrebe de unde se imprastie asemenea proaste zvonuri asupra sotului sau. N-am de unde sti draga mea, zic. Poate sa fie unii din prietini, din dragostea cea mare care o au asupra voastra. Dupa asta vad ca incepe a ma ispiti de departe daca s-a dus munteanca la Tarcau si ce ganduri are. I-am raspuns ca n-ai nici un gand; ca umbli asa prin lume jelindu-ti barbatul.

Atuncea a lacramat si Ileana si i-a parut tare rau ca l-ai chemat pe gospodarul ei la Primarie, ca sa iasa pe urma in sat vorbe. Mai bine era daca te duceai la casa lor. Gaseai un pahar de vin s-o vorba buna

— s-un ajutor de la barbatu-sau, ca sa descoperi pe faptasi, daca sunt.

— Faptasi sunt, zic eu. Nu mult s-avem sa-i cunoastem. Iar munteanca, zic, rau a facut ca n-a venit la voi sa ceara sfat si ajutor. Cucoana Maria suradea subtire. Zambi si nevasta lui Lipan, in tacere.

— Vra sa zica s-a dus cum a venit, urma sotia domnului Iorgu Vasiliu. Nu trece, draga mea, un ceas si vad venind parechea.

— A venit si Gafita?

— A venit si Gafita lui Cutui. Asta umbla gatita mai luxos decat cealalta, dar e mai proasta. A venit si ea sa intrebe de una, de alta. I-am spus eu felurite lucruri. Am laudat-o pentru straie si pentru frumuseti; numaidecat i-am aratat mare parere de rau de vorbele care le scorneste asupra ei prietina cea mai buna pe care o are. Nu-i spun cine-i, ca sa nu var intriga; da-i buna prietina si nevasta de tovaras. Va fi fiind Ileana? Nu-i Ileana, zic, moale.

— Ba-i Ileana, vad eu ca nu te poti preface. Si ce spune, ma rog, pe conta mea, nevasta lui Bogza?

— Mai intai nu-i Ileana lui Bogza, raspund; al doilea nu spune cine stie ce, fara decat ca stie tot satul cine vine la dumneata, noaptea, cand ti-i barbatul dus dupa oi. La asemenea vorba dulce, a tipat de-a rasarit barbatu-meu pe scaun in pravalie.

— Spune ea asta? ea, care-i o sluta s-a scos-o Bogza din saracia de-acasa?

— Mai intai, draga, zic eu, nu-i vorba de Ileana.

— Ba o stiu eu de cate e-n stare. La biserica trage la mine numai cu coada ochiului, sa vada cum is imbracata si crapa de ciuda. Decat sa vorbeasca de altele, mai bine sa se uite la dansa. Asupra mea nu vine barbatu-meu baut si nu ma gramadeste intr-uh cotlon, ca sa ma stropseasca in batai. Afara de asta, barbatu-meu nu viseaza urat. Gazda se opri. Femeile se uitara una la alta. Munteanca isi zbatu pleoapele si-si increti fruntea.

— Mani am sa trec si eu pe la dansule, zise incet Vitoria, sa le rog sa ma ierte de supararea pe care am facut-o oamenilor lor. Bine ar fi sa aflu cine-a fost martor, bine ar fi sa vad hartiile si chitantele; dar acu mai tare mi-i in grija de ce se spune. Am si eu vorbe potrivite dupa pilda dumnitale, draga cucoana Marie, sa le atat si sa le otravesc, ca sa le fac sa lepede din ele tot. Daca au de spus ceva, au sa spuie. Daca n-or avea ce spune, ii las in plata lui Dumnezeu. Nu se cuvine sa obijduiesc om nevinovat. Cerc sa-mi gasesc sotul, ii fac toate slujbele randuite, ca sa i se linisteasca sufletul. Acuma mi s-a aratat in vis cu fata

— si ma cheama. Din dezbaterele amanuntite ale femeilor, a iesit o randuiala buna. A doua zi dimineata, domnu Iorgu Vasiliu trimete dupa Bogza si Cutui, ca sa vie sa faca contract pentru branza. Au ei treburi negustoresti pe care le-au tot amanat in vremea iernii. Acuma vine primavara si afacerile incep a misca. Deci gospodarii de la Doi Meri vin pentru contract si arvuna. Precum se cuvine, au sa beie si aldamas si au sa mai intarzie, in vremea asta Gheorghita sade dosit in casuta cea mica din ograda. Iar ele se duc intai la Bogza acasa, pe urma la Cutui. Ori se duce una la Cutui si alta la Bogza, si dupa aceea schimba. Au sa le intepe, au sa le invalui, au sa le fiarba pe nevestele oierilor

— pana ce le-or vedea zvarcolindu-se ca viermele, in asemenea imprejurare, Vitoria isi va da seama despre ce pot sti femeile de treburile barbatilor lor

— chiar de tainele lor, care le-au fost incredintate cu grozav juramant. Iar dupa asta, munteanca se poate duce sa caute. Ramane sotia lui domnu Vasiliu sa incurce laturile si mai tare. Adevarul intreg, fara indoiala, numai Dumnezeu il cunoaste; insa cucoana Maria dorea aprig sa vada pe nevasta lui Cutui mai putin luxos imbracata. Facand astfel si necastigand decat prepusuri, s-au intors amandoua la dugheana tot cu vorbe multe si Vitoria a incalcat, ca sa treaca iar muntele, cu feciorul. Drumul se curatise de ape si se zvanta. Padurea fasaia lin din cetini si rasufla aburi, in poienile sorite,

pământul se ochise bine și înverzeau pajisti, în frunzele moarte din marginea unei râpi, Vitoria găsi clopotei albi. Cobori din târnita ca să-și rupă, și-și înalta pe coditele lor subțiri, în lumină. Privi cerul albastru și înghiți mireasma pădurii. Cu fraul calului trecut pe după cot, porni pe cărarea din marginea drumului. Trupul ei ar fi vrut să cânte și să înmugurească; simtea intrând în el soare și bucurie, dar în același timp se ofilea în ea totul, grabnic, ca clopoteii pe care-i ținea între degete și care pierisera. Căinele dadu scâncet. S-ar fi voit și el slobod.

— Gheorghita, da-i și lui drumul, zise femeia, atentă. Flăcaul descăleca și descătarama zgărdă lui Lupu. Dar cănele nu căuta să zburde. Umbla cu botul în soare și din când în când parca încerca să strănute. Rânjea și forțaia pe nas, adîlmecînd și sorbind adierile. Urcă așa la pas din parapet de pod în parapet de pod. Sus, poposîra. Cănele stă cu luare-amînte pe coadă, privind vailă ca un om. Petrecea și el, uitîndu-se la frumusețile lumii. Gheorghita îl observa de cîteva ori și-l arăta din ochi către mamică-să, rîzînd.

— Îi place și lui să se uite zise munteanca, serioasă. Când coborî la al doilea pod al văii dinspre Sabasa, cănele se opri și deveni neliniștit. Deodată se repezi asupra cailor, latrînd și încercînd să-și înțeleste de boturi.

— Nu înțeleg ce va fi avînd astăzi Lupu, vorbi Gheorghita, nedumerit. Și astă dimineață, când îl țineam lângă mine, în sură la domnul Vasiliu, tot cerca să iasă din zgărdă și mărăia. Parcă era tînet, când s-aude departe.

— A făcut asta?

— Da. S-a liniștit tîrziu, după ce s-a desertat crasma de oameni. Acum vad că vine altă nebunie.

— Să vedem ce este. Să oprim caii. Cănele își conținea dușmania împotriva dobitoacelor. Se întoarse asupra oamenilor. Apoi cîți pe lângă parmaclacul podului, în răpa. Se duse așa o bucată la vale, pe o pajistă nouă, care lucea în soare

— și iar veni la drum. Se repezi asupra lui Gheorghita, încolțindu-l de pulpana șumăiesului. Flăcaul îl izbi cu piciorul. Animalul se duse chelălăind la vale, pe aceeași urmă.

— Baiete, zise munteanca, leaga-ți calul de un mesteacan, cum faci și eu. Coboară-te în răpa după căne. Și așa, când suiam, a dat aicea semn; dar era în lîntug.

— Da de ce să mă cobor? E un pripor gol, fără carare.

— Coboară-te, îți spun. Aud pe Lupu dînd glas. A găsit ceva. Deodată i se îmbujoraseră obrazii și-i luceau ochii. Flăcaul înțelese. Cîțind și el pe lângă parmaclacul de piatră, își dadu drumul țaras în răpa. Femeia se aplecă și văzu prăpastia. Totuși Gheorghita lîncea lîngă pe clina umedă, stîrnind bolovanii. Cănele nu se zărea; i se auzea numai glasul, dosit în vîgaună. Observa pe flăcau în picioare, ocolînd sub mal. Îndată se sui spre ea chemarea lui înfricosă. Avînd bună încredințare de ce putea fi acolo, Vitoria își adună cu palmele strîiul în poala din față și-și dadu drumul alunecînd pe urmă băiatului. Cu tîmplele vîjăind rîzbi în rupțura de mal, în latratul ascuțit și întărit al cănelui. Gheorghita zăcea de plans cu ochii acoperiți de cotul drept înălțat la frunte. Oase risipite, cu zgîrcurile umede, albeau țărana. Boftorii, țasca, chimirul, căciula brumarie erau ale lui Nechifor. Era el acolo, însă imputinat de dinții fiarelor. Scheletul calului, curățat de carne, sub târnita și poclazi, zăcea mai încolo. Femeia răcni aprig:

— Gheorghita!

Flacaul tresari si se intoarse. Dar ea striga pe celalalt, pe mort. Ingenunchind cu graba, ii aduna ciolanele si-i deosebi lucrurile. Capatana era sparta de baltag.

CAP. XIII

Cu graba, dar fara lacrimi, femeia facu cea dintai randuiala. Desparti din tarhatul umed si muced o poclada si o asternu peste ramasitele lui Nechifor Lipan. Flacaul parea cu totul zapacit. Abia acum intelegea ca acolo zace tatal lui;

— Plangea ca un copil mic, cu ochii mititei si buzele rasfrante. Femeia statu in picioare, cu manile cuprinse sub sani, si cauta s-si deie sama de loc. De sus, de langa parapetul de piatra, sapatura costisei venea oabla ca o prapastie. Sus, era umplutura pardosita cu lespezi cioplite. Pana jos in cotlonul rapei arata sa fie cam douazeci de metri. Aicea malul era ros si scobit si avea in fata putintel tapsan ocolit de colturi de stanca. Pe urma rapa se pravalea mai in fund. Era un loc asa de stramt, asa de singuratic, asa de dosit. Numai soarele il ajungea si-l batea in plin. Nu suia la nici o poteca; n-avea nici un fel de legatura in curmezis cu vecinatatile. Aici fusese soarta lui Nechifor Lipan, sa cada ca-ntr-o fantana, lovit si brancit de mana dusmanului. Nimeni nu mai putuse vedea acea crunta priveliste. Oamenii calatori treceau fara grija pe sus; pastorii n-aveau intr-acolo loc de apropiere. Soarele de toamna rasarise si asfintise asupra mortului singur si asupra calului zdrobit. Venisera asupra lesurilor ploile cele negre; hultanii si corbii stateau asupra lor ciucur; iar in vremea noptilor au venit dihaniile din rapile muntelui, sprijinind in mort labelle si tragand cu coltii. Numai acest cane a stiut toate si a vegheat in preajma pana ce l-a alungat foamea catra oamenii vii. S-a mai intors din cand in cand si a mai asteptat; dupa aceea, intr-o zi, a sosit vifor si ninsoare si iarna a astupat rapa. Acuma soarele a curatit-o si a eliberat-o, dupa o vointa a lui Dumnezeu, si tot dupa aceeaasi vointa, canele, trecand pe sus, a adulmecat mirosurile si i-a dat ei stiinta. Observand ca flacaul nu-si venise inca in fire, masura din ochi inaltimea pana sus si prubului cum s-ar putea catara la drum. Pipai anume locuri cu piciorul si-si cauta sprijin, intinse bratele spre aschii de piatra si gasi o cale cotita si anevoioasa.

— Am treaba sus, striga ea la Gheorghita; ma intorc indata. De sus, de langa parapet, chema canele:

— Vin-aici, Lupu!

Dulaul sui sprinten pe urmele ei. Il puse langa cai, paznic impotriva trecatorilor. Apoi cotrobai in boclucuri si se cobori iar la vale cu chibrituri si c-o faclie de ceara. Aprinse faclia si o potrivi la dos, in scobitura malului. Avea in ea o putere noua, care-i razbea in toate miscarile si in priviri.

— Gheorghita, hotari ea, tu sa stai aici, sa priveghezi pe tatu-tau. Iar eu ma scobor in graba la Sabasa ca sa dau de stire., Vin cu caruta si cu domnu Toma, ca sa luam mortul, sa-l ducem in sat si sa implinim cele de cuviinta.

— Bine, mamuca, suspina flacaul. Oi sta aici, dupa cum imi poruncesti.

— Sa stai, Gheorghita!

Eu nu intarzii mult. Vezi sa nu se stinga lumina. Sui iar la drum, incalca si se duse, lasand pe Lupu langa celalalt cal. Flacaul privea lumina faciei. Abia o putea deosebi din stralucirea soarelui, care batea piezis. Fara o vointa anumita, se asezase intr-o lature, mai mult cu spatele, spre poclada care acoperea ciolanele, zgarcurile, parul si lucrurile tatalui sau, amestecate. Nu s-ar fi putut spune ca are vreun dezgust, dar de cand traia pe lume nu-i fusese data o asemenea cumplita vedere. Ridicand ochii si privind departe, baga de sama ca se afla intr-un loc cu totul pustiu, intre stanci, intre rapi, sub cerul inalt. Padurea era aproape, in fundul prapastiilor se mai tineau ostroave de omat. Dintr-o data stralucirea soarelui trecu spre varful brazilor si catra piscuri. Cu coada ochiului, vazu lumina faciei crescand in umbra vagonii. Era o liniste neclintita, parca toate impietrisera in asfintitul de soare. Statu si el neclintit ca toate, ascultandu-si bataile inimii. Tresari numai cand auzi sus, in aurul luminii, un strigat de pajura. Chemase de doua ori. O vazu deasupra, plutind lin pe aripi; isi misca numai capul; parca-l privea pe dansul. Se auzi alta chemare mai departata. Pajura pluti intr-acolo. Cerul ramase singur si in curand din cer paru ca ninge inserarea. Judecandu-se el singur pe sine, flacaul se incredinta ca nu se simte in el vreo sfiala; ar fi dorit numai sa aiba in preajma lui un suflet viu. Canele era, insa la drum, sus. Latrase numai o data. Acuma tacea si se facuse noapte. Deci nu mai trecea nici un drumet. Luceau stele. Porni o adiere de vant. Auzi in prapastie un scancet de dihanie. Poate i s-a parut. O neliniste fierbinte i se porni din maruntaie si-l fulgera in crestet. Rasari in picioare si cauta loc de trecere pe urmele maica-sa. Zgreptenand cu unghiile si impingandu-se la deal cu calcaiele, ajunse asudat si gafaind sus. Calul necheza usurel; canele veni langa dansul. Acolo sus, la drum, i se parea ca e mai putin intuneric, indata ce iese luna, toate au sa se lumineze deplin. Are sa se lumineze deplin si jos in vagona. Acolo s-a inaltat in picioare mortul, invalit in poclada asteptand binecuvantarea din urma si rugaciunile de care n-a avut parte. Isi apleca urechea. Tragea o adiere abia simtita. Banuia in rapa pipaiti de pasi si-n imprejurimi fosnet. I se deslusira in urechi zvonuri de paraie departate. Tarziu, prin lumina de luna, trecura pe deasupra brazilor paseri straine. Singuratatile muntelui pulsau de apele primaverii; viata tainica isi intindea iar punctele peste prapastiile mortii. Sangele si carnea lui Nechifor Lipan se intorceau asupra lui in pasi, in zboruri, in chemari. Flacaul nu intelegea din toate decat o frica strecurata din pamant in el, si incepu sa vorbeasca cu canele si calul, adresandu-le cuvinte fara noima. Tot ca sa-i treaca vremea mai usor, cauta traista cu orz. Dupa aceea isi pregati un culcus si se invali in poclada. Zgomotele noptii ii parura abia simtite si i se ingreua trupul de somn, cand Lupu dadu glas catra vale. Zvarlindu-se in sus, se pali cu fruntea de traista de orz aninata de capul calului. Apoi racni spariat: Cine-i? Nu-i raspunse decat cainele, care zapai iar. Cand canele se linisti, flacaul auzi, in tacerea cuprinsului, bataia ca de clopot a fierariilor de la o caruta. Auzi chemari, aproape. Cunoscu glasul lui domnu Toma. Venea, cu Vitoria Lipan, nu numai crasmarul, ci si judetul satului, s-un strajer. Poposira, deshamara iapa, aprinsera un foc de gateje langa parapetul podului.

— Arde faclia, Gheorghita? intreba Vitoria.

— Cred ca arde raspunse flacaul cu indoiala.

— Vai, baiete, il mostra femeia, cum nu intelegi tu o datorie ca asta!

Coboara si vezi. Tine, am adus de la biserica felinarul acesta cu semnul crucii.

Aprinde lumanarea din el si potriveste-l frumos la capataiul lui tata-tu. Sa stii ca nu se poate sa-l ridicam azi, poate nici mani. Cat ar fi, trebuie sa-l priveghem, si m-am inteles cu parintele Tudorache ca sa vie sa ceteasca aici.

— Dar de ce nu putem sa-l ridicam? se impotrivi Gheorghita, neguros.

— Nu se poate, caci ei isi au randuielile lor.

— Care ei?

— Stapanirea, isi au randuielile lor cum sa steie toate pe loc pana ce vine domnu subprefect pe care l-am vazut noi la Farcasa, si doftorul, si domnu procuror.

— Da de ce sa vie? Ce au ei cu noi?

— Cu noi n-au nimica. Au cu mortul, sa vada cum si ce. Sa cunoasca si ei cum ca intr-adevar a fost ucis, si dupa aceea sa inceapa a cauta pe faptasi. Eu intai am tipat ca sa ma lese in pace sa-mi iau omul; si sa-i fac cele de cuviinta. Dar atuncea s-a sculat domnu Toma, care-i de fata, si m-a sfatuit sa ma supun, ca altfel ne vara judecatorii in inchisoare. Dac-am vazut s-am vazut, ce sa fac? M-am supus. Or face ei cum au randuiala si dupa aceea mi-or da mortul. Dupa asta nu mai au nici ei nimic cu mine, nici eu cu dansii.

— T!

nu asa, nevasta, se amesteca, nemultamit, domnu Toma; ei doar nu fac asta dintr-o rautate. Randuiala aceasta o au ca sa poata gasi pe ucigas.

— Domnu Toma, nu te supara. Daca s-or uita la niste ciolane, parca au sa stie care-i faptasul?

— Nu-i numai asta. Ai sa arati si dumneata ce stii si ce banuiesti.

— Eu? se mira munteanca si privi piezis spre ceilalti oameni, care suiseră cu ea din Sabasa. Apoi tacu si-si acoperi buzele cu podul palmei stangi. Tare-ti multamesc, domnu Toma, pentru ajutorul care-l dai, adaogi ea cu glas bland; si-i fi bun sa mai trimeti aicea, mani caruta cu parintele, asa precum te-am mai rugat. Ti-oi plati cat ii spune, s-oi socoti ajutorul dumnitale ca o binefacere. Pune in caruta odata cu parintele, pani douazeci, masline doua chile si scrumbii zece, si rachiu cinci garafi de cate-o oca. Scrie si acestea in catastif la dumneata, pe langa cele ce am adus acum cu noi. Cine-a binevoi sa vie aici ca sa vada ori sa privegheze pe mort, sa-l cinstesc c-un pahar si sa-i dau o bucata de pita cu ceva, ca sa fie de pomenire. Poftesc s-acuma pe domnu judet si pe strajer. Gheorghita, scoate din fan, din caruta lui domnu Toma, o garafa si ad-o aici, la foc. Oamenii s-au bucurat si au zambit cu voie-buna catra nevasta, prin lucirea flacarilor. Vitoria le-a turnat rachiu si au baut pe rand din acelasi pahar, neuitand sa inchine pentru mort. Domnu Toma, mai ales a vorbit drept dupa inima Vitoriei:

— Dumnezeu sa-i ierte lui Nechifor Lipan toate gresalele cu voie si fara voie si sa binevoiasca a-i da, macar de-acu inainte, hodina in pamant. La aceasta inchinare Vitoria a crezut de cuviinta sa lacrameze, inainte de a bea, a varsat pentru mort o picatura din pahar. Asta o facea de mult, de cand se aratase intelegerea ei adevarul. Flacaul a coborat felinarul in rapa. Ceilalti au asteptat ziua, langa foc, cinstind din cand in cand bautura. Pe urma s-au dus si ei sa descopere si sa vada pe Lipan. Domnu Toma s-a intors in sat cu strajerul. Dupa hotararea Vitoriei, i-a naimit cal si l-a repezit solie de-al doilea la domnu subprefect Nastase Balmez, sa-l roage sa binevoiasca a implini cat a putea mai degraba randuielile stapanirii; ca nevasta mortului il roaga cu lacrimi si plateste toate cheltuielile. In cursul zilei s-a ostenit parintele la deal, intre

garafi si pani, si cu mare greutate s-a pogorat in rapa, desi Vitoria tocmise om ca sa taie si sa sape trepte. Sfintia sa era batran si pantecos si cu greu a izbutit a se infatisa la datorie. Punandu-si patrafirul, si-a mangaiat barba alba, a deschis cartea si a prins a ceti cuvinte vechi. Din cand in cand se oprea, ca sa rasufle de truda. Vaduva a dat la o parte un colt de poclada, ca s-auda si mortul si sa se uite la cer cu gavanurile negre ale capatanii. Oamenii din sat si trecatori de aiurea venisera nu atat pentru cetanie, cat pentru pomana mortului. Femeile spuneau si altora intamplarile si era de mirare cum sosisera, pe vant, ori prin pamant, vesti de dincolo de munte, cum ca faptasii ar fi niste oieri care ar fi traitori in acele parti. Vitoria asculta atent vorbele si se gandea ca numaidecat trebuie sa treaca la o prietina a ei de-acolo, s-o poftasca la ingropaciune si sa mai afle ce vorbe s-au mai spus si ce iscodiri s-au mai indeplinit. Avea chiar o placere gandindu-se ca a ramas cineva acolo care scormoneste si afla. Autoritatile nu s-au putut aduna in rapa decat a treia zi. Vitoria a stat c-un umar intors, ascultand ce puteau sa spuna niste oameni care n-aveau nimic cu Nechifor Lipan. Au descoperit oasele, s-au uitat la ele; unul a cercetat capatana; pe urma a scris pe hartie ce-au vazut si ce-au inteles. Jignita a fost munteanca mai ales de faptul ca nici unul nu si-a facut cruce si n-a spus o vorba crestineasca pentru sufletul lui Nechifor. Domnul subprefect Anastase Balmez si-a adus aminte ca a mai vazut-o pe munteanca.

— Acesta ti-i omul dupa care umblai? intreba el.

— Acesta-i, domnule, raspunse munteanca.

— Dupa cat se vede, e ceea ce banuiam eu inca de-atunci. Omul dumnitale a fost omorat si jefuit.

— Da, domnule, raspunse cu blandeta Vitoria: insa in tasca s-au aflat ceva parale, si chimirul n-a fost desprins de pe el.

— Atunci sa-l fi ucis careva din dusmanie?

— Cum pot crede una ca asta, domnule, cand el a calatorit cu prietini de la Dorna pan-aici? Atunci Vitoria s-a crezut datoare sa spuie ce stia. Anume ca, dupa cumparatura de oi de la Dorna, Nechifor a venit pan-aici cu doi tovarasi si prietini, care traiesc si acum peste Stanisoara, la un loc care se cheama Doi Meri. Acei prietini arata ca au cumparat oile lui Lipan si i-au numarat banii. Dupa numaratoarea banilor, care s-a facut sus, Lipan s-a intors, purcegand spre casa. Atunci se vede ca cineva, care a fost de fata s-a vazut targul si banii, s-a luat dupa el si l-a lovit. I-a rapit banii oilor. Altfel nu poate sa fie, arata Vitoria; caci asa spun acei doi prietini ai mortului, anume Calistrat Bogza si Ilie Cutui. Deci Lipan, nu si-a pus banii la un loc cu cei care-i mai ramasesera; ci-i purta in mana. Ucigasul l-a lovit si i-a smuls banii; caci, cum l-a lovit, Lipan a cazut in rapa cu tot cu cal. Sa se fi dus dupa el, e mai greu de crezut; caci era canele, care s-ar fi luptat cu indarjire pentru stapan. Ca sa jefuiasca pe mort, acel care lovise trebuia sa ucida si canele, insa canele s-a aflat viu. Ramane de vazut cine era acel strain martor, care a vazut pe Lipan primind banii. Dupa cat intelegea ea, gospodarii nu-si aduc aminte cine ar fi fost acel om strain. Dar daca i-a strange stapanirea, ei au sa marturiseasca si au sa-l arate, in acelasi timp se intelege ca au sa faca si dovada cumparaturii oilor cu vreo chitanta pe care Lipan a scris-o in varful muntelui, desi acolo nu se afla nici un fel de cantelarie, iar vantul nu aduce in vartejurile lui acolo nici cerneluri, nici pene de scris. Hartia de cumparatoare a oilor e la Lipan in tasca, nu-i la dansii; insa daca spun ei ca au dat bani pe partea lui de oi si i-

au numarat acolo cu martor, cine poate indrazni sa spuie ca nu-i asa? Adevarat este ca lumea se dovedeste plina de vorbe si inselari si ar fi spunand unii si altii de peste munte ca toata treaba asta n-ar fi curata; insa ea nu poate obijdui pe nimeni, fiind incredintata ca Dumnezeu va scoate la urma urmei adevarul la lumina.

— Femeie, zise domnu Anastase Balmez, rasfrangandu-si cu dispret buzele; din ce spui dumneata, eu nu pot intelege nimica. A fost vreun martor cand s-a facut targul?

— Nu stiu, n-am de unde sti, domnule subprefect; dumneata vei intreba si gospodarii vor raspunde.

— Bine, la asta ne pricepem noi, si avem sa-i intrebam. Dar dumneata stii ceva despre acel martor? De unde l-ai scos?

— Eu nu l-am scos de nicairi, domnule subprefect; dar trebuie sa fi fost. Daca n-a fost acolo un strain pe care l-am putea trage la raspundere, atunci sa deie sama prietinii.

— Dumnezeu sa te inteleaga, femeie. Banuiesti cumva pe acei prietini, Calistrat Bogza si Ilie Cutui?

— Fereasca Sfantul; eu nu banuiesc pe nimeni. Ei au sa va spuie s-au sa-si deie sama, ca niste gospodari ce sunt. Pana la Borca, in urma oilor, au umblat trei. Dincolo, peste munte, nu s-au mai vazut decat doi. Pe-al treilea l-au mancat hultanii si lupii, dupa cum se vede. Dumnealor sa arate cine a dat cu baltagul; caci si asta se vede in capatana aceasta. Eu n-am de unde sti; dumneavoastra nici atata; sa spuie dumnealor, sa arate pe acel care a fost martor si a vazut numaratoarea banilor.

— Ce martor, femeie? Ce-mi tot vorbesti de martor?

— Graiesc si eu ca o minte slaba ce ma aflu.

— Lasa martorul, femeie. Datoria mea e sa strang in chingi pe cei doi. Oricat de vicleni ar fi, cu mine nu se pot pune. Am descoperit eu cazuri mai grele. Vitoria isi stranse umerii si buzele:

— Dumneavoastra, domnule subprefect, veti face cum veti crede ca-i mai bine; sa-mi dati invoire sa-mi ingrop omul si sa-i fac randuielile crestinesti. Va rog sa scrieti si ciobanilor.

— Care ciobani?

— Ciobanii lui Lipan, care aveau in sama oile lui. Nu se poate sa nu stie si ei de vanzare

— daca intr-adevar a fost vanzare.

— Dumneata crezi cumva ca n-a fost vanzare? si l-au ucis cei doi ca sa-i ieie oile?

— Eu n-am spus asta, domnule. Am spus sa scrieti ciobanilor. Nu se putea sa-i lepede stapanul lor asa, fara sa le plateasca simbriile si sa-i cinsteasca dupa datina.

— Ai dreptate, vom face intrebare. Si cred, nevasta, ca n-ar fi rau sa mergi si dumneata cu mine acolo, sa fii de fata cand am sa-i chem, pe Bogza si pe Cutui.

— Merg, de ce sa nu merg? se invoi Vitoria. Am acolo treaba si c-o prietina a mea, sotia unui negustor. Vreau s-o poftesc si pe dansa sa fie de fata cand vom cobori aceste oase in sat, ca sa le punem la hodina, in pamant. Se cuvine sa poftesc si pe acei gospodari, cu nevestele.

— Cum asa? Eu ma duc sa-i cercetez si dumneata ii poftesti la ingropaciune?

— De ce sa nu-i poftesc? ii poftesc si la ingropaciune, si la praznic, ca pe niste

buni crestini. Eu n-am nimic cu dansii; Dumnezeu nu mi i-a aratat inca. Oamenii pot vorbi una si alta; femeia lui Cutui poate spune despre Bogza ca ar fi avand visuri urate si graieste prin somn; dumneavoastra, ca stapanire, puteti sa le puneti intrebari; dar eu ce pot face decat o ingropaciune cu datoriile care se cuvin mortilor? ii poftesc si pe dansii; de ce sa nu-i poftesc? Va poftesc si pe dumneavoastra, daca nu vi-i cu suparare. Parca asa nu vor fi subt ochii dumneavoastra? Domnu Anastase Balmez clatina din cap si ramase ganditor. Iar avea femeia dreptate; insa nu credea de demnitatea lui sa recunoasca. O cercetare discreta si delicata i se infatisa ca sistemul cel mai bun sa descopere si sa apuce de grumaz pe faptasi. Negresit, cei doi gospodari nu vor putea sa refuze sa vie la inmormantare in Sabasa. Asta ar fi ceea ce, in drept, se chiama o confruntare cu cadavrul victimei, incerca sa lamureasca asta femeii. Acuma in sfarsit i se parea c-o intelesese si o judeca destul de vicleana si ascunsa. Vitoria nu putea sti ce poate fi o confruntare, dar primi, zambind, hotararea autoritatii

— cugetand in sine ca nu-i rau sa fie amestecat si boierasul acela eu caciula tuguata, in zvonurile, prepusurile si intrigile otravite care cresteau ca un bulz de omat in cealalta vale, in sat la Suha. Cat era el de boier si de fudul

— ea si cucoana Maria il puteau vinde si rascumpara, jucandu-l pe degete, cu tot cu doftor, cu tot cu Bogza si Cutui, si cu tot cu nevestele lor. Autoritatile sfarsindu-si cercetarea, femeia trase iar poclada peste ciolane si schimba lumanarea din felinar, in acelasi timp suspina si bocea incet, dar cu coada ochiului priveghea in toate partile la oamenii aceia straini, in straie negre, si cu urechea era atenta la tot ce se spunea si se soptea.

CAP. XIV

In Suha, domnul Anastase Balmez si-a inceput cercetarile lui cu o dibacie de care se simtea cu drept cuvint, mandru. A poftit la domnia sa, ca informatori, pe cei doi gospodari, hotarat sa-i asculte cu rabdare si cu blandeta.

— Ce pot pentru ca sa stiu eu, domnule subprefect? a raspuns cu glas destul de hotarat, amestecat cu putina suparare, omul cu buza despicata. Eu nu pot pentru ca sa stiu nimica.

— stiu, te cred, domnu Bogza, il domolea subprefectul. Dumneata esti un om cu stare. Te bucuri de deosebita consideratie. Eu am datoria sa te intreb.

Dumneata ai datoria sa raspunzi. Caci de la Dorna si pana aici te-ai aflat cu Nechifor Lipan. Ati calatorit impreuna; ati mancat impreuna. Nu-i asa?

— Asa este.

— Fiind asa, te rog sa binevoiesti a-mi spune unde v-ati despartit.

— Apoi sa vie si Ilie Cutui, sa fie de fata. Sa spuie si el. A fost si dansul acolo.

— Il intreb si pe dansul, n-ai grija. Eu am interesul sa aflu toate acestea, pentru a putea urmari pe faptas. Crezi dumneata ca pot eu sa ridic un deget pana ce nu am incredintare deplina? Eu nu sunt invatat sa obijduiesc pe nimeni. Asa ca sa fii bun sa-ti aduci aminte cand v-ati despartit, ca sa pot prinde un fir.

— Care fir?

— Sa pot prinde un fir, sa gasesc o urma, sa incep cu ceva.

— Care urma? Pe mine, domnule subprefect, sa nu ma nacajiti, ca destule am eu pe cap. Eu de moartea acelui oier nu pot pentru ca sa stiu nimica. Ce pot pentru ca sa spun, decat atata, cum ca eu si Cutui ne-am despartit de el cand am ajuns in varful Stanisoarei. Atuncea, cand a vazut el cat drum mai are pana la apa Moldovei si pe urma pana la apa Prutului, s-a lehametuit si s-a hotarat sa se lese de turma asta. Am eu destule oi

— zice

— la apa Jijiei. Dati-mi castig ca si pentru celelalte o suta, si cheltuielile pe care le-am facut, si duceti-va sanatosi. Sa deie Dumnezeu sa aveti spor de la dansele. Eu ma intorc acasa.

— Asa a spus?

— Da; intocmai.

— Si i-ati dat banii?

— I-am dat banii. I-am numarat hartii de cate o mie si de cate o suta. Nevasta mortului statea umilita intr-un colt al odaii, cu capu-n vatra, cu coatele pe genunchi, cu fruntea in palme.

— Nici nu se poate altfel, zice ea incet, fara a se clinti. Gospodarii i-au numarat paralele. Celalalt sta la o parte s-a vazut.

— Care celalalt? se incrunta Bogza.

— Lasa-ne, femeie, hotari subprefectul. Nu incurca lucrurile.

— Eu nu le incurc. Eu vreau sa descurc pe acest crestin care nu-i vinovat cu nimica, se intoarse munteanca zambind catre Bogza. A fost unul strain, care a vazut cand s-au numarat banii. Acela trebuie cunoscut si urmarit.

— Dar n-a mai fost nici un strain, femeie; ti-am mai spus.

— Ba poate sa fi fost, se intoarse Bogza.

— Nu spun eu? Trebuie sa fi fost. Dumneata poate credeai ca vorbesc de domnu Cutui? Domnul subprefect se intarata putintel:

— Daca a fost, sa spuie omul. Cine a fost? il cunoaste?

— Nu cunosc; poate pentru ca sa stie Cutui.

— Nu stie nici el. De unde sa stie? Sa zicem ca i-au iesit hotii inainte si gata!

— Vezi? Atuncea de ce tot amesteci acel martor?

— Nu-l amestec, domnule subprefect. Dar noi muntenii avem obiceiul sa facem vanzarile cu martori, nu cu hartii scrise de domnii judecatori. Daca domnia voastra spuneti ca nu-i martor, eu tac. Atunci s-au scris hartii. Dar la urma urmei nici de acestea nu era nevoie, caci domnu Bogza si domnu Cutui erau prietini buni cu domnu Nechifor Lipan. De aceea sa stiti, oameni buni, ca eu n-am venit pentru alta aici, decat sa va poftesc la inmormantarea oaselor care au mai ramas. Eu atata treaba mai am in aceste locuri si pe urma ma duc acasa, rugand stapanirea sa gaseasca ea pe faptas. Eu stiu ca domnu subprefect are sa-l gaseasca, asa ca, in privinta asta, n-am nici o grija. Dumneavoastra, ca buni gospodari, veti da toate deslusirile si veti ajuta cum veti putea. Iar la ingropaciune numaidecat sa veniti. Subprefectul isi batea nerabdator cizma cu varguta pe care o tine in mana. Secretarul, la masuta lui, asculta, nestiind ce sa mai scrie. Vitoria se ridicase din locul ei, incheindu-si sumaiesul. Pe dansa n-o mai interesa intru nimic cercetarea.

— Omul acesta al meu a fost vrednic gospodar, incheie ea; se cuvine sa-i faceti o asemenea cinste.

— Bine, se invoi, nedumerit, Bogza; putem sa venim, daca domnu subprefect socoate ca ne putem duce.

— Veniti cu tot cu nevestele dumneavoastra. Tare frumos va poftesc. Mani ii facem sotului meu petrecerea din urma. Merge si domnu subprefect.

— Eu?

— Da, se intelege. Parca acolo nu puteti sta de vorba, cum stati s-aici? Ba inca acolo domnu Bogza poate si-a aduce si mai bine aminte. Calistrat Bogza se scociori in chimir, scoase tabacherea, o deschise si-si rasuci o tigara groasa. Femeia puse mana pe clampa usii. Plictisit, subprefectul o astepta sa plece. I-ar fi poruncit sa se duca

— insa era un om cu sentimente delicate.

— Mai am eu ceva de spus, vorbi subtire femeia, dar las pe mani. Vorbim dupa aceea.

— Dupa care?

— Dupa ce astrucam pe Nechifor Lipan. El a spus ce avea de spus. Te-astept numaidecat, domnu Bogza.

— Bine, bine, raspunse gospodarul, tragand fum dupa fum din tigara-i groasa. Vitoria iese. In odaia cealalta erau jandarmi. Cutui sta la o parte, pe o laita, si fuma si el dintr-o tigara tot asa de groasa ca a lui Bogza. Munteanca zambi, oprindu-se:

— V-ati sfatuit sa va faceti tigarile la fel si-n aceeasi vreme? vorbi ea. Domnu Bogza te prepune pe dumneata.

— El? Ma prepune pe mine? tresari cu indarjire Ilie Cutui.

— Ce sa te prepuie? Ca ai fost de fata la numaratoarea banilor. Dar eu vorbeam de altcineva.

— Nu pricep ce spui dumneata, femeie, grai moale gospodarul, asezandu-se iar pe laita.

— Eu ziceam catra domnu subprefect ca trebuie sa mai fi-fost cineva de fata, care-a vazut banii, s-acela-i faptasul. Dar s-a dovedit ca n-a mai fost nimeni. Atuncea ar putea spune cineva ca, daca n-a fost marturie, nu s-au numarat bani. Daca n-are bani, cine sa-l ucida? Daca nu s-au numarat parale, n-are de ce sa se intoarca; trebuie sa se duca dupa oi.

— Cum nu s-au numarat parale? Ce vorbesti dumneata? Nu ti-am mai spus ca i le-am numarat sus pe munte, in popas?

— Stiu, domnu Cutui, eu nu vorbesc de asta, nu te supara.

— Cum nu vorbesti de asta? Atunci ce tot spui?

— Vorbesc si eu, rastalmacind si potrivind, ca lumea care n-are ce face si se amesteca in treaba asta a noastra. Dumneavoastra stiti mai bine decat oricine ce-a fost si aveti sa spuneti. Mortul a spus atata cat trebuie, domnu Ilie. Tot ce avea de spus a spus. Ce te uiti asa la mine? Acu mai ramane sa spuneti si dumneavoastra, si pe urma gata. Dupa asta, domnu subprefect a vedea ce-a mai face. Fiindu-mi nadejdea la ajutorul dumneavoastra, l-am rugat pe domnu Calistrat si te rog si pe dumneata, domnu Ilie, sa nu lasi asa pe un prietin. Acuma, dupa ce a fost aflat, sa veniti sa fiti fata cand l-om pune in locasul de veci.

— Cutui o asculta cu luare-aminte, privind intr-o parte.

— Cum ai spus?

— Sa vii, domnu Ilie. Vine si domnu Calistrat.

— Daca zice el ca vine, eu nu ma pun impotriva.

— Imi pare bine, domnu Ilie, si sa va luati si sotiile. Avem sa facem oleaca de

praznic. Vitoria iese, tropaind repegior. Pentru o imprejurare ca aceasta si pentru sarbatoarea mortului, isi lasa opincile si-si pusese incaltarile cele bune, cu varfuri de glant. Trecu pe carari zbicite si pe drumul cel mai scurt, pana la pravalia lui domnu Iorgu Vasiiu. Gaseste acolo caruta tocmita, in care avea sa incapa in voie, alaturi de dansa, si o buna prietina cum era cucoana Maria. Acolo, dupa ochiul cel rotund de geam, stia mai ales ca avea sa afle pe Gafita, chemata in mare graba de Ghitisor. Dupa ce intra si scoase de pe dansa sumaiesul, se aseza pe un scaunel si privi cu placere spre cucoana Maria. Se intoarse si spre Gafita. Ii paru bine c-o gaseste. Nici nu se astepta s-o intalneasca, ii pare bine mai ales pentru ca poate sa-i spuie ce se petrece la primarie, unde face subprefectul cercetare. A stat la intrebarile subprefectului intai domnu Calistrat; dupa aceea domnu Ilie. Dar nevastei lui Lipan nu i-a placut cum ii intreaba.

— Cum ii intreba? si ce-i intreba? se interesa, cu destula grija, Gafita.

— Ii intreba fel si chip. Inainte de a intra acolo, am vazut si pe femeia lui Bogza.

— Hm!

ai vazut-o? Dar ea, ma rog, ce cauta acolo?

— Nu stiu. Am stat si eu putintel in preajma. Am ascultat ce vorbea cu niste femei. Atata pot a spune, dragele mele, ca doresc in toata viata mea sa nu vorbeasca despre mine prietinitile.

— Vorbea despre mine; nici nu se poate altfel.

— Nu indraznesc a spune una ca asta. Eu nu var nici un fel de intriga. Ma gandesc ca nu-i toata lumea urata, nici calica, nici proasta; nu traieste cand cu notarul, cand cu jandarul. Stiu eu ca acestea-s niste vorbe din zavistie. Un lucru l-as intelege mai putin decat pe toate: sa arunce napaste. Sa ma fereasca Dumnezeu. Eu sunt cea mai nacajita si mai amarata de pe lumea asta, am ramas vaduva si saracita, dar n-as cuteza sa arat pe cineva dintre cei pe care-i vad oameni cumsecade, asezati bine la casele lor, tinand la nevasta si imbracand-o cat se poate de frumos

— n-as putea, Doamne fereste, cuteza sa arunc o vorba, sa se creada cumva ca as avea vreo banuiala. Deci l-am si rugat pe domnu Ilie sa pofteasca mani, dincolo de la munte, la Sabasa, la petrecerea din urma a unui prietin. Gafita era o femeie naltuta, subtire in boi, c-un obraz neclintit in frumuseti lui, incondeiat cu sprancene codate si cu ochi mari ca migdalele, umezi si negri. Purta catrinta cu fluturi, bluza de moda noua si pantofi cu calcaie nalte. La vorbele prietinitii si patimase ale muntencii, obrazii i se rumenisera. Cu rasuri in fata, ii sta si mai bine. Zambi ascutit, gandindu-se la viclenia unei anumite prietini si gasi destule vorbe potrivite ca sa dovedeasca ce fel de femei traiesc pe lumea asta si mai cu sama la Doi Meri. Cat priveste de napasti, apoi a mai spus si alta data ca cel fara vina n-are a se teme de nimic. Ilie Cutui isi are baltagul acasa, subt icoane. S-a plimbat cu el in lume, fara sa-l spurce.

— Pentru sotul meu eu pot sa jur, cu mana pe sfanta cruce.

— Stiu, draga nevasta, nu te uita la vorbe. Eu ma gasesc cea mai asuprita

— si nu ma intorc asupra nimanui. Astept de la Dumnezeu sa se faca lumina. Hotararea Lui are sa cada la vreme.

— Sa cada, se ascuti Gafita, cu ochii aprigi. Cine-a faptuit, sa primeasca pedeapsa. Cine rade, sa cunoasca plansul.

— Stiu, o linisti iar Vitoria. Stiu ca domnu Ilie raspunde cu dreptate

subprefectului; dinspre partea asta, n-am nici o grija. Orice or spune unii si altii, eu si de Bogza am anume parere. Pan-acuma nu s-au aratat alte semne, decat cele pe care le-a scos la vedere mortul.

— Sa stii, Ielita Vitorie, ca semne sunt si altele.

— Stiu, stiu asta.

— Nu stii!

Dumneata socotesti ca eu azvarl numai asa vorbe. Spun din durere si din usturime, caci de o bucata de vreme nu mai am tihna din pricina unei ticaloase.

— Te cred, draga. Se amesteca, bland, si sotia lui domnu Iorgu Vasiliu:

— Nu te potrive. Dumneata ramai cum esti. Ce ti-a dat Dumnezeu, nu poti imprumuta. Gafita rase, alinata. Asa era mai frumoasa. Tovarasele ei o pandeau piezis si-si aruncau sageti cu ochii. Dupa ce n-au avut ce face cu dansa, i-au dat drumul, indata, in odaita plina de scorturi si de stergare, ochii Vitoriei se intristara si se intoarsera catra rasarit, la icoane. Facand trei cruci, femeia saluta pe sfinti, inturnandu-se spre ochii micsorati si plini de curiozitate ai gazdei, se grabi sa-i spuie nu atat cum merge cercetarea omului stapanirii, cat mai ales cum sta in picioare, impotriva unor hotarari mai tari decat oamenii, acel om care-si arata coltii prin buza despicata.

— El cearca, draga cucoana Marie, sa se ascunda dupa deget, lamurea cu inviersunare munteanca. Nu stie, sarmanul, cum ca ce i-i scris, i-i pus in frunte, Eu acum l-am deschis si l-am cetit deplin. Mai are si omusorul cel cu caciula tuguata a se juca o zi, doua cu dansul. S-acela intelege cum sta chestia, caci nu-i nici chior, nici prost, dar tare l-am rugat sa mai ingaduie. Trebuie sa iasa impotriva dusmanului, din porunca lui Dumnezeu, toate dovezile, s-atuncea doresc sa-l vad zbatandu-se cum s-a zbatut omul meu in rapa. Dac-as putea sa-l lovesc si eu cu acelasi baltag, in locul unde l-a palit el pe Nechifor Lipan, m-as simti mai usurata. Dar asta nu se poate; nici pe Gheorghita care-i inca prost si copil, nu-l pot pune. Asa ca vreau sa-l impung si sa-l tai altfel, ca sa mai scot din mine obida care m-a inabusit atata vreme. Caci eu, draga cucoana Marie, am trait pe lumea asta numai pentru omul acela al meu S-am fost multamita si in florita cu dansul. Iar de-acuma imi mai raman putine zile, cu nour. Stau si ma mir intr-o privinta, cum de-am gasit in mine puterea sa rabd atatea si sa indeplinesc toate. Dupa ce l-am cautat si l-am gasit, ar fi trebuit sa ma pun jos si sa-l bocesc. Dar stiu eu cine mi-a dat indemn si putere. Am facut toate s-am sa mai fac, cat voi mai avea suflet. Am trecut muntele ista in toate felurile, am fost la Borca nu stiu de cate ori, am cheltuit parale in dreapta si-n stanga, am miscat oameni si preoti; am vorbit, draga cucoana Marie, si printr-o sarma, tocmai la Piatra. Eu eram de partea asta, in primarie la Borca, si de partea cealalta, era domnu prefect, si l-am rugat pentru omul meu, pe care l-am gasit risipit intr-o rapa, sa-mi deie voie sa-l ingrop in tintirim. Sa nu ramaie intre lupi; sa-l aduc intre crestini. Am savarsit si asemenea pacat, vorbind pe sarma. Radeau barbatii de mine, cum m-am spariat auzind glas de la Piatra. Am facut multe altele; s-acuma s-apropie vremea sa le sfarsesc. Munteanca isi lasa fruntea pe umarul sotiei lui domnu Iorgu Vasiliu si incepu a plange si a suspina. Dupa asta isi sterse lacrimile, indesat, cu manica si se pregati de plecare. Toata alcatuirea incurcata din acel colt de la Suha, cu dusmaniile, cu prietiniile, cu intrigile, cu vorbele desarte, cu spaimile ascunse si cu nadejdile, s-a incarcat in carute s-a trecut muntele Stanisoara, in preajma mortului care astepta cea din urma

alinare langa facia lui de ceara. Domnu Toma avusese grija sa aduca la fata locului un car cu doi boi frumosi, ii impodobise cu cetina si asezase in el sicriu gol. Dupa porunca Vitoriei, se aflau de fata trei preoti si trei oameni cu buciume; si patru femei bocitoare. Le alesese domnu Toma: doua din Borca si doua din Sabasa, care stiau sa planga si sa boceasca mai bine. In caruta dascalului a adus pomenile. Preotii isi aveau si ei o nadisanca vopsita verde. S-au insirat oamenii cu prapurile si cu crucea. Altii au coborat racla in rapa s-acolo Vitoria singura, suflecandu-si manicile, a luat cu grija bucatile sotului sau si le-a potrivit una cate una in cutia de brad, stropindu-le cu vin. Barbatii au opintit sus povara destul de usoara, au asezat sicriul in caf; au pus peste capac un lavicer varstat negru si ros s-au dat de veste: gata. Atunci cel de la coarnele boilor a indemnat s-a facut semn si celor dinainte cu steagurile si crucea. La cel dintai popas, preotii au coborat, au facut rugaciune s-au inaltat cantare. Vitoria singura umbla imprejurul slujbei, priveghind randuielile si avand la indemana o baba cu sulurile de panza pentru datina podurilor. Cand au pornit iar au sunat muntanii din buciume, dand veste spre departarea vailor. Dupa ce au stat buciumasii, au prins a plange si a boci tare frumos femeile tocmite. Vitoria privea si asculta cu luare-aminte. Desi aceasta era pentru dansa ziua cea mai grea si se zbuciuma ea singura mai mult decat toate ostenitoarele, se socotea destul de multamita. Autoritatile si gospodarii de la Doi Meri erau de fata. Bogza umbla despartit de Cutui, unul pe o parte a drumului, celalalt pe alta parte. Nu-si vorbisera; nu se privisera. Numai cand satenii au suit din rapa racla si au potrivit-o in car si i-au scos capacul, Calistrat Bogza nu s-a putut opri sa nu intinda gatul pe deasupra altor capete, ca sa se uite si sa vada ramasitele mortului. Vitoriei i se parea ca Bogza nu s-a putut opri. Dimpotriva, nici o clipa nu avusese gandul sa se stapaneasca. Era ca intr-o fierbinteala bolnava si altceva nu dorea deocamdata decat sa vada. Daca ar fi cu putinta sa vada de-aproape in ce stare se afla teasta. Caci daca nu se cunoaste vreo palitura de unealta de fier, atunci oricine cu usurinta ar crede ca Lipan, fiind ametit de bautura, a nimerit, noaptea, cu tot cu cal, in rapa. Femeile umblau si ele despartite, repezindu-si din cand in cand ascutisuri de dusmanie. Toate le observa munteanca si le cantarea in capul ei. Nu uita nimic din ce trebuia pentru buna randuiala si avea vreme sa se alature si de cucoana Maria, soptindu-i ceva cu graba. Gheorghita nu se afla de fata. Din porunca mamei lui, incalcase cum ajunsese ea, venind de peste Stanisoara, si coborase inainte in Sabasa ducand canele si tarhatul mortului. Au mers asa pana ce alaiul a fost zarit din vale de catra oamenii tocmiti care privegheau in turnul bisericii. Clopotele au inceput a bate. Asupra zvonurilor de clopot, au venit amestecandu-se cantarile buciurilor. Tot satul intai s-a suit pe prispe cu mana strasina la ochi; apoi, randuri, randuri, s-a indreptat spre tintirim. S-a facut slujba mare, cum putine s-au vazut in Sabasa. Asupra ramasitelor descoperite ale lui Nechifor Lipan batea piezis soarele auriu de aprilie. Preotii au cerut lui Domnul Dumnezeu pace pentru sufletul robului sau, apoi au cantat cu glas inalt vesnica pomenire. Vitoria a venit langa cucoana Maria si a rugat-o, cu glas pripit, sa aiba ea grija de cele din urma randuieli si mai ales sa nu uite sa ceara in clipa anumita vinul pentru stropit si gaina neagra care se da peste groapa. Batrana pe care a tocmi-o ajutoare le are toate in traista — numai sa i le ceara. O ruga pe cucoana Maria sa-i faca aceasta mare binefacere, caci ea trebuie sa steie langa sotul sau in clipa asta de despartire,

il mai vede acum a o data. Pe urma n-are sa-l mai vada pana la invierea cea din veac. Atuncea, apropiindu-se, si-a pus mana in crestet si si-a manat broboada neagra pe ceafa. Aducandu-si dupa asta degetele ca niste gheare asupra fruntii, a parut ca vrea sa-si smulga ochii. A strigat:

— Gheorghita!

de ce m-ai lasat!

Cu asa glas a strigat, incat prin toti cei de fata a trecut un cutremur. S-a daramat in genunchi; si-a rezemat fruntea de marginea sicriului. Cucoana Maria s-a repezit spre dansa ferind lumea cu palmele intr-o parte si intr-alta. S-a aplecat, a cuprins-o de umeri si a tras-o la o parte. Vitoria s-a lasat dusa. Apoi, desfacandu-se cu usurinta, s-a intors iar langa Lipan s-a ingenuncheat.

— Sa vie si baietul!

a tipat ea. Baietul era aproape. A venit, acoperindu-si ochii cu bratul drept. Nu stia ce sa spuie. Ii era rusine sa boceasca fata de barbati, ca o femeie. Cucoana Maria a saltat iarasi in sus pe munteanca si oamenii s-au grabit sa coasa in cuie capacul sicriului, indata l-au coborat si s-a auzit huruitul bulgarilor de pamant. Vitoria s-a intors mai linistita si a zvarlit si ea asupra sotului sau un pumn de tarana.

CAP. XV

La poarta tintirimului au stat ajutor langa Vitoria domnu Toma si cucoana Maria. S-a dat fiecaruia dintre cei care ieseau, intru pomenirea mortuli, un sfert de paine s-un paharel de rachiu. Barbatii si femeile sopteau inchinarea rituala: Dumnezeu sa-l ierte!

, desertau dintr-o data bautura, apoi frangeau din pane o bucata cu care isi astupau arsura placuta a gurii. Copiii radeau si se harjoneau printre morminte. Dupa ce facura imparteala pomenilor si a colivei, preotii isi scoasera de pe ei odajdiile. Mai aveau un crampei de slujba, care nu era dintre cele mai usoare. Vitoria grabi spre ei, ca sa-i pofteasca la praznic, acasa la domnu Toma. Acolo aveau sa se adune si oamenii stapanirii, cu domnu subprefect, si gospodarii straini veniti de peste munte. Gospodina lui domnu Toma facuse toate cum putuse mai bine. Fiind vremea postului celui mare, in privinta mancarii era mai greu. Dar era bautura destula si buna, care implinea lipsurile. Mai ales era un vin din jos, de la Odobesti, in care domnu Toma isi punea toata credinta. Cand s-au asezat la masa, soarele era in asfintit. Raposatul isi gasise in sfarsit hodina. Cei vii incepura sa manance galuste de post si curechi prajit cu oloi de canepa. Preotii si cu domnul subprefect stateau la locul de cinste, in fundul odaii. Gospodarii de la Doi Meri mai catra margine. Vitoria se aseza in apropierea lor. Dupa ce cinstira cateva pahare, incepura a vorbi despre treburile de pe lumea asta.

— Dumneata, domnule Calistrat, zise munteanca, mi se pare ca nu prea mananci.

— Ba mananc, slava Domnului si bogdaproste.
— Atunci nu bei. Se cuvine sa bei pentru un prietin.
— Ba mai ales am baut. Ma gandesc ca suntem departe si avem a porni la drum asupra noptii.
— Ce are a face asta? Parca dumnitale ti-i frica noaptea? Vad ca ai baltag.
— Am.
— Frumos baltag. Ia mai bea un pahar, ca sa vad si eu. Si pe urma vei mai bea si altele, dupa pofta inimii dumnitale. Arata-mi si mie acel baltag. Poftesc sa-l vad. Are si Gheorghita, flacaul meu, unul, alcatuit intocmai la fel. Bogza ranji nu cu voie buna si trecu femeii baltagul, prin latura mesei. Femeia isi chema flacaul. Era la spatelul ei.
— Gheorghita, ia vezi si tu, Pare-mi-se ca tot asa-i s-al tau. Numai ca al tau abia a iesit din foc si de sub ciocan. Acestalalt e mai vechi si stie mai multe. Razand, nevasta trecu feciorului baltagul. Calistrat intinse mana spre arma; apoi si-o retrase. Flacaul ii cerceta cu luare-aminte ascutisul curb si partile late.
— Lasa-l sa se uite si sa vada, domnu Calistrat, zise munteanca. Dumneata poftim si mai cinsteste un pahar de vin de la Odobesti. Dumneata cunosti si stii tare bine ca asemenea vin mai ales ii placea si lui Nechifor Lipan. Eu cred asa, vorbi ea deodata cu alt glas, intorcandu-se catra meseni. Eu cred asa, domnu Calistrat, ca sotul meu umbla singur la deal pe drumul Stanisoarei si se gande la oile lui. Poate se gande si la mine. Eu n-am fost fata, dar stiu. Mi-a spus Lipan cat am stat cu dansul, atatea nopti, in rapa.
— Ce ti-a spus? rase Bogza.
— Mi-a spus cum a fost, raspunse munteanca privindu-l atintit si zambind.
— Asta n-oi mai crede-o.
— Ba s-o crezi. Iti aduci aminte domnu Calistrat, ca Lipan avea cu el s-un cane?
— Mi-aduc aminte. Ii zicea Lupu. Era harnic cane, si viteaz.
— Ei, vezi, domnu Calistrat? Eu stiu si asta, ca acel cane s-a pus pentru stapanul lui, cand i-a vazut in primejdie viata.
— Se poate sa se fi pus.
— Crezi ca a pierit si canele?
— Nu cred. Mai degraba s-a prapadit.
— Asa zic si eu. Dar daca s-a prapadit; se poate gasi.
— Asta-i mai greu.
— Greu pan-intr-atata nu-i, domnu Calistrat, cand este vointa lui Dumnezeu. Te rog, sa mai bei s-acest pahar. Sa-ti spun cum s-a intamplat? Masa tacuse. Interesat, domnu subprefect Balmez isi puse coatele pe stergar si-si intoarse urechea stanga, cu care auzea mai subtire, privind in acelasi timp si cu coada ochiului. Simtindu-se observat, Bogza se nelinisti.
— Dumneata stii si eu nu stiu, zise el cu indrazneala. Daca stii, spune.
— Sa-ti spun, domnu Calistrat. Omul meu se gande, vra sa zica, la ale lui si la mine si umbla la deal in pasul calului, suind spre Crucea Talienilor. Femeia se opri.
— Ei? o indemna, zambind, domnu subprefect. Spune. De ce te-ai oprit?
— Unii ar putea zice ca venea la vale. Dar eu stiu mai bine ca se ducea la deal. Dar nu era singur. Avea cu el canele. Si se mai aflau in preajma lui doi oameni. Unul daduse calcaie calului si grabise spre pisc, ca sa bage de sama daca nu s-arata cineva. Al doilea venea in urma lui Lipan, pe jos, si-si ducea

calul de capastru. Sa stiti ca nu era noapte. Era vremea in asfintit. Unii cred ca asemenea fapte se petrec noaptea. Eu am stiinta ca fapta asta s-a petrecut ziua, la asfintitul soarelui. Cand cel din deal a facut semn, adica sa n-aiba nici o grija, ca locu-i singuratic, cel care umbla pe jos a lepadat fraul. Si-a tras de la subsuoara stanga baltagul si, pasind ferit cu opincile pe carare, a venit in dosul lui Nechifor Lipan. O singura palitura i-a dat, dar din toata inima, ca atunci cand vrei sa despici un trunchi. Lipan a repezit in sus mainile, nici n-a avut cand sa tipe; a cazut cu nasu-n coama calului, intorcand baltagul, omul s-a opintit cu el in desertul calului, impingandu-l in rapa. Chiar in clipa aceea canele s-a zvarlit asupra lui. El l-a palit cu piciorul dedesubtul botului. Calul tresarise de spaima. Cand a fost impins, s-a dus de-a rostogolul. Canele s-a pravalit si el. S-a oprit intai hamaind intaratat; omul a incercat sa-i deie si lui o palitura de baltag, dar dulaul s-a ferit in rapa si s-a dus taras dupa stapan. Asta-i. Cel din urma a incalcat s-a grabit dupa cel din varful muntelui, si s-au dus. Nu i-a vazut si nu i-a stiut nimeni pana acuma. Munteanca tacu si se uita, cu buzele stranse, catra cucoana Maria. Nevasta lui domnu Vasiliu, ca si cei care erau de fata, sta intr-un fel de incremenire si asteptare, in toata lumea de-acolo erau banuieli. Vorbele si iscodirile lucrasera cu harnicie. Deci toata lumea intelegea intrucatva istorisirea muntencei. Numai de cat cei mai multi nu-si puteau da sama de ce muierea asta straina umbla cu pilde si rautati. Daca are vreo banuiala, sa spuie; daca are vreun prepus sa-l deie pe fata. Asemenea cuget se aduna, cu manie, mai ales in Calistrat Bogza. El de la inceput, de cum a vazut-o intai si intai, a priceput ca nevasta oierului vine asupra lui. Pe urma a stat cu rabdare, indoiindu-se ca s-ar putea cumva descoperi asemenea fapta care n-a lasat dupa ea nici o urma. Femeia are sa se zbata fara folos si dupa aceea are sa se duca in treaba ei. Dar ea nu se ducea. Umbla cu vorbe si cu intrigi proaste. Punea la cale pe nevasta lui Cutui. Strecura vorbe de vrajmasie Ilenei. Starnea pe oameni cu feluri de feluri de inchipuiri. O lasa. Ce-i putea face? ii era si mila de dansa intr-o privinta, caci era o vaduva care-si cauta barbatul. De mare mirare este cum l-a putut descoperi intr-o rapa asa de prapastioasa si de singuratica. Mai de mirare sunt alte vorbe pe care le scorneste din nou. Si acuma

— povestea intamplarii. Prost si tamp ar fi sa-si inchipuie ca ea a fost de fata. Mai prost si mai tamp sa creada ca mortul a putut vorbi. Asta n-o mai crede nimeni in ziua de azi. Si totusi, muierea aceasta care-l urmareste a aratat intocmai lucrurile, punct cu punct, pas cu pas. Sa fie adevarat, cum spune Ileana, si cum arata Gafita cand nu era inca asa de otravita de dusmanie, sa fie adevarat ca se pot face vraji si sunt oglinzi in care poti privi lucruri trecute si viitoare? Un barbat nu poate crede asta; desi, daca n-ar fi, nu s-ar povesti. La urma urmei, sa arate de unde stie si sa deie pe fata lucrurile cum sunt. Stie, poate, ceva de la nevasta lui Ilie Cutui. Nepotrivit lucru este sa ai de a face cu asemenea prietini si tovarasi ticalosi. Dar nici Ilie Cutui n-a putut vedea in totul lucrurile cum s-au petrecut, in toate amanuntimile. Mai ciudat este ca nici el nu stia bine cum a fost. Abia acuma vede ca au fost asa intocmai. Pe cand i se invalmaseau aceste cugetari, Bogza, simtindu-se privit, bau pe nerasuflete un pahar de vin, si inca unul. Dupa aceea, fara sa stie cum, lua deodata o hotarare napraznica. El era un barbat, de care inca nu-si batuse joc nimeni in viata lui.

— Da baltagul, vorbi el, inca stapanit, intinzand mana indarat catra

Gheorghita.

— Mai stai putintel, il opri femeia, ca sa incheiem praznicul dupa cuviinta. Ce te uiti, Gheorghita, asa la baltag? intreba ea dupa aceea, razand; este scris pe el ceva?

— Ascuta, femeie, mormai cu manie Bogza, de ce tot ma fierbi si ma intepi atat? Ai ceva de spus, spune!

— Nu te supara, domnu Calistrat, eu intreb pe baiet daca nu ceteste ceva pe baltag.

— Destul!

racni gospodarul batand cu pumnul in masa si inaltandu-se de la locul lui. Tacamurile se invalmasira, mesenii se ridicara spariati. Ceea ce se facea nu era bine, caci era la un praznic. Bogza avea intrucatva dreptate.

— Destul!

racnea omul, destul!

Glasul ii ragusi dintr-o data.

— Destul!

Pentru o fapta, este numai o plata. Chiar daca as fi eu, mi-oi primi osanda de la cine se cuvine. Dar nu sunt eu. Ce ai cu mine?

— Eu? n-am nimic!

se apara munteanca, uimita mai presus de orice de o intrebare ca aceea.

— Cum n-ai? mugi Calistrat, imprastiind cu dosul manilor talgerele si paharele. Dar cu cine vorbești tu asa, muiere? Dar ce? Ai trait cu mine, ca sa ai asupra mea vreun drept?

— Gheorghita, vorbi cu mirare femeia, mi se pare ca pe baltag e scris sange si acesta-i omul care a lovit pe tatu-tau. Calistrat se smulse din locul lui, repezindu-se spre flacau, ca sa-si ieie arma. Cutui i se puse in fata

— poprindu-l cu bratele incordate, ca pe un mal. Dar in gospodarul cel mare izbucnise crancena manie. Pali pu pumnul pe Cutui in frunte si-l lepada la pamant. Batu cu coatele pe cei de aproape si-i darama si pe ei. Se zvarli cu capul pe usa deschisa, mugind. Vitoria falfai cu bratele ca din aripi dupa el. Intr-o clipa fu si ea in prag, tipand:

— Gheorghita!

da drumul canelui!

Flacaul avea de mai-nainte hotarat cum sa faca. Se incurca insa in lantug, in cotlonul surii. Prin lucirea amurgului, Bogza il vazu si se pravalii pe-o coasta asupra lui. Atunci canele dadu un urlat fioros. Izbindu-se inainte, chelalai sugrumat. Izbindu-se a doua oara, rupse lantugul. Bogza il ocoli, cercand sa apuce, dintr-un salt, bratul feciorului cu baltagul. Impuns de alt tipat al femeii, feciorul mortului simti in el crescand o putere mai mare si mai dreapta decat a ucigasului. Primi pe Bogza in umar. Il dadu indarat. Apoi il lovi scurt cu muchea baltagulului, in frunte. Calistrat Bogza sovai. Canele se napusti la beregata, mestecand mormairi salbatice cu sange. Oamenii fura indata asupra lor. Subprefectul porunci cuiva, racnind, sa cheme pe loc jandarmii de la masa cea mica din casuta din fundul ograzii. Venira si jandarmii in fuga. Ilie Cutui se supuse numaidecat. Cele doua femei boceau, blastamand rautatea acelei muieri straine. Oamenii despartira pe cane, batandu-l cu despicaturi de lemn, varsand asupra lui apa, invelindu-l intr-un tol si tragandu-l. Adusera pe Bogza pe brate si-l intinsera pe prispa. Se facuse intuneric. Cineva aseza pe prichiciul ferestrei, inlauntru geamului, o lumina. Nevasta lui domnu Iorgu

Vasiliu ceru numaidecat apa. Ii aduse Vitoria cofa din casa cea mica. Amandoua stropira pe ranit. Bogza gafaia si pufnea, incet-incet se linisti si-si intoarse privirile obosite intr-o parte, inspre oamenii adunati. Munteanca intreba cu voce dura:

— Mai vrei ceva, omule? Omul facu semn cu pleoapele. Mai voia ceva.

— Ce vrei?

— Vreau sa ma marturisesc. Se facu tacere. Preotul cel batran si burduhos isi facu loc, gafaind. Barbatii se descoperira. Jandarmii vorbeau tare in preajma surii, punand felurite intrebari lui Cutui. Cei de langa ranit ii tistura. Ei tacura si venira in varful degetelor spre adunare, aducand si pe prizonier. Cutui mormaia:

— N-aveti sa ma asupriti; n-aveti sa ma ucideti. Eu spun de buna-voie. Si sa se stie ca a fost intocmai cum a aratat femeia mortului. Oamenii tistura din nou. Omul cel mare, intins pe prisma, incepea sa vorbeasca.

— Parinte, zise Bogza, gafaind iar; eu vad ca se poate intampla sa pier. Pentru asta, fac marturisire aicea, sa se stie ca eu am palit intr-adevar pe Nechifor Lipan si l-am pravalit in rapa, dupa cum a dovedit nevasta lui. N-am inteles de unde stie; dar intocmai asa este.

— Parinte, sopti munteanca, sa spuie si de ce. Ranitul pricepu.

— Am facut fapta asta, ca sa-i luam oile. Am socotit ca nu s-a mai afla nimic. Acuma turma oierului sa se intoarca inapoi, dupa dreptate.

— Bine, grai catra sine Vitoria. Bogza isi atinti ochii asupra ei. Erau ochi umezi in care palpaiau luminuti. Ruptura buzei de sus parea un ras straniu.

— Parinte, vorbi el iar, cu neliniste, sa nu ma lasi sa mor asa. Pune asupra mea patrafirul si ceteste-mi dezlegarea. Ma rog de nevasta asta si de feciorul ei, sa ma ierte. Vitoria facu semn lui Gheorghita sa se apropie.

— Iertati-ma.

— Poate sa traiasca, sopti Vitoria. Stapanirea faca ce stie cu el.

— Iarta-ma, femeie!

ceru muribundul. M-a sugusat canele. Ma duc si eu dupa Nechifor Lipan si trebuie sa ma ierti.

— Dumnezeu sa te ierte, ii zise Vitoria. Isi stranse buzele, il privi neclintit o vreme. Dupa aceea se retrase.

— Vina incoace, Gheorghita, vorbi ea, trezita din nou de griji multe. Vezi de tesala caii, dupa moda noua care am aflat-o aici, Si-i intareste cu orz, caci drumurile inca nu ni s-au sfarsit. Facem cu domnu Toma toate socotelile si-i platim cinstit, multamindu-i frumos. Platim preotilor, oamenilor care s-au ostenit si tuturor. Pe urma, stam si ne hodinim trei zile, dupa care facem parastasul intai tatalui tau. Indata ne incalaram si ne ducem la apa Prutului la stefanesti, ca sa cunoastem turma de la Rarau. Socot ca mergand cu spor, pe vreme buna, ne putem intoarce iar aici in Sabasa, ca sa facem parastasul de noua zile. Apoi ne ducem dincolo la Jijia, ca sa vorbim cu baciul Alexa si sa ne alcatuim cu el pentru intoarcerea oilor catra munti, unde avem tocmita pasunea de vara. La patruzeci de zile vom fi iar aici si vom ruga pe domnu Toma si pe parintele sa ne ajute a implini datoria de patruzeci de zile.

Atuncea om face praznic mai bun, cu carne de miel de la turma cea noua. Om aduce atuncea de la manastirea Varaticului si pe sora-ta Minodora, ca sa cunoasca mormantul. S-apoi dupa aceea ne-om intoarce iar la Magura, ca sa luam de coada toate cate-am lasat. Iar pe sora-ta sa stii ca nici c-un chip nu

ma pot invoi ca s-o dau dupa feciorul acela nalt si cu nasul mare al dascalitei
lui Topor.